

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 28 29 24. julija 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starsev Slovenije

Zavest, ki nas vodi vedno više

Skoraj štiri desetletja so minila, odkar smo se na Slovenskem in v Jugoslaviji odločili za visoko ceno živeti v svobodi in živeti v skupnosti brez krivice in zatiranja.

Dan vstaje, ki mu je posvečeno današnje slavlje, je zgodovinska odločitev. Oborožen upor pomeni pričetek novega obdobja in njegov začetek upravičeno zasluži priznanje prvega in srcu najdražjega narodnega praznika. Z njim se je spočel postopek našega zorenja, presnavljanja političnega življenja, oblikovanje in izpopolnjevanje naše podobe socialistične ureditve družbe in celega občestva.

Ob prazniku vstaje nam še ostreje kot sicer lebdi pred očmi neprecenljiva izguba, ki nas je doletela pred še ne polnimi tremi meseci. Odhod tovariša Tita je pretresel prav vsakega državljana, mladega in odraslega, preprostega človeka, delavca, kmeta, inteligenta, tako kot najodgovornejšega družbenega delavca iz njegove neposredne bližine. Kar naprej se nam množi spoznanje, kaj nam je pomenil in kako globoko je njegova osebnost in njegova tvornost povezana z vsem, kar je, kar je nastalo v tej družbi. Ko smo z zadržanim dihom spremljali njegov junaški boj z boleznijo in nam je venelo upanje, se nam je v vsej veličini odstiralo dejanje skupno napravljeno, obraz nove Jugoslavije, takšen, kot občutimo mi obraz naše domovine in takšen, kot ga vidijo drugi, takšen, kot ga spoštujejo, cenijo in vedno znova ocenjujejo tudi drugi narodi. Boj tovariša Tita za življenje in njegovo slovo nas je v nečem do temelja zresnilo: dozoreli smo v spoznanju, da je treba z zavrano hrbtnico naprej, da je treba živeti tudi z bolečino v srcu, da je treba ponosno dvigati zastavo samoupravnega socializma, ji zagotoviti, da bo tudi v prihodnje visoko vihrala.

Letos praznujemo tridesetletnico samoupravljanja. Znamenita zamisel neomejenega zaupanja in vere v človeka, v njegovo ustvarjalno moč, da sam razpolaga s tistim, kar ustvarja in soodloča o življenju in razvoju ožjega in širšega občestva, ta veličastna zamisel postaja čedalje bolj otipljiva stvarnost. Zaupanje v delovnega človeka, zaupanje, ki ga v svojih družbenih hotenjih postavljamo na najvišji piedestal, je tista trajna privlačna sila, moč za vsakogar, ki mu ni le do gmotne dobrine, marveč tudi za zavest in spoznanje o samem sebi, da je neločljiv sestavni del ustroja, ki vodi in upravlja delo, družbo in državo. Pa tudi zavest in spoznanje, da je s svojim delom in odločanjem soudeležen pri uresničevanju velikega socialističnega oblikovanja sveta in človeštva.

Naša bitka za preobrazbo družbe in človeka tako že davno ni le naša stvar. S svojiskim primerom samoupravnega socializma smo vzbudili upanje, razmišljanja in tudi najrazličnejše želje in odtenke posnemanj na mnogih krajih zemeljske oble izmučenega, toda o pravičnosti nenehoma sanjajočega človeka.

Izgradnja družbene ureditve na samoupravnih socialističnih načelih še zdaleč ni končana. Zastavljene zasnove gre uresničiti in jih z razvojem in novimi dognanji izpopolnjevati. Zato naša razmišljanja ob prazniku vstaje nikakor ne smejo pomeniti samovšečnega zadovoljstva nad doseženim, marveč čvrst, resen, obetaven, odločen dogovor prežet z zvestjo, da dragocena dejanja, ki se odvijajo v naši skupnosti, moramo voditi naprej in voditi vedno više.

(Iz govora Janeza Vipotnika ob podelitvi nagrad vstaje slovenskega naroda)

Odkritja spominskega obeležja na Vranjih pečinah se je udeležilo nekaj nad sto udeležencev, zbranim pa je spregovoril in odkril spominsko obeležje 2. bataljona Dolomitskega odreda partizanski pisatelj Karel Grabeljšek-Gaber. Spominske slovesnosti so se med drugim udeležili predstavniki družbenopolitičnih organizacij Vrhnike, ZSMS, ZRVS, s kulturnim programom pa je sodeloval mešani pevski zbor iz Dragomerja.

V Razorski dolini pa je bila zaključna slovesnost, na kateri se je zbralo veliko število krajanov, preživelih borcev, med njimi tudi general Pehaček.

Odkritje spominskega obeležja na Vranjih pečinah in slovesnosti v Razorski dolini sodijo v okvir 35-letnice osvoboditve, praznika dneva borcev in vstaje slovenskega ljudstva.

Jože Čurin

Kažipoti, kakršen stoji v Podplatu, na križišču cest proti Mariboru, Rogaški Slatini in Obsotelju, najdete pa jih tudi v Brežicah, po Kozjanskem in povsod tam, kjer vodijo poti v osrčje spominskega parka Trebče na Kozjanskem, so, kot je videti, prve lastovke oživljanja bogate kulturnozgodovinske dediščine, ki ji je trajen pečat vtisnilo predvsem življenje in delo predsednika Tita. Vzorno urejen spominski park je doslej bolj ali manj životaril, s sprejetjem zakona o vzdrževanju, urejanju, financiranju in namenski parka pa bo po vsej verjetnosti spominsko območje stopilo v novo, živahnejšo dobo obstoja. Sprejetje zakona, na katerega smo čakali nekaj let, pa hkrati pomeni nove obveznosti, od katerih samoupravno dogovarjanje ne bo smelo biti na zadnjem mestu.

Milenko Strašek

Srečanje za celo življenje

V neskončni koloni k hiši cvetja na Dedinju je bil tudi Jure Kerošević, edini preživeli udeleženec husinjskega upora

Najdaljša in najbolj žalostna reka Jugoslovanov se zliva ob Titovem grobu. Sobota je. Nenadna letna nevihta je za trenutek prenehala, koloni, ki se počasi premika, pa ni konca. V Užiško ulico so ti ljudje, resni in dostojanstveni, prinesli vse kraje te Titove dežele. V koloni spoštovanja, v eni vrsti, v eni ulici se je zlilo vseh šest republik in obe avtonomni pokrajini.

Okrnjenega zdravja, obtežen z bremenom enainosemdesetih let, oprt na palico, koraka proti Titovemu grobu Jure Kerošević, edini preživeli legendarni husinjski rudar.

»Mi Jugoslovani vemo, da je tovarš Tito odprl oči ne samo nam, temveč tudi vsem naprednim silam in narodom te zemeljske krogle. Že nekaj let ne hodim od doma, a moral sem priti, da se poklonim Titovemu spominu. To so mi omogočili moji rudarji iz Kreke. Hudo mi je. Veliko...

Videl sem Tita nekajkrat in se pogovarjal z njim. Prvič sem ga pozdravil takoj po osvoboditvi, pred 63 vojnimi veterani. Pozneje, leta 1966, ko je prišel v Tuzlo, sem ga pozdravil pred rudarji Titovih rudnikov Kreka-Banovići. Takrat smo mu poklonili lesorez z motivom husinjskega upora.

Tovariš Tito me je vprašal: »Kje si se to naučil, Jure? Dobro je napravljeno.«

»V zaporu,« sem odgovoril.

»Veliko smo se naučili v zaporih,« mi je odvrnil tovarš Tito.

Razumel sem ga. Ta srečanja mi bodo ostala v najlepšem spominu do konca življenja. In zadnjič, ko je bil v Bugojnu, se je zanimal, kako živim. Takrat je obljubil, da bo letos spet prišel, in to čez Zvornik k nam v Tuzlo. Toda...

V koloni je še triinštirideset načrtovalcev iz vseh republik in pokrajin.

Krenili smo na dan borca, 4. julija, z Ozrena iz Doline herojev, kjer je bil tovarš Tito ranjen 1943. leta. Planinsko opremljeni smo prehodili štiristo kilometrov dolgo pot, da bi prišli v hišo cvetja,« pravi Osmo Vates, član planinskega društva iz Sarajeva, vodja tega pohoda.

»Srečni smo in ponosni, da smo uspeli. Na ta način se skušamo oddolžiti tovarš Titu. Potovali smo neprekinjeno triindvajset ur,« dodaja Elvir Hadjahmetović, študent, iz planinskega društva v Foči.

Dostojanstven je mimohod delegacije pravnih fakultet Jugoslavije, čvrsto držeč Titove in naše zastave slave.

Prihajajo ljudje od blizu in daleč. Vstopajo z žalostjo, odhajajo s ponosom in vero, da bodo to deželo še obogatili z delom, bratstvom in lepoto...

D. R.

S slovesne seje republiškega odbora ZZB NOV

Plakete ZZB NOV Jugoslavije za leto 1980

Na slovesni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 21. julija ob 11. uri v veliki dvorani skupščine SR Slovenije, so – poleg nagrad vstaje slovenskega naroda, podelili tudi plakete ZZB NOV Jugoslavije za leto 1980. Prejeli so jih: Marija Avbelj iz Domžal, Franc Belšak iz Maretinca, Ivan Benedik iz Zgornjega Kašlja, Filip Bradeško iz Kranja, Lazo Brdo iz Laškega, Franc Butara iz Ljubljane, Staša Cvetko iz Ljubljane, Ana Dolgan iz Ljubljane, dr. Tone Ferenc iz Ljubljane, Dušan Gorkič iz Ljubljane, Rok Klemenšek iz Ljubljane ob Savinji, Pavel Kobilšek iz Kamnika, Vlado Košir iz Mozirja, Alojz Kavčič iz Dolge vasi pri Kočevju, Vinko Kramar iz Zagorja, Jelka Kutin iz Ljubljane, Alojz Leban iz Nove Gorice, Peter Lešnjak iz Ljubljane, Karel Lovše iz Save pri Litiji, Stane Mahne iz Ljubljane, inž. Dušan Marinšek iz Ljubljane, Franc Medja iz Nemškega rovtja, Karel Mikulič in Cveto Novak iz Ljubljane, Ludvik Novak iz Nove Gorice, Miran Ostan iz Kopra, Jože Pahor iz Nove Gorice, Jože Pečnik iz Podčetrčka, Valentina Pehaček iz Ljubljane, Franc Pinter s Škalc, Anton Pirc z Velikih Blok, Ivan Primožič iz Idrije, Rudi Rogelj iz Maribora, Viktor Skrivarnik iz Slovenj Gradca, Franc Sulčić iz Sežane, Ivan Šabeder z Vajnga, Milan Šimec iz Črnomlja, Franc Širok z Vr-

hnike, Rado Škraba iz Črne vasi, Franjo Štruc iz Radelj ob Dravi, Jože Štucin iz Cerkna, Jelka Tauzes iz Ljubljane, Peter Tomazin iz Prevalj, Mirko Torej z Lovrenca na Pohorju, Franc Tržan iz Celja, Jakob Ušeničnik iz Trebije, Anton Vatovec s Famelj, Miloš Volk iz Šoštanja, ZB NOV Bizeljsko, ZB NOV Bučkovec, ZB NOV Križe pri Trziču, ZB NOV Liboje, ZB NOV Stražišče, ZB NOV Šentjernej, ZB NOV Vladimir Iljič-Lenin iz Trbovelj, domicilni odbor letalcev – prekomorcev, domicilni odbor 3. prekomorske udarne brigade, Radio Koper-Capodistria, Zveza prijateljev mladine občine Ajdovščina, OŠ Karavanskih kurirjev NOB s Koroške Bele, ZRVS občine Postojna, OK ZSMS Sevnica in teritorialna brigada občine Tolmin.

Tudi zamejcem plakete ZZB NOV Jugoslavije

Za letošnje leto so plakete ZZB NOV Jugoslavije prejeli naslednji nekdanji borci NOV iz zamejstva: Arturo Calabria iz Trsta, Ema Keršovan iz Trsta, Anica Udovič in Marija Škrabar iz Trsta ter Kuhar iz Železne Kaple in Feliks Wieser iz Podgore na avstrijskem Koroškem.

(Več o nagradah vstaje slovenskega naroda 1980 na 6. in 7. strani)

Čestitke Sloveniji

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda so svoje čestitke poslala tudi družbenopolitična vodstva naših drugih republik in pokrajin.

Predsednik predsedstva SR Črne gore Veljko Milatović je ob dnevu vstaje čestital predsedniku predsedstva SR Slovenije Viktorju Avblju. V čestitki je med drugim zapisano, da so naši narodi lahko ponosni na rezultate, ki so jih doslej dosegli. Uresničili in zgradili smo čvrsto socialistično samoupravno skupnost pobratenih in enakopravnih narodov in narodnosti in razvili politično, ekonomsko in kulturno prerajeno družbo, v kateri so delovni ljudje in njihov družbeni položaj največja vrednost, smisel in cilj vseh naših prizadevanj in naše socialistične revolucije.

Predsedniku predsedstva SRS Viktorju Avblju je čestital tudi predsednik predsedstva SR Hrvaške Jakov Blažević in med drugim zapisal, da so v davnih julijskih dneh tudi korenine naše današnje samoupravne in socialistične stvarnosti. K tej usmeritvi SR Slovenije pa njeni delovni ljudje in občani prispevajo tudi s svojim delom, razvijajoč gmotne in družbene temelje svojega razvoja, ki je zasnovan na socialističnem samoupravljanju, enakopravnosti ter bratstvu in enotnosti vseh naših narodov in narodnosti.

Viktor Avbelj je prejel tudi čestitko predsednika predsedstva SR Makedonije Ljupča Arsova, v kateri med drugim pravi, da bodo jugoslovanski narodi in narodnosti očuvali pridobitve naše revolucije, kar je tudi sigurna osnova za to, da bodo delovni ljudje Slovenije in drugih socialističnih republik in avtonomnih pokrajin uspešno in dosledno uredili zapletene probleme ekonomske stabilizacije in si prizadevali za nadaljnjo demokratizacijo poli-

tičnih odnosov, zlasti z razvijanjem in negovanjem kolektivnega dela in odločanja.

Predsedniki najvišjih organov SR Srbije so poslali skupno čestitko predsedstvu SR Slovenije. V njej so omenili tudi, da je slovenski narod skupaj z drugimi narodi in narodnostmi naše države uresničil svoje trajne zgodovinske cilje in postavil temelje nove socialistične skupnosti.

Predsedstvo SR Bosne in Hercegovine, centralni komite, skupščina, izvršni svet, republiška konferenca SZDL, svet sindikatov, republiški odbor ZZB NOV in republiška konferenca ZSM Bosne in Hercegovine so poslale republiškim organom Slovenije skupno čestitko ob dnevu vstaje slovenskega naroda.

Držeč se Titove poti graditve naše samoupravne nevrščene in samostojne socialistične skupnosti, bomo še naprej, tako kot že doslej, razvijali in branili pridobitve naše socialistične revolucije, krepili bratstvo, enotnost in enakopravnost socialističnih republik in avtonomnih pokrajin, je med drugim rečeno v čestitki vodstev SR BiH.

Ob 22. juliju je predsedniku RK SZDL Slovenije Mitji Ribičiču čestital v imenu republiške konference SZDL Makedonije njen predsednik Krste Markovski; v imenu republiškega odbora ZZB NOV Makedonije pa njegov predsednik Jovko Jovkovski predsedniku republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janezu Vipotniku. Čestitke sta mu poslala tudi predsednik predsedstva SR Makedonije Ljupčo Arsov in predsednik sobranja Blagoj Taleski.

Ob dnevu vstaje pa je ljudem v SR Sloveniji v imenu borcev iz Hrvaške čestital predsednik republiškega odbora ZZB NOV Ivica Gretić.

Vabilo

na tovariško srečanje nekdanjih partizanskih kurirjev savinjsko-zasavskega območja. Srečanje bo ob odkritju spominkega obeležja za TV postajo 26 S pri kmetiji »Vetrovšek« nad Loko ob Taboru v Savinjski dolini.

Proslava bo v soboto, 2. avgusta 1980, s pričetkom ob 9. uri zjutraj. Na proslavi bodo sodelovali predstavniki družbenopolitičnih organizacij KS Tabor, šolska mladina in pionirji z recitatorji ter pevsko društvo in godba na pihala.

Kurirjem bodo na proslavi podeljene spominke medalje 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije.

Po proslavi bo tovariško srečanje.

Pododbor za savinjsko-zasavsko območje

Občina Trzič ima svoj praznik 5. avgusta, to je na dan, ko so 1941. leta padle prve žrtve Storiškega bataljona. Letos bo praznovanje v nedeljo, 3. avgusta, blizu koče pod Storiščem nad Trzičem. Praznovanje bo združeno s srečanjem borcev Koroškega odreda, ki ima v Trziču domicil.

Ob tej priložnosti bo pri spomeniku osmim žrtvam odkrita nova plošča, posvečena ustanovitvi prvega partizanskega bataljona na Slovenskem ter razvita nova zastava Koroškega odreda. Srečanje bo popostreno s kulturnim sporedom. Začetek prireditve je ob 10.30.

Za prevoz iz Trziča pod Storišč je preskrbljeno.

Vsi borci in aktivisti, zlasti pa borci Koroškega odreda vljudo vabljeni!

Odbor Koroškega odreda

V spomin

Preminili so; morda od krogle zadeti, morda v internaciji, morda so dotrpeli kot vojni invalidi in njihova imena niso označena na spomenikih žrtvam narodnoosvobodilnega boja. Njim naj bodo ob dnevu vstaje slovenskega naroda namenjene te misli, da ne bo zbledel spomin nanje.

Čutili smo okove fašizma, čutili smo ponižanje našega tlačenega, toda ponosnega naroda, ki je, čeprav majhen, duhovno čist in velik.

Mirko Gregorčič. Kot hrepenenje so bile njegove besede, ko mi je zaupal: »Veš, organiziramo narodnoosvobodilni odpor. Že veliko zavednih in zanesljivih, moških in žensk, se je odločilo zanj. Tudi v naši vasi (Libušnje) bomo ustanovili Osvobodilno fronto.«

Odšel je med partizane in v 18. soški brigadi dobil naloge intendanta. V privržnosti ciljem osvoboditve je tvegall vse. V njem ni bilo sledu sebičnosti. »Kje imaš suknjo?« ga je vprašala mama, ko se je nekega dne mimogrede oglašil doma. »Posodil sem jo tovarišu; še skoraj otrok je in bolan,« je odvrnil. Potem je sam zbolel. Odpustili so ga domov. Zbral je vse svoje moči in pomagal okrepiti naš odbor OF.

Nenadoma, da se ni utegnil umakniti, so Nemci obkolili vas. Znašel se je v obroču. Nemci so klicali njegovo ime. Mama mu je ponujala jopič in denarnico; prepričana, da ga bodo odpeljali v internacijo. Nihče ni opazil, kako jo je tiho odrinil. In molčali so tudi vsi ostali. Navidezno miren je krenil po stezi od hiše. Niso mu sledili.

Bil je Italijan – fašist. Čeprav ne po srcu njihov pristaš, je imel nalogo poizvedovati za nevarnimi terenci. Srečal ga je in vprašal: »Come mai anche voi, Mirco? (prevod: Kako, tudi vi, Mirko?)« Razšla sta se brez besed.

Svoboda. Končno mir. Toda Mirko, tako kot mnogi, ki so se bojevali za svobodo, niso mirovali. Sestanki, na katerih so kovali načrte za obnovo domovine, so se iz dneva v dan vrstili pozno v noč. Peš je hodil v Tolmin, da je za krajane preskrbel vse potrebno. Čutil se je odgovornega. Veliko svojega časa je daroval za nas – za narod.

OLGA GREGORČIČ
Libušje 13
Kobarid

Na kratko

Odmev na odmeve o Gospod ali tovariš

Čisto kratko bi nekaj pripomnil o nazivih gospod ali tovariš, o katerih se je med utrinki v našem TV-15 razvila že prava razprava. Predvsem me moti, da se naziv gospa uporablja med borkami v bazenu rekreacijskega zdravilišča VVI v Strunjanu. Kaj, ko bi mi dali zgled drugim in se vsaj borci in borke med seboj nazivali s tovariši ali tovarišica?

DANILO ŠULIGOJ
Bovec 271

Kdo bo še naprej manj razvit?

Delegati jugoslovanske skupščine bodo kmalu spregovorili o tem, katere republike naj bi tudi v prihodnjih petih letih ostale med manj razviti in bile torej deležne posebnih sredstev. Za sedaj je jasno le to, da bo avtonomna pokrajina Kosovo ta položaj še naprej zadržala, saj močno zaostaja za razvojem drugih območij v državi.

Kaj bodo rekli o vsem tem delegati, bomo videli. Svoje so doslej v več kot enoletni razpravi povedali zvezni sveti za gospodarski razvoj in ekonomsko politiko ter za družbeno ureditev. O tem vprašanju je povedal svoje mnenje zvezni izvršni svet. Kljub temu pa skupščina ne bo imela majhnega dela, saj so nekatera temeljna vprašanja ostala še naprej nerešena.

V petih letih osemdeset milijard

Iz posebnega sklada za kreditiranje manj razvitih bodo do konca letošnjega leta poleg Kosova prejeli posebna sredstva Bosna in Hercegovina, Makedonija in Črna gora. Za pokrivanje njihovih potreb združujemo v skladu v tem srednjeročnem obdobju 1,97 odstotka družbenega proizvoda. Izračunali so, da bodo razviti prek tega sklada v

tem času namenili za hitrejši razvoj manj razvitih skupaj okrog 80 milijard dinarjev.

Največ tega denarja prejema Kosovo in sicer 37,1 odstotka. Kljub temu pa prevladuje prepričanje, da ta denar ne zadošča, in da bi bilo treba sredstva namenjena tej pokrajini, v prihodnjem obdobju še povečati.

V vseh dosedanjih razpravah ni nihče trdil, da pomoč razvitih ni več potrebna. Nihče tudi ni rekel, da bi morali težiti k temu, da bi bili vsi v državi enako razviti. To bi bilo seveda težko pričakovati, saj sta, denimo, tudi stopnja izkoriščanja zmogljivosti in produktivnost dela, različni. Mimo tega se srečujemo z dokaj zapletenim gospodarskim položajem in veliko obremenitvijo celotnega jugoslovanskega gospodarstva.

Sklad bi morali temeljito preoblikovati

Tega tudi v skupščinski razpravi ne bo mogoče obiti. Kljub temu pa bo treba odgovoriti vsaj na dvoje vprašanj, ki sta za razpravo vendarle odločilnega pomena. Najprej se postavlja vprašanje, ali ni morda sedanj način zbiranja sredstev zastarel in do neke mere celo v nasprotju z uveljavljeni-

mi družbenoekonomskimi odnosi?

Gre za administrativno razdeljevanje denarja, na katerega tisti, ki ga ustvarjajo, nimajo večjega vpliva. Zaradi tega je slišati vse več predlogov, naj bi sklad za kreditiranje manj razvitih temeljito preoblikovali, saj je ta institucija odtujena od združenega dela. Namesto tega naj bi vse več denarja združevali na osnovi dohodkovnega povezovanja samih temeljnih in drugih organizacij. Mnogi so trdno prepričani, da bi takšen način vlaganja denarja bil veliko bolj učinkovit, in da bi bila takšna usmeritev v prihodnje edino pravilna.

Toda treba je reči, da je bila ta možnost dana že doslej. Organizacije združenega dela so lahko 20 odstotkov sredstev, ki so jih združevale za manj razvite, neposredno uporabile za skupna vlaganja na teh območjih. Žal pa se tega načina vlaganja denarja niso kaj prida posluževale. Direktor sklada je pred dnevi izjavil, da je bilo po tej poti naloženih samo 0,3 odstotka zbranih sredstev, kar je seveda izredno malo.

To ni dobro. Vedeti je treba, da bo brez samoupravnega združevanja sredstev težko doseči skladnejši razvoj vseh območij v državi, in da bi

bilo treba ta problem temeljito proučiti. Očitno je, da nismo postorili vsega, da bi dohodkovno povezovanje v resnici lahko steklo. Mnogi še vedno računajo na državno urejanje teh vprašanj, namesto da bi se neposredno povezali s posameznimi proizvajalci in prek skupnih vlaganj povečevali svoj dohodek.

Po nekaterih podatkih proizvedemo danes na manj razvitih območjih v državi 33 odstotkov vse električne energije, 53 odstotkov premoga in jekla, 94 odstotkov železove rude itn. Kljub temu pa so prav tu še ogromne zaloge surovin, ki so nam še kako potrebne, ki pa jih zaradi pomanjkanja denarja ne izkoriščamo.

Na dlani je, da so prav na teh področjih največje možnosti skupnega nalaaganja denarja organizacij združenega dela z razvitih in manj razvitih območij. Na to tudi računajo tisti, ki menijo, da bi bilo treba že v prihodnjem petletnem obdobju kar 50 odstotkov vseh sredstev uporabiti neposredno, mimo sklada, za uresničitev skupnih razvojnih projektov.

V kolikšni meri bomo to uspeli, je težko reči, ne more pa biti nobenega dvoma, da bi morali k temu težiti že sedaj, ko snu-

jemo nove srednjeročne načrte. Pozneje, ko bodo načrti že sprejeti, bo to nesporno veliko težje.

Dokončnega odgovora še ni

S tem pa seveda še nismo odgovorili na drugo vprašanje, in sicer, kdo naj bi bil tudi v prihodnjih letih manj razvit? Pri odgovoru naj bi si pomagali s posebnimi merili, ki jih je pripravil zvezni zavod za gospodarsko načrtovanje. Ta zavod meni, naj bi bilo gospodarsko manj razvito tisto območje, ki ne bi dosegalo spodnje mejne vrednosti pri treh kazalcih: pri družbenem proizvodu, stopnji zaposlenosti in nabavni vrednosti aktivnih osnovnih sredstev. Neka republika bi bila na primer manj razvita, če bi dosegla samo 70 odstotkov povprečnega jugoslovanskega družbenega proizvoda in seveda, če bi bila neugodna tudi druga dva kazalca.

To pa še ne pomeni, da so s tem odstranjeni že vsi problemi. Predvsem še ni dogovora, kje naj bi bila ta mejna vrednost, ki bi vplivala na to, kdo je razvit in kdo ne. Nevarnost je tudi, da bi zavoljo prevelikih obremenitev začeli zaostajati drugi deli

jugoslovanske skupnosti. Doslej so na to opozarjali zlasti v SR Srbiji, kjer se s tem problemom že resno srečujejo.

V naši republiki sodijo, da v prihodnjih letih več sredstev kot doslej za manj razvite ne bi mogli izločiti. Zagate so že sedaj precejšnje, z dodatnim obremenjevanjem dohodka pa bi bile še večje. Nekateri predlagajo, naj bi uvedli nekakšno prehodno obdobje, v katerem naj bi posamezne republike stopile iz manj razvitih med razvite, in k naj bi ga uvedli takoj. V tem obdobju bi se postopoma zmanjševala sredstva, ki so jih doslej prejemali.

★

Problemi torej niti najmanj niso enostavni. Zdi pa se, da bi jih morali reševati zlasti po samoupravnih poti, organizacije združenega dela pa s konkretnimi ukrepi spodbuditi, da se med seboj tesneje povežejo. V osnutku dogovora o temeljnih družbenega načrta Slovenije od leta 1981 do 1985 je rečeno, da bomo velik del sredstev v prihodnje vložili na drugih območjih v državi. Če bi tako storili tudi drugi, bi se tem ciljem močno približali.

Darko Marin

Pomilostitev nacističnega zločinca

Veliko ogorčenje je vzbudila te dni v italijanski demokratični in vsej protifašistični javnosti Italije, zlasti pa v severnih delih države, novica, da je vojaško sodišče v Bariju pomilostilo enega najhujših nacističnih vojnih zločincev, ki so delovali v Italiji, bivšega majorja SS enot Walterja Rederja. Tega je italijansko sodišče leta 1951 obsodilo na dosmrtno ječo zaradi zločinov, ki jih je storil nad civilnim prebivalstvom med umikanjem nacistične vojske iz Italije leta 1944 in 1945.

Reder je bil poveljnik bataljona SS in je imel nalogo ščititi umik Kesserlingove armade iz Italije. Svoje »zaščitno« delo je začel ta nacistični zločinec maja 1944, ko je v mali hribovski vasi Sant Anna di Stazzema ukazal zgnati vse prebivalce vasi v hleve, kjer so jih njegovi vojaki pobili z ročnimi bombami. Kmalu zatem je ukazal postreliti kot talce osemsto prebivalcev vasi Valdicastello. V vasi Vinca je njegova enota kar na cesti postrelila okrog 40 žensk. Podobno je dal Reder malo kasneje pobiti v vasi Bergiola 70 žensk in otrok, ki so jih pobrali v vasi in v šoli. Najhujši pa so bili zločini, ki jih je Rederjev bataljon storil v vasi Marzabotto blizu Bologne. Tri dni so esesovci strahovali in mučili ljudi, potem pa so pobili vseh 1830 prebivalcev, vas pa požgali. Med ubitimi jih je bilo 92 mlajših od 16 let, 110 jih ni imelo niti 10 let, 33 je bilo otrok izpod dveh let starosti, 8 jih je imelo komaj eno leto, 15 pa je bilo dojenčkov manj ko leto dni starih. Esesovci so vdrli

celo v cerkev, kjer je bila maša in pobili vse navzoče z mašnikom vred. Vsega skupaj ima major Reder na vesti nad tri tisoč žrtev, zvečine žensk in otrok. Vas Marzabotto pa je za vso Italijo za vse čase postala simbol najokrutnejše zverske akcije esesovskih zločincev. Zato je sodišče leta 1951, ko so zavezniške oblasti v Avstriji, kamor je po vojni odšel Reder, le-tega na zahtevo Italije izročile italijanskim oblastem obsodilo na dosmrtno ječo. Od tedaj je bil zaprt v ječi v mestu Gaeta. Toda čimboli se je odmikal čas, tembolj so v zahodni Nemčiji bivši nacisti postavljali zahteve domačim in italijanskim oblastem, naj obsojenega oficirja nemske armade pomilostijo in spustijo na svobodo. Res je vojaško sodišče v La Speziji na vztrajne zahteve raznih delegacij iz zahodne Nemčije v času med 1977 in 1979 kar dvakrat obravnavalo vprašanje Rederjeve pomilostitve, vendar je obakrat bila odločitev negativna, Reder je moral ostati v ječi. Vojaško sodišče je tako odločalo, ker je vedelo za odpor prebivalstva vse severne Italije proti tako morebitni razsodbi, ki bi pomenila oprostitev Rederjevih zločinov.

To se je pokazalo zlasti ob znanem pobegu drugega nacističnega zločinca Kapplerja, ki je prav tako prestajal kazen v Italiji, ki pa je s pomočjo domačih fašistov in neonacistov pobegnil iz bolnišnice in ušel v Nemčijo. Rederja so postavili še pod strožjo stražo.

Kaže, da pritiski na oblasti niso prenehali. Zato so odločitev prepustili vojaškemu sodišču v Bariju, se pravi v južni Italiji, daleč proč od krajev, kjer se vedno niso obledeli spomini na Rederjeve zločine. Sama razsodba sodišča je sad kompromisa. Pomilostili so ga, vendar ga niso izpustili, ječo so mu spremenili v internacijo, kjer je pod policijskim nadzorom. Toda, sodišče je hkrati odločilo, da vlada lahko Rederja kadar hoče povsem oprosti in mu omogoči odhod iz dežele.

Ta čas je vnovič v ospredju pozornosti vas Marzabotte. Tam so še živi spomini na Rederjeve zločine, tam so še mnogi svojci in sorodniki pobitih prebivalcev.

Prav zato je eden izmed italijanskih časnikov zapisal, da je preteklost še vedno živa v ljudeh, četudi je minilo toliko časa in čeprav se spreminjajo razmere in ljudje. Toda, tako pravi na koncu pisec, nemogoče je oprostiti krivde za morilska početja v Marzabotte, kjer so nacisti morili še nerodjene otroke v materinih telesih, žive dojenčke pa metali v zrak in jih lovili na bajonete, ljudi seganjali v hleve in senike ter jih žive zažigali. Obsodba teh zločinov pomeni obsodbo vseh podobnih zločinov, prejšnjih, sedanjih in bodočih proti človeštvu, za katere ne more biti oprostitev.

Drago Košmrlj

Blagodejnost zdravilišč

Zdravstvene komisije ne poznajo usmiljenja

Rogaška Slatina, podobna zdraviliškega raja. Črni oblaki se zbirajo nad enim najstarejših slovenskih zdravilišč, kjer že vsa leta po vojni iščejo pomoč tudi borci. »Čirači« zadovoljno ubirajo korake po preimenitno spejanih stezicah, bolečine v hrbtanjsternikih, želodcih in drugje so utihnile. Simfonija odrešenja.

Savo Vidič s kordunskega Vojniča je v poznem popoldnevu samoval na klopki zraven Zdraviliškega doma.

»Vse najlepše o Rogški Slatini. Tu sem že tretjič. Večinoma prihajajo semkaj vojaški vojni invalidi in spomeničarji. To velja seveda za nas, ne vem, kako je s tovariši iz drugih republik. Saj bi potrebovali pomoč tudi drugi, vem, težko je, a se ne da pomagati. Tudi prav ni naposled. Pri denarju zaškripa.«

Težave si je Savo s trdega, kamnito negostoljubnega Korduna nakopal v tretji brigadi osme kordunske divizije in zdaj se kot temna senca vlečejo za njm vsa leta. Rogška mu jih blaži, bil je že v zdravilišču v Topuskem, pa ni pomagalo.

Ciril Henigman iz Ljubljane misli podobno kot Savo, četudi se ne poznata.

»Zelo sem zadovoljen. Izredno pozorni so do nas, zdravstvene usluge so na zavidljivi ravni, podobno gostinske. Z nami so prijazni, hrane je dovolj. Še posebej so pozorni do nas, borcev. To se občuti. Ni mi težko ocenjevati, saj sem po poklicu natak.«

Mislim, da ne gre za zvezo, če hoče človek priti v zdravilišče. Je pa nekaj drugega. Kriteriji zdravstvenih komisij so izredno ostri. Preostri včasih in človeka užalijo. Dobiš pač občutek, čisto nehote, da bi te radi odtrgali. Z nekakšnimi odgovori, ki jih seveda niti ne razumeš prav dobro, veš pa, da te boli, da te muči vse bolj, da te razjeda ogenj v notranjosti, ljudje pred teboj pa ugotavljajo, da pravzaprav ni nujno, da bi se zdravil...«

Nekoliko grenkobe je čutiti v besedah nekdanjega borca Belokrajnskega odreda, ki je partizanil že od leta 1942. Ciril je vasoval tudi v Cankarjevi brigadi pa v Belokranjski, kjer je bil ranjen, svobodo pa je dočkal v štabu Sedmega korpusa.

»Čas ni vprašanje!«

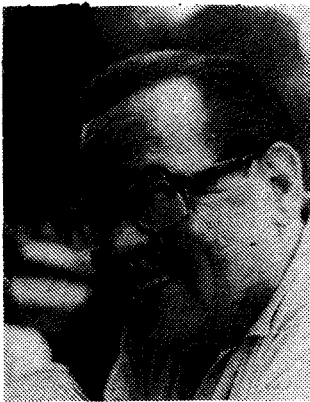
Pred pivnico, kjer ta čas razstavlja akademska slikarka Alenka Gerlovič izbor svojih del, je sedel Ludvik Pušnik iz Šentilja pri Mislinji, kjer je v borčevski organizaciji združenih okoli stošestdeset borcev.

»V slovenjgraški občini imamo vsako leto na voljo šestdeset prostih mest v zdraviliščih. Na zdravljenje lahko gre torej prav toliko borcev. Če je nuja, naredimo izjemo, najdemo druga sredstva. Tudi v Atomske toplice pri Podčetrtnu že pošiljamo, kar v prejšnjih letih ni bil običaj. Kdor je hotel tja, je moral plačati sam.«

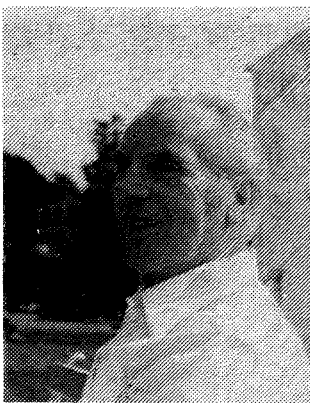
Ludvik je bil že nekajkrat na zdravljenju v

Savo Vidič

Ciril Henigman

Ludvik Pušnik

zdravilišču. Vselej v Rogški. Takšna je narava njegove bolezni. Niti ni edini iz njegovega kraja, njegove občine. Kot druge so tudi pri njih želje večje od možnosti. Vendar tistim, ki gredo, skušajo olajšati pogoje. Upoštevali čas, ki ga navajajo prosilci.

»Splošna ocena Rogške, Zdravilišča, odnosa osebja, tistih dobrih medčloveških pozornosti, je odlična. Srečno naključje je tudi to, da je bil naposled tudi šef zdravnik, dr. Hebert Završnik, sam partizan in tako najbolje razume naše tegobe. Sploh imam občutek, da so še posebej vljudni do nas. Mogoče se motim. Nasploh so zelo vljudni.«

Ze zelo zgodaj je Ludvik Korošec prisluhnul klicu odpora, dokler ni 25. julija 1943 stopil v Prvo četo Prvega koroškega bataljona. Pozneje je bil v Pohorskem odredu in brigadi, vmes še terenski delavec, skupaj s Francem Polhom-Izakovom, po prihodu Štirinajste na Štajersko pa je stopil v Šercerjevo brigado.

Milenko Strašek

Letna borčevska konferenca v Kopru

Člani borčevske organizacije v Kopru, ki povezuje 30 krajevnih borčevskih organizacij in 4 krajevna združenja VI ter 6 aktivov ZB v večjih OZD, so se na svoji nedavni programski skupščini seznanili s poročilom o delu organizacije v zadnjem dveletnem obdobju, v katerem je umrlo 88 njenih članov. Predsedniku Titu je v začetku skupščine veljala minuta počastitvenega molka.

Ob ugotovljenih pomanjkljivostih je bilo iz poročila vendarle razbrati, da je bila družbenopolitična vloga borčevske organizacije tudi na tem terenu v vsakem oziru zelo opazna, njeni člani pa v dobrem delu tudi individualno delujejo v raznih družbenih in samoupravnih skupnostih. Delo na organiziranem razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij je bilo povezano z občinsko organizacijo SZDL, plodno pa je bilo tudi reševanje socialnozdravstvenih zadev borcev, o čemer med drugim priča novo odprti in sodobni zdravstveni dispanzer za borce v Kopru. V slovenskem in jugoslovanskem merilu pa je posebne uspehe dosegla komisija za vojaške invalide, zlasti v organiziranju športnih dejavnosti za invalide.

Zaradi večje učinkovitosti (sklepčnosti) občinskega odbora ZB, predsedstva in sekretariata je skupščina sprejela nekatere organizacijske in in kadrovske spremembe (zmanjšano število članov obč. odbora, predsedstva in sekretariata), najdlje pa so se delegati zadržali ob dopolnjevanju predloga za akcijski program.

Naslednje leto 1981 bomo ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov praznovali tudi 60-letnico prvega protifašističnega upora v Marezigah, ki bo dostojno obeležju, predvsem z delovnim prispevkom za zgraditev tako potrebnega višinskega vodovoda v Marezigah in Gradinu, medtem ko se bo članstvo ZB razen ostalih družbenopolitičnih nalog že letos vključilo tudi v mladinsko delovno akcijo ISTRA 1980 v Smarjah nad Koprom.

Braškar

Zbirka monografij

Letos poteka že 20 leto, odkar praznuje občinski praznik žalske občine po krajevnih skupnostih. Zadnja leta pripravljali odbori ob pomoči kulturne skupnosti Žalec izdajajo monografije krajev v občini. Nastala je že lepa zbirka teh monografij. Letošnje leto se je zbirki pridružila monografija Gotovelj. Ena izmed značilnosti teh monografij je ta, da je veliko prostora namenjenega zgodovini NOB in imamo sedaj že lep pregled nad dogodki med NOV v Savinjski dolini.

Za razliko od drugih monografij, kjer je bil običajno zgodovina kraja in NOV namenjen poseben članek, zasledimo v monografiji Gotovelj več sestavkov, ki govorijo o predvojnem revolucionarnem obdobju in o dogodkih med NOV.

Ze uvodni sestavek Vinka Jordana »Gotovlje« poda zgodovino tega naselja in se zaključuje s kratkim prikazom razvoja narodnoosvobodilnega gibanja v tem kraju. Objavljen je podatek, da je bil junija 1941 prvi večji sestanek, ki se ga je udeležilo tudi pet Gotovljanov. Na sestanku je bil tudi Divjak, ki je postal eden najbolj znanih izdajalcev Savinjske doline. Vse, ki so bili na tem sestanku, je Divjak izdal in so padli med talci, med njimi prvi Gotovljani. Prvi kozolec je v Gotovljah zagorel 20. julija 1941. Po zatišju v letu 1942 je leta 1943 prišlo do razmaha OF in junija 1943 je bil ponovni ustanovni sestanek OF, Gibanje se je razmahnilo.

Melč Jošt govori o preteklosti vasi in se spominja Franja Oniča, znanega pesnika, ki je mladost preživel v Gotovljah, Franja Vrunča, Milana Apiha, ki je učiteljeval v Gotovljah, Miloša Zidanška, ki je deška leta preživel v Gotovljah itd. Objavljen je sestavek Milana Apiha Kraj lepih spominov, Kazimir Mermolja se spominja celjskih prvoborcev in še bi lahko naštevati.

V publikaciji se spominjajo 15 krajanov, ki so padli kot borci in petih krajanov, ki so padli kot talci. Življenjepis nekatereh borcev je objavila tudi mladina v svojem glasilu Glas Gotovelj. Skratka, izšla je publikacija, ki jo bo vsakdo rad vzel v roke.

Franc Ježovnik

Borci so ocenili svoje delo

Na redni letni konferenci in tovariškem srečanju v počastitev dneva borcev ter 35-letnice osvoboditve naše domovine so člani borčevske organizacije ocenili svoje delo. Pri tem so ugotovili, da se člani KO ZZZB NOV uspešno vključujejo v vse organizacije, in da zadovoljivo delajo na vseh področjih. Posebno so aktivni na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite, prenašanju tradicij in izkušenj narodnoosvobodilnega boja na mladi rod. V minulih dneh so posebno skrb posvetili urejanju okolice spomenikov NOV ter obeležij. V prizadevanju, da bi te spomenike in obeležja tudi v prihodnje obnavljali in urejali njihovo okolico, so sprejeli srednjeročni načrt, kako bodo ta dela izvajali. Tako načrtujejo urediti obeležje na hiši v Klinji vasi, kjer se je zadrževal pokojni narodni heroj Jože Šeško, grobišče in spomenik 1. slovenski narodnoosvobodilni udarni brigadi Tonea Tomšiča v Starem logu, grobišči v Starem bregu in Pugledu ter bunker na Pugledu.

Pohvalno je tudi, da vodstvo te organizacije uspešno rešuje tudi organizacijska vprašanja članov. Denar, ki je namenjen za stanovanjsko gradnjo, razdelijo tistim članom, ki so teh sredstev najbolj potrebni. Pri tem izvajajo načrtno delo. Rešujejo vsa ostala vprašanja, s katerimi se vsakodnevno srečujejo člani te organizacije.

Viktor Dragoš

Srečanje na Cvenu

Letošnje srečanje borcev vseh krajevnih organizacij ZZZB NOV Ljutomerske občine je bilo na Cvenu pri Ljutomeru. Pripravila sta ga Krajevna organizacija ZZZB Cven in občinski odbor ZZZB Ljutomer.

Za letošnje srečanje so izbrali kraj Cven na Murskem polju, kjer je bil v letu 1941 sestanek prvih organizatorjev odpora proti okupatorju v Prlekiji, katerega spomin vsako leto obeležujemo s praznikom ljutomerske občine.

Cven je dal tudi prvo vojno žrtev, Jakeca Babiča, sekretarja OF, ki je v oktobru 1941 padel pod streli okupatorja v Ljutomeru. Tokrat so prišli na slavo in letno srečanje borcev člani vseh desetih krajevnih organizacij ZZZB Ljutomerske občine. V pestrem kulturnem programu so sodelovali pevski zbor iz Cvena, učenci osnovne šole Cven z recitacijami ter godba.

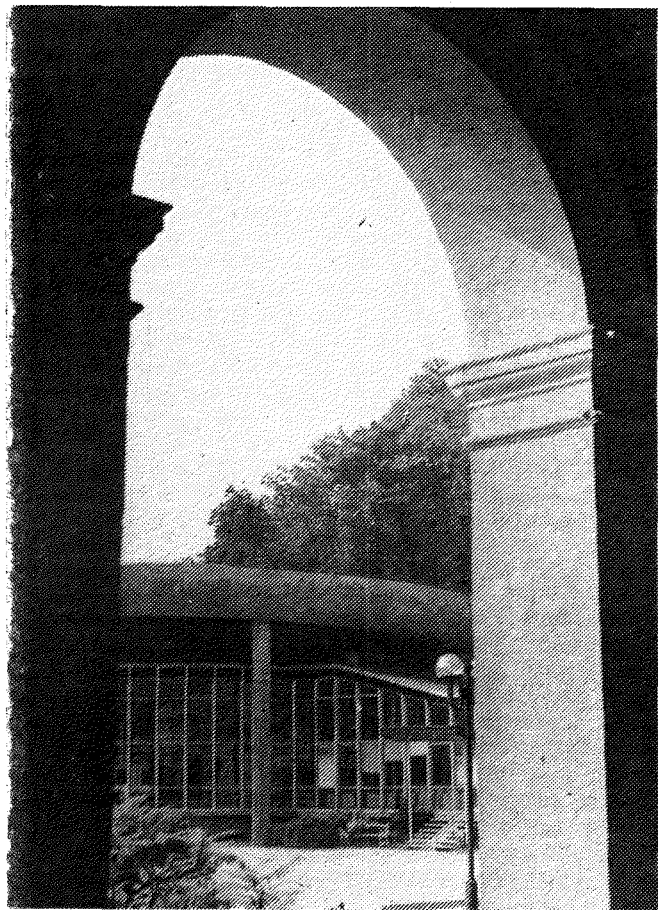
O pomenu srečanja borcev je govoril predsednik občinske konference ZZZB NOV Ljutomer Mirko Antolič. Posebno je poudaril, da sedanji trenutek zahteva od nas vseh, da stojimo čvrsto v vrstah borcev za nadaljnji razvoj naše socialistične samoupravne skupnosti, zlasti pa za okrepitev nadaljnjega razvoja delegatskega sistema in delegatskih odnosov v naši družbi, kar je osnova za uspešen razvoj samoupravnega socializma. Med drugim je dejal, da je glavna in najbolj pomembna skrb naše borčevske organizacije, da skupno z drugimi organizacijami in delovnimi ljudmi odločno rešujemo težave, ki se pojavljajo zlasti na gospodarskem področju.

S. Feuš

Salvadorski obisk v ZZZB NOV Jugoslavije

Član predsedstva zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije Momčilo Dugalič je pred dnevi sprejel na obisk generalnega sekretarja Nacionalnega gibanja Salvadora dr. Giulierma Ungoja, ki se je mudil v naši državi kot gost socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije. Ob tej priložnosti so predstavniki naše borčevske organizacije seznanili goste z bojem in razvojem narodov in narodnosti Jugoslavije med drugo svetovno vojno oziroma med narodnoosvobodilnim bojem in socialistično revolucijo ter o aktivnosti ZZZB NOV na notranjem in mednarodnem področju.

Dr. Ungo pa je predstavnike jugoslovanske borčevske organizacije seznanil z aktualnim političnim položajem v Salvadorju in akcijah, ki jih vodi salvadorsko nacionalno gibanje.

Motiv iz zdravilišča v Rogški Slatini

Partizansko civilno taborišče nad Jevnico ni ostalo pozabljeno

Mala dolga noga hrani spomine v zelenih nedrih

Včasih sta bila Mala in Dolga noga samo- stojna zaselka na dveh hribih, ki svoja kraka (eden daljšega in drugi krajšega) molita proti dolini Save in Jevnici. V stari Jugoslaviji so ju združili pod enim imenom v en kraj - Malo dolgo nogo. Po vojni pa se tako dolgo ime kraja ni obdržalo, čeravno domačini prebivalce obeh zaselkov še vedno imenujejo Malonožce in Doigonožce.

Pred dnevi sem se z borci Janezom Kos-Jordanom (predsednikom krajevne organizacije ZF v Jevnici), Cirilom Godecem, Janezom Petjetom-Jovanom, Ivanom Belcem-Belijem, Viktorjem Semcem-Cirilom in Alojzom Rokavcem-Jastrebov pogovarjala o vojni v teh krajih in se zlasti o partizanskem civilnem taborišču, ki se je skoraj leto dni (vse do italijanske kapitulacije) držalo v gozdovih Male dolge noge oziroma med Jančami in Jevnico ob Savi. Pripovedovali pa so mi tudi o dveh padlih borkah in aktivistkah: o Nedi Zierchelbach - Nataši in Veri Šlandrovi-Lojzki, ki ju nekdanji borci in aktivisti v teh krajih nikoli ne bodo pozabili. V spomin so jima poleg obeležja partizanskemu civilnemu taborišču odkrili ob letošnjem dnevu vstaje slovenskega naroda spominski plošči na skupnem spomeniku nad Manožnikovo domačijo.

Komaj zaživi oko in se ustavi na prijetnih obrisih ne prestrmih gozdnatih hribov s senožetmi, že beseda o vojni ostro zareže v ta mir in obudi predstavo o času, ko je pod strehi frčalo vejevje z dreves in je dim požarih domačij s kriki umirajočih odnašal veter.

Le malo je koticov v teh krajih, ki ne bi vsak zase spominjali na katerega od dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja. Naša pot je peljala k Mahkovčevi domačiji, kjer smo na plantažni terasi, obrasli s črnim ribezom, srečali gospodarja Mahkovca, nekdanjega borca Jastreba. Povabil nas je, naj z njim stopimo v hišo na kratek pomenek. Že tistih nekaj korakov od avtomobila do hiše je bilo mogoče s pogledom ujeti natančno pospravljeno dvorišče, počedena gospodarska poslopja, zložena drva in butare, red, ki je dajal vtis, da tod palčki pomagajo domačim pri delu. Seveda so velike zgarane Jastrebove roke, ki jih je pomolil v pozdrav, govorile samo zase.

»Takle tih in skromen je bil tudi pri partizanih,« mi je pošeplnil Ciril Godec, »in kadar je bilo treba, je junaško stisnil puško.«

Janez Kos-Jordan, ki je tudi domačin in je partizanal po teh krajih (danes je predsednik krajevne borcevske organizacije v Jevnici), nam je uvodoma povedal, da so nekdanji borci tega kraja že dvajset in več let načrtovali postavitev pomnika partizanskemu civilnemu taborišču ter tovarišicama Lojzki in Nataši, toda vedno je bilo za to premalo sredstev. Šele letos, ko jim je na pomoč priskočila tudi občinska organizacija ZZB NOV in so vložili v gradnjo spomenika premnogo udarniških delovnih ur, je na robu gozda nad Manožnikom zrasel spomenik.

Ciril Godec je o partizanskem civilnem taborišču nanizal najprej nekaj podatkov: »Bilo je v času, ko smo se borci Zasavskega bataljona Lojzeta Hohkrauta pomaknili zaradi sovražnikovega pritiska proti Jančam. Tovariši s terena so opozorili vse domačije, katerih sinovi ali očetje so bili pri partizanih, da jih bodo Nemci selili v najkrajšem času. In res, 28. januarja se je izseljevanje začelo. Na spiskih za izselitev je bilo precej malonoških in dolgonoških družin, pa tudi nekaj ljudi iz Jevnice, Laz in Litije. Večina teh pa ni ostala doma, da bi počakala sovražnikove izganjalce. Tako se je okrog 45 civilov umaknilo z najnujnejšim življenjem in imetjem v gozdove. Bolantinov ata je v nahrbtniku nesel v gozd najmlajšega ubežnika, komaj dva dni starega

sina.«

Domačini, ki so bili med seboj povezani in enotni, so kar najhitreje stopili skupaj in se organizirali v taborišču. Na teren Jevnice pa je prišel prav tisti čas tovariš Peter Stante-Skala, ki je partizanskemu civilnemu taborišču v gozdu dodelil za komandanta Ivana Radmana-Bosanca, Franc Foglajen-Krajnc pa je (takrat je bil komandant Zasavskega bataljona Lojzeta Hohkrauta) za stražo taborišča dodelil šest svojih borcev.

Lojze Rokavec-Jastrebov, Mahkovčev z Dolge noge, ki je bil borec in katerega družina je bila med civilni v taborišču, se spominja: »Tudi sam sem bil v zaščiti omenjenega taborišča, ki je bilo edino takšno na ozemlju Zasavskega in je nenehno spreminjalo svoj položaj med Jevnico, Jančami, Vnajnariji, Štango in Golšem. Moji domači in tudi drugi se živino pustili v hlevih in so jo potem Nemci dodelili v rejo tistim domačijam, ki niso bile seljene. Težko se jim je bilo odločiti, kaj vzeti s seboj. Spominjam se, da smo, še preden so sovražniki začeli seliti, poskrili nekaj masti, krompirja in druge hrane nedaleč od hiše, sicer pa se kdovekaj tako ni dalo vleči s sabo; ker so Nemci zapečateni in zaznamovane kmetije še nekaj časa stražili, je bilo tudi zelo nevarno prihajati v bližino doma po preostanek stvari. In prav tisto leto je bila izjemna letina. Jabolke je bilo za cele kupe, pa tudi žganja in ostalega je bilo. Hrane pa nismo potrebovali le zase, ampak tudi za številne borce, ki so se ustavljali lačni v taborišču, pa za kurirje in novince, ki so se navadno najprej ustavili pri nas in šele nato nadaljevali pot v partizanske enote. Tudi za osemdeset ljudi hkrati so kuhale ženske v taborišču.«

Partizansko civilno taborišče nad Jevnico ni bila le postaja za lačne borce, kurirje in novince, bila je tudi postojanka; od tod so vzdrževali stalno zvezo s terenom, tudi zbirali orožje in opravljenega je bilo precej političnega dela znotraj taborišča.

Mrzlo zimo iz dvainštiridesetega na triinštridesetega leta so prebivalci taborišča kar dobro prenesli. Nihče ni resneje zbolel, premražen pa so bili po malem tako in tako ves čas. Smrekove veje so jim bile postelje, ponjave in šotorska krila za strehe. Kurili so previdno in nikoli ponoči, da bi jih dim in ogenj ne izdala. »Celo otroci smo bili nenavadno mirni,« se spominja Zofka Rusova, Manožnikova z Male noge. »Za taboriščem, ki smo ga zapustili, da bi se ustalili drugje, nismo nikoli pustili sledi. Zadnji, ki je odhajal, je moral zamenjati tudi stopinje. Zelo pomembno pri vsem tem pa je bilo, da so bile okrog nas dobre, nam naklonjene domačije, katerih domačini so bili zvečine organizirani v OF. Za nas otroke (Zofka je bila takrat še šolarka meščanske šole op. nov.) je bilo v gozdu konec šole. Edina literatura, ki smo jo takrat dobili v roke, so bile partizanske pesmarice. Sicer smo pa pomagali: nabirali suhljad po gozdu, lupili krompir in podobno. Nekoč, ko je prišel v taborišče komandant Stane (bil je ranjen v roko), smo otroci njemu in njegovim borcem odnesli borovnice. V taboriščni kuhinji smo vzeli sladkorja, posuli borovnice in šli... Toda namesto pohvale nas je ob vrnitvi čakala kazen. Sladkor smo namreč vzeli brez dovoljenja,« se smehlja Zofka Rusova in pripomni, kako močan vtis je naredilo na otroke srečanje s komandantom Stanetom.

Italijanska kapitulacija je bila priložnost, da so si družine iz partizanskega taborišča poiskale ugodnejše možnosti bivanja in tako je bilo taborišče razpuščeno. Nekateri so za nekaj časa odšli na osvobojeno ozemlje blizu Stične, drugi so dobili zavetje pri sorodnikih ali drugih kmetih. Vsi pa so po svojih močeh naprej delali za partizane in Osvobodilno fronto.

... In Osvobodilna fronta je v teh krajih že zelo zgodaj začela dobro delovati. Ena neurtudnih političnih aktivistk in organizatorjev je bila tudi Vera Šlandorva-Lojzka, ki je prišla na desni savski breg (kot sekretarka pokrajinskega komiteja Skoja za Štajersko) skupaj s tovarišem Janom 1942. leta. Oba sta do konca 1942. leta delovala na tem terenu. Mlada, vedno nasmejana študentka, pa vendar prekaljena revolucionarka, je znala z mirno in zlasti mladini namenjeno besedo organizirati mlade za odpor, za terensko delo in jih tudi pripravljati za odhod k partizanom. Bila je tudi ena od organizatorjev navidezne partizanske mobilizacije takrat, ko je odšlo v gozdove večje število domačinov in se je bilo bati maščevanja sovražnika. Aktivisti so Nemcem (prek svojcev partizanov) »naznanili«, češ da so morali fantje oditi k partizanom pod pritiskom.

Izredne zasluge za uspešno politično delo na tem območju, za dobro delovanje organizacij OF in za masovno vključevanje mladine gre prav gotovo tudi Veri Šlandrovi-Lojzki, ki so ji nekdanji borci na novem spomeniku nad Jevnico tudi posvetili spominsko ploščo. Ni dočakala svobode in sadov svojega ter dela tovarišev, smrtno zadeta je omahnila v bitki pri Dobravljah, kjer je bil ranjen tudi slavni komandant Stane. Ni prebila daljšega obdobja v teh zasavskih hribih okoli Kresnic in Jevnice, pa vendar je v ljudeh pustila svojo neizbrisno podobo. »Bila je čedna, visoka, prijazna do vsakogar in zelo mirna. Pogosto je hotela iz ust mladincev slišati njihovo mnenje, kako je na terenu, ni govorila glasno in navzven ognjevito, a je z načinom obnašanja in z lastnim delom dajala vsem svetel zgled. Tako se je obnašala, da bi bilo človeka sram, če bi je ne poslušal, če bi storil kaj napak«, jo opisuje Ciril Godec.

Pohod Stirinajste na Štajersko in Koroško je pospešil tudi priliv novih borcev v partizanske vrste in njihovo oboroževanje je zahtevalo posebno organizacijo transporta orožja z Dolenjske na Štajersko in obratno. Hkrati so se premikale tja in nazaj čez Savo tudi partizanske enote. Posebna enota, ki je pri jevniskem partizanskem prehodu čez Savo redno delovala, ni več zmogla »prometa« v 1944. letu, zato je bil februarja 1944. leta ponovno ustanovljen Kamniško-zasavski odred (z dvema bataljonoma), ki mu je poveljeval Ivan Belcec-Beli, politkomisarka 1. bataljona pa je postala Neda Zierchelbach-Nataša, učiteljica po poklicu, sicer pa že predvojna aktivistka.

Vsi moji sogovorniki so jo poznali. Kar prehiteli so drug drugega, ko so želeli iz spomina izluščiti njeno podobo in njene vrline: bila je neizmerno hrabra, skromna in tovariška. Doma je bila iz Polja. Padla je sredi boja, braneč umik svojih tovarišev, ki so nalezeli na sovražnika nedaleč od Manožnikove domačije (kjer so pravkar odkrili nov spomenik). Na poti, ki so jo borci Kamniško-zasavskega odreda tolikokrat prehodili sem in tja čez Savo, so jih pri počitku presenetili švabi. Najprej so neslišno ubili dva borca iz patrulje in se priladli h kmetiji. Ker so borci prav takrat tvorili orožje, je bila prva Natašina skrb spraviti orožje na varno pred Nemci. »Eni so se bojevali s položajem, drugi smo odnašali orožje. Nataša je zagledala Nemce pri kmečki hiši in začela streljati nanje iz za kozolca. Toda sovražna krogla jo je smrtno zadela. Še istega dne smo jo odnesli na Janče in jo tam z vsemi vojaškimi častmi pokopali.«

Od Manožnikove domačije, kjer smo si ogledali novi spomenik, smo se spuščali po dokaj strmi, a lepi gozdni cesti v dolino. Za drugim ovinkom so Bolantini (z bližnje kmetije) popravljali cestnišče: »Da bo nared za proslavo, saj pričakujemo veliko ljudi,« je pojasnjeval Bolantin, mladi gospodar z domačije, od koder so šli med narodnoosvobodilnim bojem vsi v partizansko civilno taborišče.

Revščine v teh krajih popotnik ne bo več srečal, travniki so pokošeni z električnimi kosilnicami, hiše na kmetijah so nove, toda prijetno spominjajo na stare čase stara gospodarska poslopja, kozolci in kašče, ki jih ne podirajo vseppek kot ponekod drugod, ampak se dobro vključujejo v arhitekturo novih hiš. Moji sogovorniki borci so zvečine domačini, ki danes živijo v dolini, v Jevnici, Litiji ali v Ljubljani, a s srcem ostajajo sredi zelenih gričev Male in Dolge noge, sredi krajev, ki jim zaenkrat napredek prinaša še razcvet, ne pa tudi siromašenja romantične pokrajine in kjer še vedno iz hramb prijetno zadisi po sušenih jabolčnih krljih.

Bojana Žokalj-Jesih

Janez Petje-Jovan, Janez Kos-Jordan in gospodr na Mahkovčevi domačiji Lojze Rokavca-Jastreba se radi spominjajo skupnih partizanskih let in številnih poti ter ljudi v zasavskih hribih nad Jevnico.

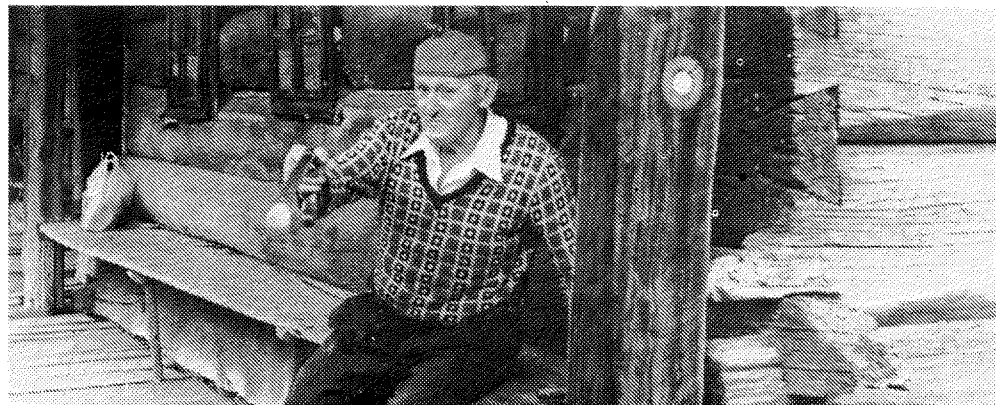
Spomenik, ki so ga odkrili ob dnevu vstaje slovenskega naroda, je posvečen spominu na partizansko civilno taborišče ter borkama in aktivistkama OF Veri Šlandrovi-Lojzki in Nedi Zierchelbach-Nataši. Ob našem obisku je bilo delo ob spomeniku že skoraj pri kraju, manjkale so le še bronaste plošče z napisi.

Borci prvega bataljona Kamniško-zasavskega odreda in med njimi politkomisarka Neda Zierchelbach-Nataša (na skrajni desni).

Vera Šlandorva-Lojzka

Bolantinov ata, ki je odirnil v gozdno taborišče z ženo in petimi otroki, se še prav dobro spominja, kako je tovoril dojenčka v nahrbtniku.

Podeljene nagrade vstaje slovenskega naroda za leto 1980

Umetniška resnica o času, ljudeh

Prejemniki nagrad so:

EDVARD KARDELJ-KRIŠTOF za knjigo **Spomini – Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944–1957**

Obrazložitev:
Svoj mogočni načrt, da s posebno vrsto svojih spominov obogati zgodovinske spomine oris dobe, katero je sam soustvarjal, je Edvard Kardelj-Krištof, velikan slovenskega, jugoslovanskega in evropskega komunističnega gibanja, Titov najožji sodelavec in teoretik sodobnega socializma, uresničil le del-

šega obdobja, ki ga opredeljuje trd boj za obvarovanje pridobitev narodnoosvobodilnega boja in revolucije ter za neodvisno, samostojno razvojno pot nove Jugoslavije. Delo odlikujejo odkritost in objektivnost, avtorjeva kritična izniansiranost v ocenah osebnosti in dogodkov, kakor tudi kritičen odnos do lastnega ravnanja.

Anka Vidovič-Miklavčič

Ljubljansko-pokrajino v letih 1941–43. Železničarji so že zaradi narave svojega dela imeli izredno pomembno vlogo v narodnoosvobodilnem boju, saj so z lastnimi sabotажami ali z dajanjem podatkov partizanskim enotam za njihove napade na

vlake prizadevali okupatorju hude težave. Vrh tega so železničarji, še zlasti v Ljubljanski pokrajini, sodelovali pri vzdrževanju kurirskih zvez, pri prevozu ilegalcev in raznovrstnega blaga, namenjenega partizanom.

Anka Vidovič-Miklavčič, znanstvena sodelavka Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, se pri pisanju monografije seveda ni mogla opirati samo na arhive. Ustrezni zapiski iz tistih časov so namreč zelo pomanjkljivi, a za marsikatero akcijo železničarjev jih sploh ni, zato je avtorica zbirala in preverjala tudi ustna pričevanja, in to v tesnem sodelovanju z nekdanjimi aktivisti, borci in pripadniki OF na železnici. Nagrada, ki se ji podeljuje kot spodbuda za njeno nadaljnje delo, je hkrati tudi priznanje vsem nekdanjim aktivistom in borcev iz vrst slovenskih železničarjev.

JOŽE JAVORŠEK za knjigo **Radio OF****Obrazložitev:**

Javorškova knjiga Radio OF je važna ne samo za oris Radia OF, temveč tudi za zgodovino slovenskega narodnoosvobodilnega boja nasploh, zlasti še deleža, ki so ga k temu boju prispevali slovenski kulturni delavci. Pisec je upošteval vse dejavnike, ki so bili navzoči pri uresničevanju programa Radio OF, tudi zasluge tehnikov za postavitev radijske postaje in za njeno čim boljše delovanje. V ospredju pa je vendar Javorškova skrb, da bi kar najbolj poudarjeno osvetlil tudi funkcijo kulture v tistem usodnem razvojnem razdobju slovenskega naroda. Javorškov tekst je pisan tekoče, privlačno, neposredno. Obilico podatkov spremlja živo, neprisiljeno pripovedovanje, ki večkrat preide v avtorjeva lastna, osebna razmišljanja. Ta so,

Jože Javoršek

tudi kolikor so retrospektivna, značilna in se v zaključku skupaj z dejstvi strnejo v stvarno oceno velikega dela, ki ga je opravil Radio OF in z njim upravičil svoje poslanstvo.

Helena Koder: »Lepo se sliši: nagrada vstaje slovenskega naroda!«

Kaj vam pomeni nagrada?

– Majhno presenečenje. In, **lepo se sliši: nagrada vstaje slovenskega naroda.** Že sam naziv navdaja s ponosom. Seveda me to, da je bila oddaja dobro sprejeta pri gledalcih, najbolj veseli. S to željo smo delali, veliko delali. Zbranega je bilo ogromno gradiva in izbor ni bil lahek. Rada bi tudi povedala, da je oddaja le prispevek k zgodovini revolucionarjev. Televizija je medij, ki zahteva svoje. Najvažnejše je vzpostaviti pristen stik z občinstvom in tako ostane v arhivu marsikaj, kar bi po po-

memnosti morda v oddajo bolj sodilo.

Cigava je ideja za ciklus televizijskih oddaj skupnim naslovom V areni življenja?

– Težko bi temu rekli ideja. Predlagala sem; slej ko prej bi se tega kdo spomnil.

Načrti?
– Portret Ivana Mačka-Mati je že narejen, h koncu gresta tudi predstaviti Lidije Šentjurčeve in Luke Leskoška.

– Še kaj?
– Imenitno je delati z Jožetom Pogačnikom! Bogate izkušnje ima in film ima zelo rad, jaz pa tudi.

Jože Pogačnik: »Film mora držati času zrcalo!«

Koliko nagrad že krasi vaše delo?

– Filmskih priznanj se je nabralo kar lepo število.

In srečanja s temo revolucije?

– Bilo jih je nekaj. Lani sem, na primer, posnel kratkometražni film **Smer revolucija**, ki ga je navdihnila štirideseta obletnica zgodovinske seje centralnega komiteja ZKJ v Bohinjski Bistrici. Javnost ga še ni videla. Preseneča me in jezi odnos producenta, tokrat Viba filma, da še ni poskrbela za javno predstavitev. Filme delamo zato, da jih pokažemo, čeprav imajo filmske stvaritve, o katerih govorimo, trajnejšo vrednost od trenutka.

Se boste k revoluciji še vračali?

– Seveda. Moje izhodišče: kratki dokumentarni film, kateremu sem se posvetil, mora držati času zrcalo, pa družbeni

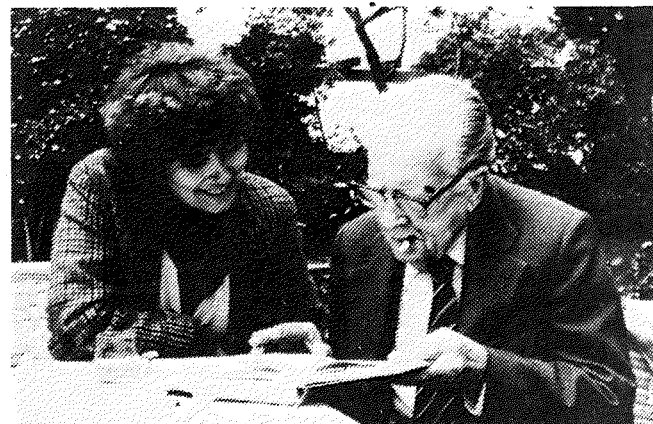
procesi ne morejo mimo mene, o tem konec koncev govorijo filmi **Ta hiša je moja** pa vendar **moja ni**, **agitka o samoprispevku Tu smo Vaši smo...** Za Zastavo film sem posnel **Rdeči sneg na Pohorju**. Želel bi, še posebno kot Mariborčan, posneti celovečerni film o Pohorskem bataljonu. **Epopeja, ki bi zaslužila!** V areni življenja? Rad delam televizijske portrete revolucionarjev. Človeku se sprva zdi, da si bodo oddaje podobne, a nam je, tako pravijo, uspelo v sleherni izmed njih pokazati individualne značilnosti portretiranca. To je po mojem, glavni uspeh.

Nagrado vstaje slovenskega naroda deli z vami Helena Kodrova?

– Prijetno je delati z njo, natančna je... predvsem zna vzpostaviti stik z intervjuvancem. To je pri takšnem delu pomembno.

Jože Javoršek, pomemben tudi kot partizanski pesnik, je pri Radiu OF v Crnomlju osebno sodeloval od prvega dne dalje. Kot pisec se je torej lahko opiral na lastne spomine in zapiske, njegov poglavitni vir pa je vendar bilo arhivsko gradivo in raz-

na že objavljena fragmentarna pričevanja. Skratka, Javorškova knjiga Radio Osvobodilna fronta je verodostojen opis delovanja Radia OF, hkrati pa z ustrezno literarno izbrušenostjo prinaša v tovrstno pisanje pomembno novo kvaliteto.

HELENA KODER in JOŽE POGAČNIK za televizijski portret **Mihe Marinka** v produkciji RTV LjubljanaHelena Koder in portretiranec Miha Marinko; posnetek iz nagrajene televizijske oddaje **V areni življenja****Obrazložitev:**

Oddaja z naslovom **V areni življenja** nam je tenkočutno orisala življenjsko pot revolucionarja Mihe Marinka, njegovo otroštvo pred prvo svetovno vojno, njegovo revolucionarno dejavnost doma v Zasavju in na tujem kakor tudi

med NOB in nato prek povojnih let, ko je bil na najbolj odgovornih položajih v republiki Sloveniji in Jugoslaviji, vse do danes, ko tovariš Marinko preživlja zaslužen pokoj. Oddaja je bila živ splet Marinkove lastne pripovedi in ustreznega dokumentarnega gradiva, kar se je na zu-

Faksimile naslovne strani Kardeljevih spominov

no. Napisal je spomine le za obdobje od 1944. do 1957. leta, kajti prezgodaj mu je neusmiljena bolezen pretrgala nit življenja. Kot da je slutil, da svojih spominov ne bo mogel končati, se je lotil najprej tega, za obstoj neodvisne in samoupravne Jugoslavije najpomembnejšega obdobja njene bližnje preteklosti.

Krištofovi Spomini slikovito in neposredno razkrivajo idejnopolitično in politično problematiko tistega na-

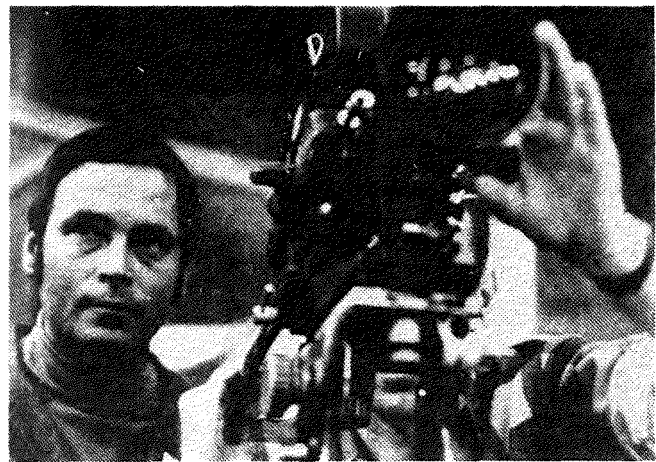
Krištofovi Spomini niso le dragoceno pričevanje, temveč so poglobljen prikaz silnic, problemov in dogodkov tedanjega časa. Izražajo neomajno vero avtorja v moč ljudskih množic naše domovine in sveta.

Ker knjiga na vsakomur razumljiv način tako globoko odkriva politična in ideološka razpotja, je in bo ostala temeljno delo za proučevanje zgodovine jugoslovanskih narodov in narodnosti prvega povojnega obdobja.

ANKA VIDOVIČ-MIKLAVČIČ za znanstveno monografijo **Slovenski železničarji pod italijansko okupacijo v Ljubljanski pokrajini 1941–1943.****Obrazložitev:**

Knjiga Anke Vidovič-Miklavčič Slovenski železničarji pod italijansko okupacijo v Ljubljanski pokrajini je prva

celovita raziskava o deležu slovenskih železničarjev v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji, čeprav sicer zajema le tako imenovano

Jože Pogačnik

naj ločilo po barvni oziroma črnbeli tehniki, oboje pa je režiser Jože Pogačnik skomponiral tako, da se je eno in drugo smotrno zliło v enovit prikaz nekega življenja, ki je že samo zase zgodovina.

Priznanje pa zasluži tudi novinarka Helena Kodrova, saj je znala sogovornika nevsiljivo voditi in izvajati iz njega tople človeške opredelitve do njegovih dejanj v preteklosti kakor tudi njegove kritične misli o sedanosti.

Helena Kodrova in Jože

Pogačnik sta svoj občutek za naše revolucionarne tradicije nedavno izpričala tudi z oddajo Skupinska slika z Nado Vreček, toda še močnejši vtis na gledalce je naredil njun televizijski protret Mihe Marinka, nemalo kajpak tudi po zaslugi samega portretiranca. Če je bil doslej tovariš Marinko širši javnosti znan predvsem kot revolucionar in politik, bo poslej v naši zavesti prisoten tudi kot človek s svojo intimo, s svojo žalostjo in veseljem, s svojim humorjem in neomajnim optimizmom.

Aleksander Valič: »Škoda bi bilo, če bi šlo vse v pozabo!«

Kaj bi v tem trenutku najraje povedali?

»To moraš napisati!«, mi je rekel prijatelj, ko sem mu pripovedoval dogodivščine Frontnega gledališča. Čudil se je, smejal in spet čudil.

»Moraš napisati! Škoda bi bilo, če bi šlo vse v pozabo. To je enkratno!«

In začel sem pisati. Spočetka so nastajale izpod peresa le skromne zgodbe, ki pa so me spodbujale. Silile so me, da sem se poglubil v življenje in delo nekdanjega Frontnega gledališča. Zbiral sem podatke, kjer se je le dalo, obiskoval živče frontnike in brskal po njihovih spominih. V tretjem nadstropju ljubljanske Dramme, v sobi, kjer se ponavadi prične prve bralne vaje za novo gledališko predstavo, sem s pomočjo Gledališkega muzeja SNG in AGRFT uredil skromno, pa vendar dovolj nazorno informativno razstavo razvoja gledališke kulture med NOB, od prvih začetkov partizanskega mitinga prek nesrečnega Agit teatra, do občasnih kulturnih skupin v partizanskih enotah, do ustanovitve Slovenskega narodnega gledališča v Črnomlju, igralske skupine 9. korpusa in Frontnega gledališča 7. korpusa. To razstavo sem napravil zato, da bi se gledališki delavci spoznali tudi z razvojem partizanske gledališke kulture, in da bi tej kulturi dali častno mesto v ljubljanski Drami. Upam, da zbrano gradivo v gledališču še hranijo in ga občudujejo. Prepričan sem, da je vredno.

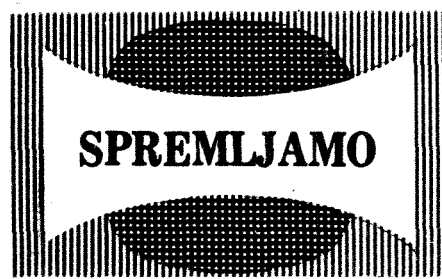
Potem je prišel čas tudi zame. V knjigi sem uvodoma napisal:

»Le en sam žarek naše mladosti želim zadržati, ker neustavljivo hiti v pozabo. V njem je vse: vera in ljubezen.«

Kako naj bi sicer živeli?

»Kljub vsemu,« so mi odgovorili člani Frontnega gledališča, »se na ta čas in našo skupino spominjamo z radostjo in ponosom!«

Ta čas je bil težak. Zanj so se frontniki žrtvovali z radostjo in ponosom, z vero in ljubeznijo. Vsem naporom za svobodo so doprinesli svoj del. Doprinesli so ga iskrenega in poštenega. Pa ne samo to. Družno z vsemi borci so stali dušo partizanske kulture, izvirne za izredni čas in razmere, dušo, na katero bi bili ponosni veliki narodi, veliki po številu, moči in bogastvu.

Pogovori, pogovori...

Postali so neizogibni, nenadomestljivi sestavni del našega vsakdanjega življenja, ti nenehni, na vseh radijskih in televizijskih programih potekajoči, takorekoč iz ure v uro nanizani pogovori: v dvoje, na način ankete, v živo, iz oči v oči, na vse mogoče teme, od tistih, ki »žgo« v nekem aktualnem doživljajskem trenutku, do večnih filozofskih traktatov o življenju. Navadili smo se jih kot vsakdanjega kruha, kot vitaminov ali cigaretne dima. Funkciji radja in televizije sta postali tudi, morda celo predvsem, zavoljo njih nepogrešljivi sestavini našega življenja in naše (pasivne ali zavzete – to je zdaj vprašanje?) vključenosti v obča dogajanja. Pogovori prek radijskih valov ali prek televizijskih zaslonov so za marsikoga, roko na srce, edini zares celoviti stik s problematiko življenja v njegovem širšem smislu, kajti dom, krajevno ali delovno okolje mu še zdaleč ne zagotavljata toliko razvejene miselne hrane in interesnih spodbud, kot mu jih iz ure v uro ponujajo te pogovorne »provokacije« prek medijev javnega audiovizualnega komuniciranja.

Te oblike vzbujanja interesa, razčiščevanja problemov, beleženja javnega mnenja pa seveda tudi informativnega usmerjanja na način »veliko ljudi veliko ve«, imajo nedvomno ne le velikanski programski, temveč tudi in predvsem družbeni pomen, zato je še tolikanj bolj važno, kaj obravnavajo in česa se lotevajo in kako. V njih se zrcalijo ne le spremembe časov in demokratiziranja življenjskih odnosov (pred dvajsetimi leti, denimo, jih na takratnih sporedih skorajda ni bilo; vse je potekalo v smislu sporočanja »od zgoraj navzdol«, torej v znamenju bolj ali manj enosmerne komunikacije; takratni program smo pojmovali kot samoumevno transmisijo, namenjeno dociranemu usmerjanju družbene zavesti; zdajšnja pojmovanja so izrazito drugačna, samoupravno demokratizirana in decentralizirana, pomen si je pridobilo predvsem sporočanje znanj in spoznanj ter interesov in potreb »od spodaj navzgor« oziroma »med seboj«, saj za take odnose na vsej črti usmerjanja družbenih tokov pravzaprav gre) – temveč se ustvarjalno uveljavljajo kvalitete življenja in delovanja v samoupravni socialistični skupnosti. V tem smislu naj bi naši jugoslovanski radijsko-televizijski pogovori ne bili samo tehnična kopija tovrstnih dosežkov na zahodu ali na vzhodu: bili naj bi v polnem pomenu besede podoba samoupravnega dogovarjanja, ki je temelj življenjskega sistema.

Smisel in smoter pogovornih oddaj mora torej biti zajemanje najboljšega možnega, kar vemo, čutimo in želimo in zmoredno izraziti o življenju nasploh in o vseh posameznih področjih, problemih ali praktičnih sestavinah stvarnosti, ki jo doživljamo, pa tudi – vsak na svoj način – oblikujemo in spreminjamo. Programski delavci v uredništvih so tisti, ki jim prepuščamo oziroma zaupamo izbor tem in ustreznih sogovornikov ter kar najbolj živo, zaokroženo in celovito zajemanje tega, kar je »zajeto« vredno.

Kaj in kako, to sta potemtakem merili, s katerima vrednotimo vsako posamezno pogovorno oddajo, ugotavljajoč, ali je z dela na pravi živec našega gledalskega in družbenega interesa, ali je sprovcirala naše zanimanje, ali nas je miselno zadovoljila, ali je prišla do vsebinskega zaključka, ali je torej pomagala spreminjati in

vsaj za kanček tudi spremeniti naš pogled na dogajanja, ki jih je pogovor obravnaval, in naše ravnanje.

Samoumevno je, da nas pri vsem tem zanima in navdušuje pogovarjanje, ki ni in noče biti samo formalistično besedičenje, torej ne le pogovor zaradi pogovora. Zanima nas vsebina. Zato ni dovolj, če radijski ali televizijski pogovorni »prometniki« pripeljejo pred mikrofon ali pred kamero kogarkoli z zvanečim ali anonimnim imenom, glasom ali obrazom. Še zdaleč nas ne zadovoljuje več samo, da pogovor pač je, važno je, kakšen je, kaj pove, kako globoko in kako daleč seže. O vsem se je zdelo vredno razmišljati ob nedavni televizijski pogovorni oddaji na temo »Kako zaposliti zaposlene« – na to brez dvoma pravo, osrednje, v tem trenutku naše eksistence in razvoja ključno vprašanje. Zastavil si ga je njen voditelj Peter Likar... prek njega si ga je zastavila televizija... prek nje mi vsi in ves naš skupni kolektivni interes. V celem nizu pogovornih oddaj na različne teme je bila ta ena izmed najboljših, najbolj aktualnih, najbolj vsebinsko živih, kar z drugimi besedami povedano pomeni tudi, da je dosegla dalekosežen odmev in učinek. Ob vseh priznanjih, ki jih naslavljamo nanjo, pa vendar nismo docela zadoščeni niti z njenim potekom niti z njenimi vsebinskimi dometi. Ne gojimo sicer iluzij, da bi lahko tako boleča in pereča vprašanja, kot so nedognana delovna razmerja, nizka produktivnost, skaženi odnos do dela, njegova slaba ali nepopolna organiziranost in iz vsega tega izhajajoče družbene ter individualne posledice, lahko razrešila neka oddaja, ko pa jih ne razrešijo vsakodnevna prizadevanja »na terenu.« In vendar bi bila oddaja morala preseči (prosto po Marxu) zgolj ugotavljanje dejstev – v imenu jasnih spoznanj o tem, kaj velja storiti, da se bosta odnos do dela in delo samo v svojih produktivnih učinkih le spremenila. Izrečena je bila marsikatera pametna misel, vmes seveda tudi veliko takega, kar že vemo, toda vse premalo je bilo spoznanj, napotkov in vzorov, domačih in tujih, ki bi kazali pot iz zagat, torej pot naprej. V ta namen v studiju očitno tudi niso sedeli pravi ljudje. Njihov izbor je posegel po relevantnih funkcijah v organih ali institucijah, ki se z organiziranjem dela in produktivnosti ukvarjajo poklicno-formalno. Kaj pa druge stroke in drugi poznavalci te materije: psihologi, denimo, filozofi, pa tudi neposredni praktiki, ki se na stvari ozirajo bolj neposredno in manj pavšalno. Odnos do dela, do njegovega smisla in njegovih učinkov, je seveda v prvi vrsti družbeno-ekonomsko vprašanje, toda stanje družbeno-ekonomskih odnosov človeka delavca v večini primerov ne zadeva neposredno. Vmes so posredni vzvodi, ki zadevajo njegovo človeško razpoloženje, njegovo moralo, njegov odnos do življenja nasploh in do konkretnega okolja posebej, torej njegovo duševno naravnost. Spreminjati velja prav v tem območju posameznikovega in skupinskega odnosa do sebe in do drugih, do skupnosti, do dela, do proizvodnih sredstev. Kaj storiti in kako – sta vprašanja, na kateri nam oddaja kljub vsem svojim prizadevanjem ni odgovorila, tega pa ni opravila zavoljo svoje prehitre zadovoljitve s formalnim dejstvom, da se loti pomembne teme, ne oziraje se na rezultate, do kakršnih se bo dokopala. Ob tej in taki polovični zadostitvi, ob tem komaj vzbujenem teku, da bi se zavzeto in do kraja pogovorili o vprašanjih, ki so ključnega pomena za vso našo prihodnost, bi kazalo odpreti stalno, denimo vsakomešno televizijsko oddajo na to temo, ji posvetiti najboljše ustvarjalne, pogovorne in tehnične moči ter jo uveljaviti kot pravo tribuno dogovarjanja o delu in njegovih efekti. Smisel javnega medija, kakršen je televizijski, bi moralo biti tvorno angažiranje »razdraženega« javnega mnenja. Dokler se to ne bo zgodilo in dogajalo, bodo pogovori ne zmerom bolj simpatična oblika kot obvezujoča in odnose spreminjajoča vsebina.

Viktor Konjar

Obrazložitev:

Aleksander Valič, partizan od spomladi 1942, je zadnje leto svojega partizanstva preživel kot frontnik, to je kot član Frontnega gledališča 7. korpusa. Kako je ta potujoča igralska skupina s svojim programom razveseljevala partizanske borce in civilno prebivalstvo, kako je nastopala pod milim nebom, pod kozolci ali po kmečkih hišah in kaj vse je doživela v dobrem letu dni uspešnega delovanja, vse to je izredno živo popisano v tej Valičevi knjigi. Sredi vojnih tegob so frontniki s svojim kulturnim in zabavnim programom, z raznimi skeči in smešenjem sovražnika prinašali svojim gledalcem prepotrebno duševno razvedrilo. Uspešna predstava frontnega gledališča je za dobro razpoloženje borcev in prebivalstva neredko pomenila več, kot pa bi bilo mogoče doseči s celim ducatim političnih govorov.

Med igralci Frontnega gledališča 7. korpusa je bil Aleksander Valič brčkone najvidnejši komik. O njego-

Aleksander Valič

vem smislu za humor namreč priča tudi sam stil te njegove knjige, kakor tudi številne šegave prigode, popisane v sočnem ljudskem jeziku. Prikupna pa je tudi pisčeva osebnostna skromnost, prava partizanska skromnost. Valič ne uporablja velikih besed in nikoli ne nastopa kot sodnik, ampak vseskozi ostaja ljubezniv kramrljalec. In prav ta širokosrčna vedra ljubeznivost njegovi spominski knjigi Frontniki daje poseben mik.

USTVARJALCI LJUBLJANSKE TELEVIZIJE za vizualni prenos našega zadnjega slovesa od predsednika Josipa Broza Tita v Ljubljani

Obrazložitev:

Nagrada je bila podeljena za neposreden in pretesljiv televizijski prikaz žalosti in

dostojanstva delovnih ljudi Ljubljane, ki je takrat od bolečina zamrla.

Priprava: Milena Štrajnar

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

ŽKE BELEŽKE BEL

SKLADBA V SPOMIN TITU – Iz Rivolija je pred dnevi v Kranj prispelo pismo, ki prinaša novico, da je tamkajšnji italijanski partizan in znani skladatelj Mario Chantore zložil skladbo, ki ji je dal naslov V spomin Titu in ki jo želi podariti pobratenemu Kranju. Mario Chantore kranjski publiki ni več povsem neznan. Pred dobrim letom je za kranjski pihalni orkester zložil skladbo Pozdrav Kranju, ki jo kranjski glasbeniki pravkar vadijo in jo bodo Kranjčani lahko slišali za

kranjski občinski praznik 1. avgusta. Bolj znan je skladatelj seveda v italijanskem svetu glasbe: njegove skladbe so igrali tudi na festivalih San Rema, (»Z vašo bolečino sočustvujemo mi vsi, italijanski partizani,« pravi skladatelj v svojem pismu. »Za nas je vaš tovariš Tito vedno bil tisti ideal borcev za svobodo, za katero smo se vsi bojevali, vaš Tito pa je znal ta ideal tudi uresničiti. S temi čustvi sem tudi napisal skladbo v njegov spomin.«)

LEŽKE BELEŽKE BEL

BEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEL

Friderik Strnad, mož z Geigerjevim števcem

»Tudi vi boste prišli na vrsto!«

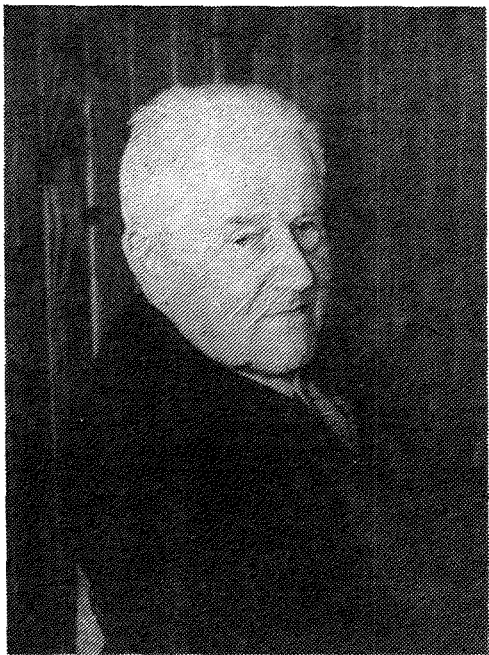
Slovenski duhovniki med narodnoosvobodilno vojno

Pota inž. Bukčevića iz Zagreba in zavednega slovenskega duhovnika Friderika Strnada iz Podčetrčka, ki je kot kaplan prišel v Obsotelje 1935, gredo nekako vstric od tistega leta, če spomin klenega devetdesetletnika ne vara, ko je Bukčević naredil prvo analizo »atomske vode« iz Harinih zlak onkraj Sotle. Dvainpetdesetega leta je bilo, brska po spominu Strnad, v Obsotelju so geologi iskali železovo rudo, geologija pa je že od nekdaj bila konjiček podčetrškega fajmoštra. Posvetil se mu je z ljubeznijo znanstvenika, ki ji je drugoval humanizem, želja pomagati dotistihdob kot cerkvena miš revnemu Obsotelju.

Strnad se je lotil zahtevnega in odrekajočega posla. Obsotelje ni imelo pod milim soncem ničesar, na kar bi se v svoji onemogli revščini lahko oprlo. Revne pare, viničarji, na pol propadli kmetiči, bajtarji so si podajali kljuke v boju za ljubi kruhek.

Fajmošter se je domislil sadjarstva, dobro je poznal sestavo obsoteljskih tal, ki jih je analiziral v tišini nemirnih, ustvarjalnosti in radovednosti polnih noči. Rešitev je bila kar pripravna, a kaj ko cest sploh ni bilo. S sadjarstvom ni šlo najbolje. Strnad je brskal naprej.

Že kmalu po prihodu med Obsoteljce je zadel ob »atomsko vodo« in zaslutil v njej rešitev za uboge pare. Vendar je moralo miniti skorajda štirideset dolgih let, da je voda začela odgrinjati plast revščine. Do spoznanja Friderik Strnad ni prišel kar tako, čez noč. Vedel je, da so tod nekdaj izkoriščali železovo rudo, da so se že olimski menihi pečali z zdravljenjem, četudi nikjer ne piše, da so to počeli prav z »atomsko vodo«. Kakorkoli pač že, naposled je bil tukaj pri-

jatelj, inženir Bukčević s svojo analizo. Bukčević je bil zadovoljen, zdravilnost vode, ki je izvirala izpod skale na hrvaški strani, je bila potrjena.

Strnadu je zaplalo po žilah

Z Geigerjevim števcem je dneve in dneve prepešal obsoteljske ravnine in

položne, na videz nežno prislone grebene, ki se spogledujejo z Bohorjem in Olimsko goro. Števec je bil razigran, kot je lahko razigrano poletno jutro, a najbolj natanko sredi kuhinje podčetrškega župnišča. Strnad je v mislih že risal krivuljo radioaktivne žile, razraščala se je želja, da bi kraj vendarle dobil nekaj, s čimer bi mogel računati. Ljubezen do ljudi je bila brezmejna.

Zdaj je bilo le še treba spregovoriti o čudežni vodi, jo spraviti v svet, med bolnike, povedati, kako si je Slavko Furš iz Desenic za osemnajst let podaljšal življenje, pa vendarle ni umrl od raka, ki mu je grozil skrajšati življenje, pač pa zaradi astme.

Zanesenjaki so staknili glave. Deseniški dekan Vinko Komerički, inženir Bukčević in geološki zanesenjak, amater, Friderik Strnad, so sklenili, da bodo pomagali ljudem za vsako ceno. Poznali so zdravilno moč »atomske vode«.

Klicu na pomoč je prisluhnul tudi tedanji virštanjski učitelj Rudi Lešnik. Obsoteljski rojak je spravil na papir vse, kar je v dolgih nočeh gnjavilo podčetrškega fajmoštra in spoznanje o zdravilni vodi je začelo potovati po svetu. Tudi onkraj meje.

Natanko desetega septembra 1956. leta je Strnada obiskal novinar Slovenskega poročevalca, Boris Kuhar. Bil je prvi, ki vodi dal ime »atomska«. To je vžgalo.

Poslej Strnad ni imel miru. Napisal je prvo knjigo o vrelcih, še naprej drugoval z Geigerjevim števcem. Čudaški fajmošter, tako so mu rekli nekateri, ki jim uspeh ni bil povšeči, je brskal naprej. Zbiral je kamenine in nastala je lepa zbirka, ki jo je naposled podaril domači šoli. O njem velja zapisati, da pozna domala vse kamenje, ki se kotali po obsoteljskih ravninah in kozjanskih bregih. V njegovi sobici, morda še preveč skromni, lahko najdete angleške, nemške pa francoske knjige o geologiji. Brati vseh teh knjig fajmošter seveda ne zna, knjige pa mu vendarle pomagajo pri njegovem raziskovalnem delu. Nagovarjali so ga, dobro vedoč, kolikšno znanje se skriva v skromnem, mirnem možakarju, naj nekaj tega pusti zanamcem, toda Strnada znanstvena slava ne zanima.

Zagretežem so se nekaj let pozneje pridružili še domačini Renier in Strahovnik in začeli raziskovati količino zdravilne vode tudi na slovenski strani, tostran Sotle. Strnad se je z možmi dobro pobiral. Atomska vodo so poslali inštitutu Jožef Stefan v Ljubljani in nestrpnost čakali: odgovor jih je presenetil, tudi tokrat so imeli prav.

Danes, ko se že mnogi zdravijo s podčetrško vodo in ko vprašanje zdravilnosti sploh ni več vprašanje, so spomini na tiste dni toliko bolj vznemirljivi. Strnad je po vrsti zavračal dvomljivce, v Obsotelje so ljudje vreli kot brez glave.

Fajmošter išče investitorja

Strnad je bil ves v ognju. Prihajale so ponudbe iz tujine, le pri nas ni hotel

nihče zagrizniti v vablivo in slastno jabolko. Postal ga je strah, da iz vsega skupaj ne bo nič, ko se je naposled klobčič le začel odvijati.

Biti zadovoljen, je preskromna beseda, ki le malo pove. Kljub razočaranjem, kljub metanju polen pod noge, kljub neljubim trditvam, da fajmošter le preveč stika po stvarih, ki ne spadajo v njegov, duhovniški delokrog, namesto, da bi se do konca posvetil ovčicam. Toda, je bilo to kaj drugega, kot brezmejna skrb za človeka, njegovo dobro, napredek...? In zgodilo se je, da je v župnišču nekako trepetaje čakal, da se ga bodo spomnili in mu rekli kakšno dobro besedo. Čakal natanko tam, kjer je Geigerjev števec najbolj razgrajal. In vendarle je bil srečen. Tudi zaradi tega, ker je skozi vsa leta nenehno bodril može, s katerimi je delal in delil upe in nemalokrat tudi sam klonil.

In vendarle »atomska voda« ni edini, veliki boj podčetrškega zagnanca. Najhujšega je izbojeval, ko so mu prepovedali govoriti slovensko, mu vsiljevali tujo misel in ga vabili v njemu tujo bratovščino.

Prve majske dni 1941. leta so ga zaradi naprednega mišljenja med prvimi izgnali na Hrvaško. Strnad je prirejal doma koncerte, zbiral slovenske knjige, pripravljaj igrice in mlade učil ljubiti in spoštovati materin jezik. Vse to Nemcem ni ušlo. Moral je oditi.

Ustaško nastrojeni orehovški župnik je zavednega Slovenca iz Slovenskih goric nagovarjal, naj se pridruži nemški in ustaški bratovščini, češ da bo tako najbolje pa tudi najbolj prav, saj ti ljudje ustvarjajo novo življenje, novo, boljše Evropo. Kako bi mogel, je trpko in kar na glas premišljeval pregnani kaplan in onemu preroško vrgel v brk: Tudi vi boste prišli na vrsto.

V Orehovici ni bil več zaželen. Odšel je v Novi grad podravski in bil takšen kot vedno. Dober z ljudmi.

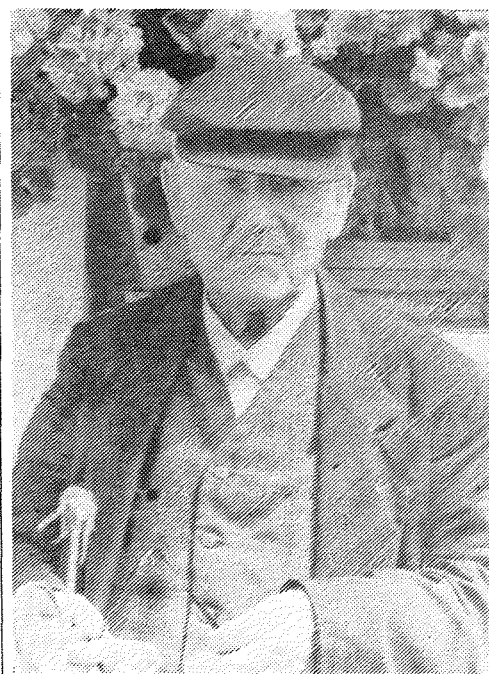
★

Se danes ga prihajajo obiskovat. Ze vedo, zakaj. Ko so Nemci in ustaši vzeli pot pod noge, Strnad je takrat dobro vedel, da to pomeni »reši se, kdor se more«, so se odločili, da za seboj naredijo kar največ škode. Podreti most, se je glasilo ustaško povelje. Toda Strnad je gledal naprej. Vedel je, kako zelo ga bodo potrebovale prodirajoče partizanske enote, ki so se že odpravljale na svojo zmagoslavno pot proti severu. Za premaganci. Strnad ni okleval niti za trenutek, četudi je vedel, da gre za glavo. S pomočjo domačinov je prerezal vžigalno vrstico. Most je bil rešen.

Partizani, mnogi med njimi, najbrž pa kar vsi, še danes ne vedo za podčetrškega fajmoštra, so odšli neovirano proti Koprivnici, za ustaši in Nemci, duhovniku Frideriku Strnadu pa se je kraj

oddolžil za to veliko in nesebično dejanje: pred leti je dobil priznanje družbenopolitičnih organizacij.

Za vojsko, ki je naglo napredovala proti Sloveniji, je kmalu odrinil iz pregnanstva tudi priljubljeni kaplan, ki je v prvem letu vojne prišel iz kraja v Sloveniji, za katerega tam doli na Hrvaškem

še slišali niso. Odšel je v Podčetrtek, k svojim zdravilnim vrelcem. Iskat, nenehno iskat.

Možakar vedno nekaj najde. Tudi tokrat je tako. Spet nekaj za njegove Obsoteljce. Jasno je, da je tisto »nekaj« kamen, ki skriva rudo. Kakšen kamen? Tega Friderik Strnad ni nikoli izdal, dokler ni tega natančno vedel, ne le slutil.

Milenko Strašek

ŽALEC

Pohodi ob spomenikih NOV

Ob polletju je meddruštveni odbor planinskih društev celjske regije pregledal opravljeno delo v letu 1980. Navzoči so se dalj časa zadržali pri analizi opravljenih pohodov ob spomenikih NOV. Ugotovili so, da so bili bolj ali manj uspešno organizirani štirje pohodi, na katerih je bila udeležba zelo lepa. S pohodi so praktično pokrili celotno celjsko regijo. Potrebno bo še oditi na Smarsko oziroma Kozjansko.

V Zgornji Savinjski dolini je organiziran pohod k bolnišnici Celje. V Spodnji Savinjski dolini je pohod čez Dobrovlje. V Celjski kotlini in delno Kozjanskem je pohod v čast 1. celjske čete, na Pohorju je pohod v čast 1. pohorskega bataljona – Osankarica.

Na vseh pohodih delijo značke, posebne dnevnike, nalepke itd. Pohod spremljajo borci NOV in pohodnikom spregovorijo o dogodkih, ki so v zvezi s pohodom. Pohodi imajo večjo ali manjšo družbeno pomoč. Tu je največ naredilo Planinsko društvo Železvar Store, ki je uspelo, da je občinska konferenca SZDL zajela pohod v prireditve ob prazniku občine Celje.

Vsi pohodi so tradicionalni, doseči se mora, da bodo dobili vseslovenski značaj. Premisliti bo potrebno o času pohoda, sedaj so vsi pohodi spomladni, morda bi bilo dobro katerega prestaviti na jesen? Pohodi so množični. Kljub začetku šolskih počitnic je bilo na pohodu 1. celjske čete, ki sta ga spremljala dva zdravnika, 172 pohodnikov, na pohodu čez Dobrovlje 278 udeležencev itd.

Druga značilnost za delo društev je, da gradijo planinsko kočo na obrobju, ki pa dobivajo širši pomen. Tako PD Tabor gradi kočo pod Krvavico, koča bo pripomogla, da se bo odprl svet Krvavice, ki je s Čemšenjsko planino, Domom ZB na Vrheh znano območje iz NOB. PD Prebogi gradi oziroma obnavlja kočo na Mariji Reki, ki bo za to obrobno območje postala tudi kulturni dom, zbirališče krajanov, center za usposabljanje pripadnikov TO in CZ itd. Tako dobiva tudi to delo planincev širši družbeni pomen.

FRANC JEŽOVNIK

KAPELE

130 let ljubiteljske godbe

Osrednja prireditev letošnjega dneva vstaje slovenskega naroda, 35-letnici svobode ter 30-letnici samoupravljanja je bilo za občino Brežice 20. julija v Kapelah. Ob tem so proslavili tudi 130-letnico obstoja in delovanja pihalne godbe Kapele, ki je previharila obe svetovni vojni, godbeniki pa so bili skupaj z ostalimi vaščani izgnani v nemške pokrajine. Godba, ki sodi med najstarejše v Sloveniji, je ob tem dobila nove vadbene prostore, instrumente ter uniforme, kar vse je rezultat samopriskpeva vseh prebivalcev občine Brežice ter Kulturne skupnosti Slovenije. V skupnem nastopu se bo jubilejantom pridružilo še osem godb iz Slovenije, Hrvaške in zamejstva.

VLADO PODGORŠEK

JESENICE

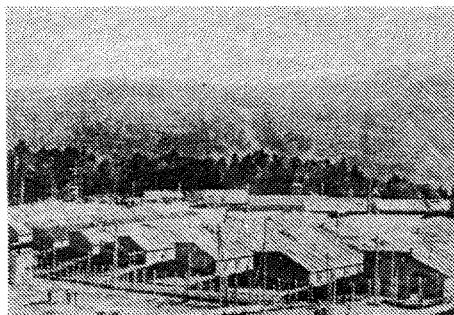
Nova spominska obeležja

V jeseniški občini so postavili precejšnje število spominskih obeležij, ki spominjajo na razne dogodke iz NOB. Precej dogodkov pa kljub temu še nimajo obeleženih, oziroma so obeležja pomankljiva. Tako se že dalj časa pripravljajo za postavitev ustreznega spomenika v Kranjski gori in padlim v NOB z Jesenic ter okolice. Ta čas pa se pripravljajo za postavitev obeležja padlim v NOB iz Javorniškega rovtu ter za postavitev za to območje pomembne kurirske postaje G-21.

BRANKO BLENKUS

LJUBLJANA

Nepozabno srečanje

Taborišče Natzweiler-Struthof v Franciji

Ob 35-letnici osvoboditve iz nemških koncentracijskih taborišč se je delegacija RO ZZB NOV Slovenije 29. junija 1980 udeležila žalne slovesnosti v koncentracijskem taborišču Natzweiler-Struthof v Franciji. Žalna slovesnost je bila na prostoru, kjer je bilo bivše koncentracijsko taborišče. Kljub temu, da vreme ni bilo naklonjeno, bilo je hladno in vetrovno, je bila udeležba zelo velika. Žalne slovesnosti so se udeležili bivši interniranci, svojci in drugi iz vse Evrope. Na žalni komemoraciji je bil navzoč predsednik francoske republike Valéry Giscard d'Estaing.

Slovesnosti se je udeležil naš generalni konzul SFR Jugoslavije iz Strasbourga, kakor tudi diplomanti iz evropskih držav. Naša delegacija je v tem taborišču položila venec nacističnim žrtvam.

Nepozabno je bilo srečanje naše delegacije s predstavniki odporiškega gibanja majhnega mesta Ste-Marie-aux-Mines, ki je bila podružnica koncentracijskega taborišča Natzweiler-Struthof. Bivši interniranci, ki so znali kljubovati najhujšemu nasilju in preživeli najtežje čase nacistične okupacije, so ob ponovnem srečanju od sreče jokali. Ni naključje, da je bila naša delegacija deležna toliko pozornosti prav od predstavnikov odporiškega gibanja tega mesta, ki so bili francoski interniranci, interniranci v ljubljanskem koncentracijskem taborišču in delali ljubeljski predor, slovenski interniranci pa so bili internirani v Ste-Marie-aux-Mines in tudi delali v predoru tega mesta.

Da bi bile revolucionarne tradicije in bratske vezi obeh mest stalno negovane, je prišlo leta 1966 do pobratenja med mestoma Tržič in Ste-Marie-aux-Mines. To prijateljstvo je dokaz, da človeštvo zbzuje spomin na težke dni okupacije in vpliva novih moči ter ljubezen do domovine, istčasno pa nas navdaja z neizmernim sovraštvom do vseh tistih, ki bi na kakršenkoli način hoteli omajati pridobitve naše socialistične revolucije.

Posebej je treba zapisati enkratni dogodek, ko je starejši Francoz, nosilec večjega števila odlikovanj, stopil pred našo državno zastavo in po preteku enominitnega pozdrava, ne da bi kaj rekel, odšel. Mislimo, da je s tem dejanjem vse povedal in vsem nam izkazal svojo ljubezen do naše Jugoslavije in našega pokojnega tovršča Tita. Te ljubezni in pozornosti smo bili deležni tudi po žalni slovesnosti. Ko so nas člani odporiškega gibanja, na poti za Ste-Marie-aux-Mines, povabili na kosilo, do smo bili sprejeti in pogosteni pri županu mesta s člani odporiškega gibanja in so meščani priredili večerjo, in ko so nas z veliko ljubeznijo meščani in družine odporiškega gibanja sprejeli in nato prenočili. Meščani mesta so izkazovali svoje spoštovanje do Jugoslavije tudi s tem, da so že leta 1969 v spomin jugoslovanskim žrtvam imenovali v tem mestu Slovenski park in istega leta odkrili bivši slovenski interniranci spomenik umrlim jugoslovanskim internirancem. Po pozdravnem govoru župana tega mesta je spregovoril tudi naš generalni konzul SFRJ in predstavnik naše delegacije Lojze Bukovac, nakar smo položili venec. Meščani Ste-Marie-aux-Mines so pred predorom odkrili ploščo jugoslovanskim žrtvam nacizma, tudi tu smo se poklonili in na ploščo položili venec z našo trobojnicjo.

Ko smo se poslavljali, smo si obljubili, da ne bomo nikoli pozabili jugoslovansko-francoskega prijateljstva, skovanega v krvi in v najtežjih časih skupnega boja proti nacifazizmu.

JOŽE GRČAR

ARTIČE

Spomin na izgnance

V krajevni skupnosti Artiče pri Brežicah se 28. junija vsako leto spominjo tistih dni pred 35 leti, ko so se prebivalci sosednjih vasi najbolj množično vračali iz nemških delovnih taborišč. V teh dneh so letos že petič zapored pripravili tudi kulturni teden z nastopom združenih moških zborov Artiče-Globoko, letos so se jim pridružili še operni solisti, pred osrednjo prireditvijo pa so odprli še lovsko, cvetlično in etnološko razstavo. Zadnjo nedeljo v juniju pa so gostili 11 pihalnih orkestrrov iz Slovenije in zamejstva ter bobnarske skupine.

VLADO PODGORŠEK

CELJE

Naš izlet

Po mrzlih in deževnih dneh se je 3. julija 1980 vendarle zasmajalo sonce in borci NOV Dušan Kraigher iz Celja, bilo nas je 45, smo dobre volje odšli na že tradicionalni vsakoletni izlet, da obiščemo partizanske kraje, to pot okrog Uršlje gore. V Slovenj Gradcu sta nas objela jutranji hlad in megla. Naš cilj je bil ogled muzeja NOB. Razširjen in obogaten z novimi zbirkami bo odprt šele jeseni, takrat pa se bo imenoval Koroški pokrajinski muzej. Zato smo se zbrali v parku pred spomenikom NOB, kjer nam je tovariš Fišer, kustos muzeja, orisal zgodovino odporiškega gibanja na slovenjegraškem območju.

V grobnici pod veliko kamnito kokco počiva danes posmrtni ostanki, zbrani iz mnogo grobov. Tu leže borci 1. pohorskega bataljona, 11. udarne divizije Miloša Zidanskih, 14. ter 18. divizija tretje armade JLA pa tudi mnogi talci ter žrtve fašističnega nasilja. Skupaj jih je kar 323. Spomenik je delo kiparja Keršiča.

Iz Slovenj Gradca je darovalo svoje življenje 34 meščanov, bodisi kot borci ali pa za žico nemških taborišč. Ni pa naključje, da je ta lepi spomenik postavljen prav v tem parku v srcu mesta. Tu so leta 1941 Nemci dvakrat izpostavili javnemu zasramovanju mrtve partizane. Ob priznani spominski sveči smo počastili spomin na te junake.

V Šmartnem pri Slovenj Gradcu smo se ustavili pri drugem spominskem obeležju. Tri kamnite piramide, ki simbolizirajo naš Triglav, so postavljene na mestu, kjer je bilo dne 9. marca 1944 ustreljenih in tu pokopanih 12 talcev iz celjskih zaporov. Obiskali smo tudi hišo z vzdano spominsko ploščo, na kateri piše, da so bili tu od aprila do junija 1941 zaprti in mučeni slovenski rodoljubi, predno so jih odpeljali v zbirno taborišče na rajhenburški grad. Udeležene našega izleta, ki je tu prebil ves ta čas, nam je povedal, da je slovenski pisatelj Meško Ksaver nekoč pljunil skozi okno, pa je moral potem ta pljunek polizati.

Iz Velenja nas je lepa, toda stma in precej dolga pot popeljala na obisk k naši štirinajsti na Graško goro. Dvojna streha spominske sobe je v alpskem stilu potegnena prav do tal. Gledala sem spomenik in jih v duhu videla, te borce, kako so lačni, premraženi, izčrpani, prestrašeni zaradi izdajstev mukoma prebijajo skozi zamete po teh strminah in graphah, iz sovražnih zased pa se nanje vsipa smrtonosen ogenj. Če bi se iz teh težkih časov ohranila samo ena fotografija, na primer tista z nazivom Počitek v snegu, ki jo hrani spominska soba štirinajste, bi nam povedala dovolj. Zato naj pepel pozabe nikoli ne zakrije spominov na dni, ko se je v krvi, solzah in trpljenju porajala svoboda. Toda sprašujem se pri tem, ali smo mi, borci, ki smo dediči partizanskega izročila, pa tudi drugi, ki so za to zadolženi, res storili vse, da bi ta izročila živela naprej v mladih generacijah? Ali je naša mladina že doumela veliki in usodni čas narodnoosvobodilnega boja, ali je že prevzela vzvišene ideale svojih nekdanih vrstnikov ter jim sledila, ali raste in zori v spoštovanju ter hvaležnosti do vseh, ki so ji s svojimi žrtvami ustvarili tako srečno mladost? Odgovor bo najbrž negativen.

ZORA VIVOD

KRANJ

Premalo se poznamo

Bili smo na štiridnevem izletu po največjih partizanskih bojiščih, Sutjeska, Jablanica, Maklen itd. Dramatična bitka na Sutjeski v peti ofenzivi junija 1943, kjer je na spomeniku izpisanih nič manj kot 6.508 imen padlih in poslušanje pojasnila je vsem vzela glas in sklonili smo glave. In bitka na Neretvi okrog Jablanice in Maklena ob 4. ofenzivi. Težko si je zamisliti veličino teh bojev, kjer se je resnično odvijala usodna rešitev našega boja v celoti in ob tem naše revolucije.

Ko smo si ogledli še muzej v Sarajevu, v Jajcu, Bijaču in druge kraje smo z vse večjim spoštovanjem opazovali današnje prebivalce teh krajev, naslednike nedavne krvave zgodovine. Ob tem pa so občudovanja vredni tudi izredni uspehi njihovih rok v sedanjem, povojnem razvoju. S skupno 1.500 kilometri smo prevozili vrtoglave, divje soteske in kanjone, skozi katere se vije asfaltna cesta skozi predore, viadukte ... Opazovali in komentirali smo stotine vasi in naselij po širokih, zelenih dolinah, kjer so dobesedno izginili vsi sledovi nekdanih kolib, lop in slamatih streh. Neverjeten napredek, ki ga spozna in občuduje vsakdo, ki je poznal nekdanjo turško-avstrijsko in današnje bratsko republiko Bosno in Hercegovino.

Tako smo, borci ali ne, s povsem drugačno sodbjo, z globokim vtisom odhajali iz teh krajev. Dandanes nas vlečejo celo dopusti v rane kraje Grčije, Tunizije, ... Poznamo Benetke, Tatre in še in še. A žal, prav naših krajev, ki so naš ponos, teh ne poznamo dovolj, in zato nemalo-krat verjamemo raznim natolcevanjem. In to, priznajmo, celo med nami, borci!

K. MAKUC

RAVNE NA KOROŠKEM

Borci za ohranjanje tradicij NOB

Na Ravnah so se sestali člani odbora krajevnega organizacije ZB NOV ter razpravljali o programu del za leto 1980, o preoblikovanju krajevnih skupnosti, ter o predlogih za rekreativno zdravljenje in o priznavalninah.

Na seji so sklenili, da naj bo naloga odbora posvečena predvsem skrbi za borce, stanovanjskim vprašanjem, zdravljenju, priznavalninah in podobno.

Sprejet je bil tudi sklep, da naj bi borci aktivno sodelovali pri delu družbeno-političnih organizacij, predvsem v zvezi komunistov, mladini, SZDL, ter v splošnem ljudskem odboru. V ta namen naj bi se pogovorili s predstavniki družbenopolitičnih organizacij, ter delegirali svoje predstavnike v odbore teh organizacij.

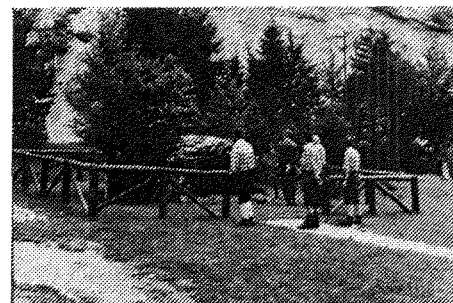
Pogovorili so se tudi, da bodo zbrali pismeno dokumentacijo vseh spominskih obeležij na področju krajevnega organizacije, obnovili na teh obeležjih napise, ter jih izpopolnili z manjkajočimi podatki. Za spominska obeležja pa bodo pripravili samoupravne sporazume s posameznimi društvi in organizacijami, da bodo le-te prevzeli v varstvo. Posebno skrb pa bodo posvetili spomeniku padlim talcem pri Neži na Selovcu.

Sestavili so tudi predloge za rekreativno zdravljenje borcev ter za podelitev enkratnih priznavalnin.

FRANJO SREBOTNIK

ZAVRŠNICA

Ob obeležju Dragoljubu Milovanoviću

Ob obeležju Dragoljubu Milovanoviću se ustavljajo izletniki, planinci in drugi

V dolini Završnice ob vznožju Karavank in močnega Stola stoji spominsko obeležje sekretarja SKOJA Dragoljuba Milovanovića, ki se je leta 1927 smrtno ponesrečil, ko je ilegalno prešel mejo v Karavankah. Obeležje je lepo urejeno, okoli je postavljena ograja, v neposredni bližini pa so tudi uredili prostor za kulturne programe.

Ob obeležju se posebno v letnih mesecih radi ustavljajo izletniki in planinci. Kot vsako leto so pred nedavnim, tudi letos obeležje obiskali dijaki Druženega doma Dragi Milovanović iz Beograda, ki nosi ime po tem sekretarju. V skupini, ki vsako leto obišče njegovo obeležje in grob na Breznici, so najboljši dijaki omenjenega družbenega doma iz Beograda.

J.R.

JESENICE

Prvi praznik krajevnih skupnosti Sava

V jeseniški krajevni skupnosti Sava so v soboto, 12. julija proslavili prvi krajevni praznik in sicer v spomin na veliko stavko jeseniških kovinarjev na ta dan pred 45 leti. V okviru praznika so najprej v petek v mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah odprli dokumentarno razstavo z naslovom 45 let velike stavke jeseniških kovinarjev, ki jo je pripravil oddelek za delavsko gibanje in NOB pri Tehniškem muzeju Železarne.

V soboto, 12. julija, pa je bila slavnostna akademija v počastitev krajevnega praznika.

Na akademiji so zatem razglasili prejemnike državnih odlikovanj.

Nadalje so razglasili prejemnike bronastih priznanj Osvobodilne fronte.

JANKO RABIC

27. JULIJ - DAN VSTAJE HRVATSKEGA LJUDSTVA

Klicali smo ga Mali

Narodni heroj Vlado Janić - Capo o dečku, neznanem junaku

Nekega sončnega dne, prve dni maja, sem na Adi Ciganliji srečal narodnega heroja Vlada Janića-Capa. Visok in vzravn, nekdanji rokoborec, član državne reprezentance, se je sprehajal, počasi in odzdravljaj znancem. Z njegovega blagega obraza ni izginil nasmehek.

Minilo je pol stoletja, kar je Capo postal član partije in več kot petinštirideset let, kar je začel v revoluciji tovariševati z Josipom Brozom Titom.

Spomini, spomini

- Tu, na Adi, je bila nekoč kaznilnica. Tu sem zaradi partijske aktivnosti v Sisku prebil dve leti.

Nedolgo po izpustitvi sem iz Siska potoval v Zagreb k Pavlu Markovcu, profesorju glasbe. Dogovorili naj bi se, da profesor pripelje zbor in sodeluje na prireditvi Ursovih sindikatov. Pri profesorju sem srečal Pavla Gregoriča-Paja, ki sem ga poznal, in še nekega neznanega tovariša. Ker je bilo govora o prireditvi, ni bilo treba ničesar skrivati.

»Si ti, tovariš, član sindikata, funkcionar?« me je vprašal neznan.

»Ne, nisem v sindikatu, ker je nam, železničarjem (državnim uradnikom) to prepovedano.«

»Dobro, in zakaj si potem za to, da pride profesor na prireditev?«

»Če nisem sindikalni, potem sem partijski funkcionar!« mi je ušlo in rekel sem pred neznanim človekom to, česar ne bi smel.

Takrat, leta 1935, sem bil sekretar partijske celice v Železniški delavnici in sekretar okrožnega komiteja KPH za Sisak in Banijo.

»Slišiš, Capo, ti nisi za ilegalno delo,« mi reče Pajo. Nerodno mi je bilo in zardel sem do ušes.

»Veš, tovariš, po videzu si opazen, policija si te bo lahko zapomnila,« mi je rekel neznan.

Pozneje sem zvedel, da je bil to Josip Broz, in da je imel prav s tisto pripombo, da me policija lahko prepozna. To se je zgodilo kako leto kasneje, ko sem iz Zagreba nosil neko gradivo v Sisak. Na glavnem kolodvoru mi je rekel eden izmed agentov, da me od nekd pozna. Odgovoril sem, da me pozna, ker me je peljal v Beograd, v kaznilnico, na Ado Ciganlijo.

»Dobro, a kam greš sedaj, kaj to nosiš?«

»Kaj bi drugo nosil kot letake!« sem mu veselo odgovoril.

»Ne šali se z menoj in pazi na državno službo!« je odgovoril agent, prepričan, da se šalim.

Kmalu zatem je postal Vlado Janić-Capo eden bližnjih sodelavcev tovariša Tita. Leta 1937 je sodeloval na posvetovanju pod Plješevicom pri Samoboru in na partijskem posvetovanju pod Šmarno goro v Sloveniji. Oba sestanka sta bila pod vodstvom Josipa Broza. In na prvi, ustanovni konferenci KPH, leta 1937 v Anin dolu, je bil Janić kot znan aktivist izbran za člana centralnega komiteja KPH.

Vlado Janić-Capo je bil tudi udeleženec pete pokrajinske konference KPJ v Zagrebu, oktobra 1944, na kateri je bil izbran za člana centralnega komiteja KPJ.

- Od številnih srečanj s tovarišem Titom, mi je najmočnejši vtis pustilo srečanje v Anin dolu, ko smo ustanavljali KPH. S Titovega obraza je sevala trdnost. »Krnji kongreš«, kakor so ga pozneje imenovali zaradi nopolnega številna delegatov, je bil sredi noči, v nekem vinogradu. Medtem ko sem temni prostor razsvetljeval z baterijo, je Tito razparal platnice neke knjige in iz nje vzel resolucijo. Prebral jo je, nas pa so, dobro se še spominjam, neusmiljeno pikali komarji.

V prvih dneh vstaje

Danes je kaj lahko razumeti, da sta Vlado Janić-Capo, politični komisar, Marijan Cvetković, organizacijski komisar občinskega komiteja KPH za Sisak in Banijo, vodena s svetlo Titovo potjo, organizirala prvi, Sisaški partizanski odred in Hrvatski. Dne 22. junija 1941 so že pričeli z diverzijami na železniške proge.

- Ta prva bojna dejanja v bližini Zagreba so, čeprav s majhnim vojaškim učinkom, politično močno odmevala v srcih domoljubov in pomenila politično klopoto Paveliću. Združitev z banijskimi partizani, ki jih je vodil legendarni komandant Vasilij Gačeša septembra 1941 in ustanovitev enotnega, Banijskega partizanskega odreda, pa je veliko prispevala k bojnemu bratstvu in enotnosti in potrdila bojno bratstvo in enotnost Hrva-

tov in Srbov v boju proti skupnemu sovražniku.

V teh težkih dneh je bilo tod hudo. Ustaši so klali in divjali; prisotnost hrvaških partizanov med srbskim prebivalstvom na Baniji in Kordunu je mnogo pomenila.

Spominjam se, ko smo napadali žandarmerijske postaje v vasi Mali gradac in Klasnić. Načrt napada mi je Gačeša s prstom narisal na zemljo. Dal sem mu težki mitraljez, ker je imel naš odred dva, kar je ocenjeno kot dobra poteza. To smo naredili tudi s plenom, do katerega smo prišli v skupnem boju.

Do golega so ustaši ropali srbsko prebivalstvo! Tako je bilo nekega dne tudi v Brezovem polju. Spopadli smo se, in ko smo se umikali, sem poskušal z nekega dvorišča rešiti par krav. Pozneje, ko so ustaši odšli, sem ju vrnil gospodarju.

Vlado Janić-Capo je krave vrnil, pogovor ob tem pa je tekel takole:

»Tovariš Capo, zaslužil sem, da me tvoja roka ubije,« reče Stanko Šaša, vaški logar.

»Zakaj?« vpraša Capo.

»Ko sem slišal, da si mi odgnal kravi, sem bil hudo razočaran. Pomislil sem, da ne bo nič od tega našega skupnega boja. Zdaj, ko si mi ju vrnil... Daj, da te poljubim!«

Tako je bilo v prvih dneh vstaje. Ob koncu vojne je bil Vlado Janić politični komisar Šestega slavonskega udarnega korpusa. Komisarji so bili, to se ve, pobudniki številnih akcij in tekmovanj. Tradicija se nadaljuje, pa je tudi danes v enotah JLA tekmovanje z imenom Izberimo najboljšo enoto. Vprašamo generala Janića, kako je bilo to videti v vojni.

Če se ve, da so bili v boju pretežno mladi, a nosilci mnogih aktivnosti skojevci in člani partije, potem je lahko sklepati, da je vse vrelo od mladostnega razpoloženja. Kako je bilo to videti, naj povo vojni tisk.

Listam porumenele strani Ljudskega vojaka, lista Glavnega štaba NOV in PO Hrvatske, 21. oktober 1944. Poleg pozdrava komaj osvobojenemu Beogradu pod naslovom Šesti korpus je zmagal, piše, kako je bila znotraj korpusa najboljša Dvanajsta slavonska udarna brigada. Potem se vrstijo rezultati, doseženi na tekmovanju, ki je teklo od 15. junija do 15. septembra 1944.

Vlado Janić-Capo, narodni heroj in član sveta federacije

Berem: »...Enote šestega korpusa so uničile 12 oporišč in 6 samostojnih bunkerjev. Ubitih je 57 oficirjev in 2.856 podoficirjev in vojakov. Ujetih je 128 oficirjev in 295 podoficirjev in vojakov. Pri šestem korpusu je prešlo na našo stran 2.028 domobrancev. Zaplenjeno je 23 topov, 16 težkih in 13 lahkih minometalcev, 56 težkih mitraljezov, 18 konjev, 144 puškomitraljezov...«

»Rad bi bil bombaš!«

- Piše, da je v tekmovanju zmagala Dvanajsta slavonska brigada; leta 1942 sem bil njen prvi politični komisar. Zdi se, da ne bom nikoli pozabil noči, ko smo, konec decembra 1942, napadli vas Orljavac v Požeški kotlini. Pravzaprav ne morem pozabiti podviga malega črnopoltega dečka, neznanega junaka.

Brigadni štab je sprejel odločitev o napadu na Orljavac in pripravi tudi načrt za uničenje tega pomembnega oporišča, ki ga je branilo kakih petsto Nemcev, utrjenih v bunkerjih. Z osvoboditvijo Orljavca bi imeli neoviran

Ivan Jan

Prvi Kokrški odred

V knjižnici NOV in POS bodo jeseni izšle tri knjige avtorja Ivana Jana. V nadaljevanjih objavljamo odlomek iz prve knjige.

5

Se hujše maščevanje so pripravljali za naslednje dni. Dne 20. julija so v zgodnjih jutranjih urah obkrožili Srednjo Kokro. Naglo in nasilno so pobrali vse moške in jih odgnali v gostilno Pri Jurju. Medtem so njihove družine naložili na avtomobile, jih odpeljali v Šentvid, od tam pa pozneje v nemška taborišča. Vse zbrane moške so postrelili, obenem zažgali gostilno, potem pa razen dveh požgali tudi vse druge hiše te vasi. Tako so tisti dan pokončali 14 moških, enega so Nemci pripeljali s seboj, le enemu, Mihiu Šenku, je uspelo pobegniti. Ta je povedal, da so jih Nemci v gostilno odgnali napol oblečene in bose, poleg njega še 13 drugih, med njimi kar štiri Rogljeve, dva Krča dva Rezmana... Uperili so vanje strojnice, da se niso mogli niti ganiti, vmes pa so začeli požigati. Ujetniki so skozi okno opazili, kako so začele goreti prve hiše. Potem so Nemci odpeljali prvih šest, jih postrelili, takoj nato pa prišli po druge. Tri, med njimi tudi Miho Šenka, so odgnali v lopo ob Kokri. »Ukazali so nam, naj ležemo na trebuh, roke pa naj prekrizamo na tilniku,« pravi Miha Šenik. »Preblisnilo me je, da bi morda lahko goljufal. Roke sem položil nekoliko postrani, da sem zakril pravo mesto sredine tilnika. Nemški škornji so zakoračili tesno čez nas in iz bližine so udarili strel. Štel sem - zadel me je dvanajsti. Toda - prebil mi je samo roko... Nato so lopo zažgali in odšli. Uprl sem se v opaž. Popustil je in skozi luknjo sem skočil na vrt pod lopo. Za hip sem se spogledal z Nemcem, ki je stal onstran reke, a le delček sekunde. Preden je odjeknil njegov rafal, ki se je zaril v zid, sem skočil med jelše v vodo... Tu sem ostal pet ur do ramen v vodi, roka pa je krvavela iz dveh ran. Potem sem se privlekel do Povšnarjevih...«

Tri so odveli tudi v župnijski hlev, jih tam postrelili, nato pa so jih zvezli v drvarnico in jo zažgali. Dne 25. julija 1942 so Nemci spet pridrveli v dolino in postrelili še 11 talcev, ker so nekaj prej borci 2. bataljona KO napadli nemški kamion.

Cete Kokrškega odreda so v tem času pogosto odhajale k cestam, da bi jih rušile in na njih uničevale sovražnika. Tako je 2. četa 1. bataljona 5. julija šla v bližino Črne nad

Kamnikom. Le dobrih petsto metrov vzhodno od vasi je iz zasede razbila dva policijska avtomobila. V tem napadu so bili ubiti štiri sovražniki, dva izmed njih sta bila oficirja. Ranjeni so bili tudi štiri orožniki, med njimi en orožniški oficir huje. Na poziv orožništva je nemško poveljstvo poslalo iz Kamnika na pomoč del 3. čete 510. bataljona deželnih strelcev. Kljub naglici so se na kraj napada prepozno pripeljali. Tam so našli le nekaj svojih ranjencev.

Napad te skupine je bil zelo uspešen tudi glede plena. Nemcem je zaplenila dve brzostrelki, eno puško, tri pištole in večjo količino druge opreme. Pri ubitih Nemcih so takrat našli tudi album s podatki in fotografijami vseh, ki so iz te okolice dotlej odšli k partizanom, oziroma ki so od doma šli neznanu kam.

Prva četa 2. bataljona, ki ji je poveljeval Ivan Vamberger-Fajfar, in ki je takrat taborila pod »Zajmenovimi čermi«, je tedaj obsodila na smrt vplivna hitlerjanca dr. Viljema Elberta in Petra Strupija. To sta bila tedaj v Tržiču najnevarnejša sovražnika NOB in zavednih Slovencev. Kazen nad njima so partizani hoteli izvršiti 7. julija 1942. Dr. Elberta, ki je imel vilo nad Tržičem, pa tedaj niso našli doma, kajti zaradi pavnosti je spal v Tržiču. V opomin so borci v njegovi vili vbrali nekaj odevi, hrane in drugega blaga. Dobili so celo njegova nemška odlikovanja.

Takoj zatem, bilo je zgodaj zjutraj, so se spustili k ljubeljski cesti, kjer je živel kulturbundovec in podžupan Peter Strupi. Dobili so ga v hiši in nanj takoj streljali. Strupi je takoj padel in partizani so računali, da je mrtev. Pri njem so dobili tudi pištolo. Zatem se je skupina spustila niže k cesti, da bi napadla še kak nemški avto, ki tam niso vozili tako redko. Zaseda je nekaj časa čakala in le dočakala nemški avto ter užgala po njem. Enega policista so partizani zadeli, ker pa je odpovedala strojnica, so se morali hitro umakniti čez Reber proti taborišču. Avto, na katerega so streljali, je prišel po obstreljenega Petra Strupija. Ta se je namreč po streljanju takoj znašel in se potuhnil, kot da je mrtev. Nemci so ga odpeljali v bolnišnico na Golnik, kjer je zaradi rahle rane ostal le dva dni.

Čeprav je bil Strupi samo ranjen, dr. Elbert pa niti to ne, so Nemci tudi na to partizansko akcijo odgovorili z nasiljem in zločinom. Že naslednje jutro, 8. julija 1942, so v Tržiču navsezgodaj pobrali devet partizanskih družin in

27. JULIJ – DAN VSTAJE HRVATSKEGA LJUDSTVA

prehod do svobodnega ozemlja med Psunjem in Papukom.

Brigada je imela štiri bataljone in je štela okoli tisoč borcev. En bataljon je zagotavljal napad na morebitni sovražnikov poseg iz Slavonske Požege, drugi pa je preprečeval sovražnikov prodor iz smeri Vučjak-Kamenški, dva bataljona sta napadla Orljavac.

Komandant brigade Vicko Antić je razporedil člane brigadnega štaba po bataljonih; jaz sem se napotil z drugim bataljonom, ki je napadal vas.

Vojaške in politične priprave so bile temeljite, računali smo s presenečenjem, razpoloženje borcev je bilo na visoki ravni. Čas napada: ob treh zjutraj. Povsem dovolj časa, da do sveta razbijemo oporišče in se umaknemo.

Noč. Decembrska noč.
Od mraza ledeni dihi.

V pričakovanju napada so borci nestrpni. Minute tečejo počasi.

Končno, kakor je bilo dogovorjeno, da komandant bataljona znak za začetek napada, začne se obračun, sovražnika nam ni uspelo presenetiti. Nemci se uporno in spretno branijo. Iz bunkerja sipa ubijajoč ogenj. Ni govora, da bi se približali na jurišno razdaljo. Čeprav ni mesečine. Noč je, čeprav ni mesečine, kot zanalasč, svetla. Boj se podaljša, preveč za naše partizanske možnosti.

Glej, skoraj bo pet, a še nismo zavzeli Orljavca. Nemški bunkerji, čeprav grajeni na hitro, brez strehe in zadnjega zidu, pravzaprav neke vrste polkrožnih zidov s strelnimi linami, se kaj lahko upirajo našemu mitralješkemu ognju. Topov takrat še nismo imeli. Tudi ni kazalo, da bi se jim bombaši lahko približali.

Ko se zdani, se ve. Prišla bo okrepitev iz sosednjih mest, iz Požege tudi tanki. Že se nas prijemlje živčnost, to je slabo znamenje. Vseeno: komandantov juriš.

In spet nič. Ne moremo naprej in ne nazaj. Kar naenkrat vstane izza nekega bunkerja Nemec, dvigne roki in odloži avtomat na zid. Pomeni, omahujejo – oddahnemo se.

Skupina borcev gre k Nemcu. Ko se mu približajo, zagrabi avtomat, začne streljati in leže za zid.

»Bego, stoj!« Prepozno. Tu pade komisar bataljona Bego, študent prava iz Slavonskega Broda.

Še malo in zdanilo se bo. Priletela bodo nemška letala. Kaj storiti? Orljavac je kot kost v grlu. Glej, sliši se streljanje pred Požego. Pomeni, da so šli.

Kaj sedaj? Če nocoj nismo uspeli, jih bomo te dni težko presenetili. Odkrili so tudi naš namen. Naj umaknemo brigado? Kaj bo komandant odločil?

Kar naenkrat izza nemških bunkerjev prasketanje ročnih bomb. In rafali iz avtomata.

hitreje, pa nam uidejo. Smer: Požega.

Sredi vasi, na razpotju – hiša nekega čevljarja. Grem s skupino borcev, ker je po podatkih, ki jih imam, tam nemški štab. Na stopnišču se skorajda zaletim v našega borca.

»Kaj delaš tu, Mali?«

»Tovariš komisar, da vam pokažem, kaj sem naredil!«

Skoraj neverjetno. Pet ubitih nemških oficirjev. Mali jih je pobil z bombami, vzel nji-

Odkod to, ko tam ni naših borcev? Ne, pomote ni. Bombe treskajo. Nemški bunkerji so napadeni od zadaj.

Zdaj, kar je, je – to bi veljalo izkoristiti. In na juriš.

»Juriš, partizani!« veselo odjekne.

Nemci beže in mi za njimi. Izza bunkerjev pobiti hitlerjevci. Poganjamo jih po cesti, skozi slivove nasade, pregazimo Orljavo in v dir za njimi. Strah ima velike oči, noge še

hove avtomate in začel tolči po Nemcih, skritih za bunkerji.

Vzamem ga v naročje in poljubim.

»Bravo, Mali, čestitam!«

Mali se je, ko je videl, da napad ne bo uspel, nekako splazil med nemškimi bunkerji, prešel ledeno Orljavo, šel v vas, se prikradel do hiše, v kateri je bil nemški štab, jih zbudil in: Nemci, ki jih je napad s hrbta pošteno zmedel, so pobegnili.

Težko je reči, kadar napadajo bataljoni, da lahko posameznik odloči boj. Vedno gre za skupinski uspeh. Toda, tokrat je res odločil Mali. Če bi ne bilo njegovega podviga, bi se to jutro umaknili.

Medtem ko so Malemu čestitali borci in starešine, je čevljar, očividec dogodkov, ponovno pojasnjeval, kako se je Mali bojeval.

»Mali je to skromno povedal. Ko je uničil Nemce v štabu, je najprej vrغل bombe na en bunker in tolkel po Nemcih z avtomatom. Bili smo zmedeni, ker so bombe letele iz zgradbe njihovega štaba. Potem so iz drugega bunkerja streljali na Malega, pa je skočil v sosednjo sobo in vrغل bombo na drug bunker. In vse tako naprej dokler niste prišli vi... Verjemite mi, tovariš, preživel sem prvo svetovno vojno, obšel Evropo, a tako hrabrega borca nisem videl.«

Iz Slavonske Požege so se odpravili tanki, a prepozno. Napadla so nas tudi letala, a so kmalu odletela. Nemška garnizija v Orljavci je bila uničena, in svobodno ozemlje je bilo združeno. Požeška kotlina je bila naša.

Štab brigade je pohvalil Malega.

»Slišiš, Mali!« sem ga poklical k sebi. »Nisi samo hraber, tudi spreten borec si in mi smo odločili, da te pošljemo na tečaj za komandanta voda ali za političnega delegata. Kaj bi raje bil?«

»Prosim, ne! Rad bi bil še bombaš!« je povsem resno odvrnil petnajstletni deček.

Čeprav neradi, smo mu izpolnili željo.

Ni minilo dolgo. Napadli smo Motičino, na poti Kutjevo-Osijek. Ustaši so se, zabarikadirani v cerkvi, uporno branili. Z zvonika je tolkel mitraljez in ni dovolil, da dvignemo glave. V najhujšem ognju zagledam Malega, kako tolče z avtomatom. Na nekem skednju je ubil trojico ustašev. Potem je s polnim naročjem goreče tleče slame stal, da bi napravil neke vrste dimno zaveso. Hotel nam je omogočiti gibanje in olajšati juriš.

Mali pade na obraz. Z glave mu pade kapa in odkrije lepo, črno kodraste lase.

Izdihnil mi je na rokah.

Le boleče se je namehnili.

Nisem jokal – solze so same lile.

Razen spomina, od podatkov ni ostalo nič. Klicali smo ga Mali...

Stevan Petrović
(Prevedla: MŠ)

jih odpeljali v Šentvid, pozneje pa v nemška taborišča. To pa še ni bilo dovolj. Tako kakor v Kokri so tudi tu 9 moških teh družin odbrali za talce, deseti pa se jim je nekako izmuznil. Pripeljali so jih v bližino Strupijevega doma na Čegelše nad Tržičem in jih tu še ta dan ustrelili.*

Tudi pri tem nasilju je imel odločilno besedo dr. Viljem Elbert.

Isti dan, 8. julija, so k cesti med Kamnikom in Šmartnim v Tuhinjski dolini prišli borci Kamniškega ali 1. bataljona KO in tam postavili zasedo. Čez čas je po cesti pripeljal policijski avto, v katerem so bili štirje možje. Z naglim napadom so borci tri policiste ubili, eden pa se je rešil. Eden od ubitih je bil oficir, dva pa podoficirja. Partizani so tu spet zaplenili brzostrelko in dve pištoli, avto pa uničili.

Naslednji dan se je v dolino spustila 2. četa 2. bataljona KO in izvedla kar dve akciji. V Dvorjah pri Cerkljah je občinskemu komisarju Jakopinu uničila pletilne stroje, pri Cirilu Hudobivniku pa pobrala hrano. Občinskega komisarja, ki je bil zagrozen organizator boja proti partizanom, bi bili tudi kaznovali s smrtjo, a ga niso našli doma, zato so ga opozorili s tem, da so mu uničili stroje.

Na Golniku sta živela kulturbundovec Jože Škerjanc in žena Marija. Bila sta zagrizena sovražnika NOB, udeležena pri vseh okupatorjevih ukrepih. Skupina 3. čete 2. bataljona ju je 9. julija 1942 justficirala, v Goričah pa podobnega okupatorjevega sodelavca Janeza Šveglja.

Takoj naslednji dan, 10. julija 1942, so Nemci pripeljali iz Begunj 10 talcev in jih 5 usmrtili na Golniku, 5 pa v Goričah, med njimi tudi ujeta partizana Jurija Krničarja ter Stanislava Pristova iz Gorij pri Bledu.

Dne 7. in 8. julija sta 1. in 2. četa 1. bataljona pri Brezovici na Zlatem polju postavili zasede z namenom, da bi pregnali Nemške izseljevalce. Partizani so bili namreč obveščeni, da Nemci nameravajo izseliti prebivalce Korena pri Zlatem polju nad Lukovico. To poročilo je bilo tudi točno. Spričo ustreznih položajev in sodelovanja z dobro organizirano Narodno zaščito, ki je v štirih vaseh

štela 20 ljudi, so partizani komaj čakali, kdaj se bo vnel spopad. Toda policisti so se izognili partizanskih zasedam in se Korenu približali po drugi poti. Tako so kljub dobrim partizanskim namenom in dobri pripravljenosti Nemci 8. julija 1942 dobili prebivalce Korena nemočne in nezaščitene. Naglo so obkolili vas in jo požgali, prav tako so tisti dan obkolili in požgali vasi Gradišče in Hom v Tuhinjski dolini. Obrambni napori partizanov so ostali brez učinka. Ženske in otroke do 14. leta starosti so izgnali, moške, bilo jih je 16, pa so surovo zasliševali, jih privezali k hišam, naganjali v skednje in jih od blizu obstreljevali, nato pa vse skupaj zažgali. To je bil dotlej največji sovražnikov zločin. Iz teh vasi so tedaj izgnali 55 ljudi, med njimi tudi precej otrok; divjanje esesovcev pa je ščitila 2. četa 510 bataljona deželnih strelcev s sedežem v Kamniku, in sicer na zahtevo poveljnika varnostne policije Alpehlend štaba Jug.

Tako borci 1. bataljona niso mogli pregnati okupatorja, ki je ta naselja, naklonjena partizanom, zbral z zemljo, prebivalce pa pobil in izgnal.

Vse to je med ljudi daleč naokoli vneslo velik preplah. Strah in zaskrbljenost sta bila večja tudi zaradi enainpetdesetih talcev, ki so jih bili prejšnji dan Nemci pobili v Črni pri Kamniku. Ob tej priložnosti še tale posebnost: Kamniški ali 1. bataljon KO je prav v teh vaseh s pomočjo terenskih odborov OF organiziral vaško oziroma Narodno zaščito, ker sta jim neprestano pretila izgon in uničenje. Ta zaščita, ki sicer ni bila oborožena, je imela nalogo, da v času nevarnosti brž obvesti ogroženo prebivalstvo, ki naj bi se umaknilo v že pripravljeno skrišališče. Zaščito je vodil poveljnik, ki je bil z bataljonom v neposrednem stiku. Zaradi pozitivnih izkušenj je bataljon tako zaščito nameraval organizirati po vsem svojem območju, vendar ga je sovražnikova napadalnost prehitela.

Borci Kamniškega bataljona pa kljub strahovitim nacističnim zločinom niso prenehali z akcijami. Že 11. julija so se skupno z vaškimi zaščitniki, ki so bili opremljeni z žagami in sekirami, spustili k cesti v Črnem grabnu, da bi preprečili nadaljnje izganjanje prebivalstva. Cesto so zaprli tako, da so na približno kilometer dolgem cestnem odseku med Lukovico in Krašnjo začeli podirati drevesa in telefonske drogeve. Pri tem delu je borcev zelo pomagala vaška zaščita. Minirali so tudi nosilce, ki so med

Črnučami in Velenjem vezali vode visoke napetosti. Del borcev je medtem na obeh straneh teh zasék postavil zasede, ki so čakale na verjetne nemške posege. Detonacije nosilcev so bile dobre vabe, ki so iz smeri Lukovice kaj hitro priklicale Nemce. Partizanska zaseda jih je takoj napadla, kajti zasekavanje še ni bilo končano. Zaščitniki so pod varstvom partizanskih strelcev svoje delo vendarle do konca opravili.

V tem spopadu sta padla dva policista, nekaj je bilo rajenih, partizani pa niso imeli izgub. Kmalu pa je Nemcem prispela okrepitev, zato so se partizani raje umaknili. Tudi pri tem niso imeli žrtev. Pri Stari pošti, kjer je bila partizanska zaseda, pa so Nemci ustrelili mlinarja in njegovega svaka, mlin in žago pa zažgali.

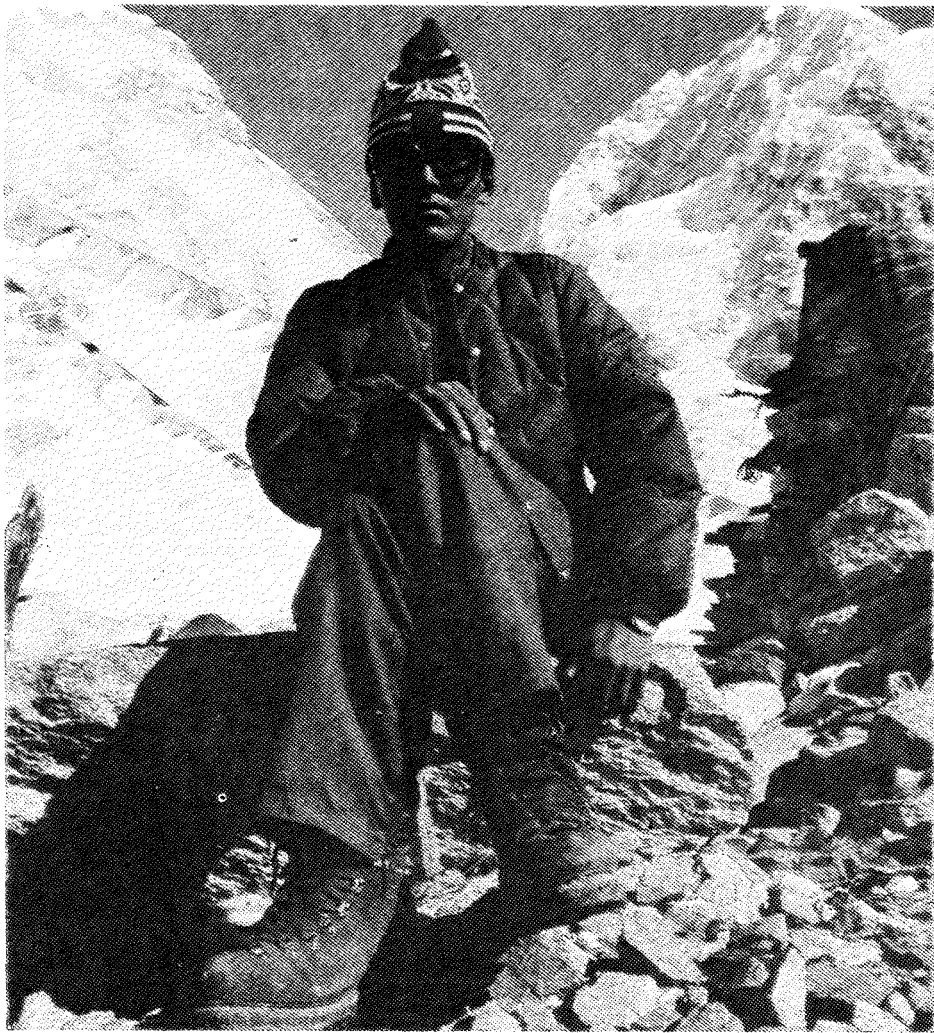
Prav tedaj, 11.–12. julija 1942, je 2. četa 2. bataljona odšla v Stahovico in tam požgala žago. Ta je bila last kamniške občine in je proizvajala samo za okupatorjeve potrebe. S tem so partizani povzročili precejšnjo gospodarsko škodo. To akcijo je četa kronala še s tem, da je v Stahovici mobilizirala 12 novincev; dan poprej pa je v Kamniški Bistrici zažgala avto in uničila drobilec kamenja.

Del 2. bataljona, pri katerem se je zadrževal tudi odredni štab, je tiste dni taboril za Bašelskim sedlom pod Storžičem. Odredni komandant Tomaž Knaps-Matevž in dr. Milan Cunder-Miha sta bila odsotna, ker sta tedaj obiskovala Kamniški bataljon, hkrati pa tudi mlado Krvavško četo 2. Kokrškega bataljona, ki jo je bilo treba zaradi številnih novincev hitro utrditi. Ob tej priložnosti so zamenjali tudi četrtega komandirja Janeza Ogrina-Lojzeta, na njegovo mesto pa so postavili Milana Juvana-Andrejo. Da bi poživili delovanje te čete, so jo člani odrednega poveljstva popeljali v Stahovico, kjer je zažgala žago, kakor je bilo že omenjeno. Akcija je uspela in med borci povzročila navdušenje, vendar pa ni zadostovala, da bi bila četa posledaj udarnejša.

Tedaj, v juliju 1942, pa se je zgodilo tudi več nevšečnosti. Nemci, ki so takoj začutili okrepljeno aktivnost partizanov, so jih začeli vse huje zasledovati. Močnejši oddelki so 13. julija, že pred 4. uro zjutraj, za Mačenskimi vrhom presenetili del Kokrškega bataljona, s katerim je bil tudi odredni štab.

(Se nadaljuje)

* Na Čegelšah so 8. julija 1942 ustrelili tele Tržičane: Andreja Mokorela, Marjana Patariča, Albina Purgerja, Antona Janežiča, Lada Knifca, Janeza Jagodica ter Danila in Ernesta Našiča, starejšega in mlajšega.

alpina

OD TRIGLAVA DO
EVERESTA V
PLANINSKIH ČEVLIH

IMOS
S G P

TEHNIK

ŠKOFJA LOKA
STARA CESTA 2

gradi objekte visokih, nizkih in vodnih gradenj, izdeluje projekte visokih gradenj
in opravlja vse vrste komunalnih storitev

MELAMIN Kemična tovarna Kočevje

Priporoča svojim cenjenim kupcem:

MELAPAN – plošče za uporabo v industriji pohištva, ladjedelništvu in vagonogradnji.
MELAFILMI – melaminske folije za oplemenitenje lesnih tvoriv.
TERMOFLEX in PETEX – impregnirana platna za čevljarstvo in industrijo.
KOMELOLE – butilirane melaminsko-formaldehidne smole za industrijo premaznih sredstev.
PREPRIČAJTE SE O KVALITETI NAŠIH IZDELKOV!

ZASTAVA AVTO LJUBLJANA

Kako prihraniti denar?

V svetu že dolgo zamenjujejo izrabljene motorje z industrijsko obnovljenimi

Pri nas zamenjavo izrabljenih motorjev z industrijsko obnovljenimi opravlja Zastava avto v vseh pooblaščenih servisih in nekaterih prodajalnih rezervnih delov že vrsto let, toda le za iste tipe vozil. O tem se je do sedaj le tu in tam govorilo, v sredstvih javnega obveščanja pa smo za te možnosti bolj malo zvedeli. Zato smo toliko bolj veseli, da imamo priložnost seznaniti vas z načinom in pogoji takih zamenjav.

Kot vsi vemo, je avtomobilski motor pravzaprav srce vsakega avtomobila in ima kot tak omejeno življenjsko dobo, ko opravlja svojo funkcijo zanesljivo in brez zastojev. Ni pa redko, da nam srce našega avtomobila zvesto služi na desettisoče kilometrov. Pride pa čas, ko sami ali pa s pomočjo mehanika ugotovimo, da življenjska moč motorja usiha. Začne se tekanje za rezervnimi deli doma in v tujini. Pri tem seveda zapravljamo čas, denar in živce.

Vse to si lahko prihranimo, če se obrnemo na prvi Zastavin pooblaščen servis za zamenjavo starega motorja z industrijsko obnovljenim (IR = industrijsko remontiran motor), če imamo Zastavino vozilo 750, 1300, 620, AR-55, 430 TK ali 101.

Če servisu izročimo izrabljen motor s pripadajočimi agregati, ki ni poškodovan, brez udarcev, varov, razpok in prelomov, bomo za IR motor plačali naslednje cene: za 750 7.125,15 din, za 1300 13.065,10 din, za 620 19.467,50 din, za AR-55 19.467,50 din, za 430 TK 8.507,50 din in za 101 14.975,40 din. Za nakup IR motorja nam Zastava odobri tudi 12-mesečni kredit ob 30-odstotnem pologu. Garancija za IR motor pa je 12 mesecev. Rok zamenjave je samo 1 dan.

Če pa Zastava servis ugotovi, da ima motor poškodovane dele, mora kupec IR motorja plačati ceno novega dela.

Izrabljen motor je ocenjen že vnaprej, in sicer za Zastava 750 3.025 din, za 1300 6.600 din, za 620 9.240 din, za AR-55 9.240 din, za 430 TK 3.630 din in za 101 7.960 din. Če pa izrabljenega motorja ne bi vrnil, bi morali plačati ceno IR motorja in ceno starega.

Če pa pogledamo še cene novih motorjev, ki se jih težje dobi, pa so številke precej višje, ker moramo na tovarniško ceno plačati 25,5% prometnega davka. Tako cene z davkom vred znašajo za Zastavo 750 10.644,20 din, za 1300 19.591,25 din, za 430 TK 13.536,25 din, za 101 22.983,95 din.

Motorje industrijsko obnavljajo v tovarni »21. maja« v Rakovici pri Beogradu, ki ima v proizvodnji motorjev že več kot 30-letne izkušnje. Z IR motorji so se začeli ukvarjati že pred 15 leti. Tovarna v Rakovici ni znana samo v Jugoslaviji, marveč tudi izven nje po raznovrstni proizvodnji motorjev. Za svoje prizadevanja pa je prejela številne zvezne odlikovanja.

Naša razmišljanja o motorjih naj zaključimo z ugotovitvijo, da si bomo z nakupom teh motorjev prihranili predvsem denar, čas ter da se bomo lahko z našim železnim konjičkom še doje vozili.

AGROSTROJ LJUBLJANA

LJUBLJANA, Draga 41
telefon: 555-366

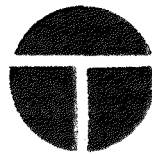
– konstruira, projektira in izdeluje najsodobnejše naprave za namakanje z umetnim dežjem, v stabilnih, polstabilnih in premičnih sistemih.

– IZDELUJE:

- silose iz poliestra do 100 m³
- cisterne iz poliestra do 10 m³
- plastenike

– V KOOPERACIJI Z ALPINO NUDI MOTORNE ŽAGE IN KOSILNICE

- opravlja servis kmetijske in gozdarske mehanizacije in avtomobilov znamke Škoda, Simca, Saab, Zaporozec, Volga, Land-rover in druge.
- izdeluje epoxy smole in kite, odporne proti kislinam in alkalijam za uporabo v elektro, gradbeni in živilski industriji.

TEKSTIL

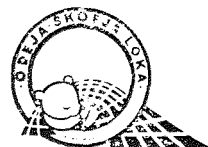
proizvodno in trgovsko podjetje, n. sol. o.
Ljubljana, Moša Pijadejeva 3

TOZD:

ANGORA
Ljubljana, Emonska c. 2
FILC MENGEŠ
Mengeš, Blejčeva 4
GALANT PROIZVODNJA
Ljubljana-Šentvid, Cesta v hrib 1
KONFEKCIJA PLETENIN KUK
Kobarid, Goriška c. 7
KONFEKCIJA ČIB BOVEC
Bovec št. 393
MALOPRODAJA
Ljubljana, Celovška c. 14
MOTVOZ IN PLATNO
Grosuplje, Taborska c. 34

PLETILJA

Litija, Ljubljanska c. 30
PLETILSTVO
Prosenjakovci
PREDILNICA MEDVODE
Medvode št. 16
TEKSTIL COMMERCE
Ljubljana, Moša Pijadejeva 3
TEKSTILNA MEDVODE
Medvode št. 16
TKALNICA VIŽMARJE
Ljubljana-Šentvid, Tacenska c. 125
TONOSA
Ljubljana, Savlje 87

„ODEJA“ — p. o.

Tovarna prešitih odev – ŠKOFJA LOKA

64220 Škofja Loka, Kidričeva 80 – tel. 62-162
Tek. rač. pri SDK Škofja Loka 51510-601-10841

Izdeluje kvalitetne spalne vreče za kampiranje in splošni ljudski odpor

V spomin komisarju

Sredi dela, tik pred praznikom vstaje slovenskega naroda, nas je iznenada in za vedno zapustil Franci Kolar, komunist, revolucionar, aktivist, partizanski komisar in izredno aktiven dužbenopolitični in kulturni delavec Ljubljane in ZZB NOV Slovenije. Partizanska generacija je izgubila še enega prekaljenega, plemenitega tovariša, ki so ga krasile bogate, humane in etične vrednote. Bil je nenehno povezan z delovnimi ljudmi in občani, s pionirji, z mladino našega mesta ter Dolenjske, zlasti Trebelnega in s svojimi soborci, ki jim je vsa leta po osvoboditvi, tako kakor med vojno, posvečal vso pozornost. Takšen je bil naš Franci že od svoje rane mladosti. Pod izredno trdnimi pogoji življenja v njegovi mladosti je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo v Zagrebu.

Tam se je vključil v napredno mladinsko gibanje ter se v Zagrebu spopadal s frankovci, ki so pripravljali teren za pospešen zlom stare Jugoslavije. Napredno prepričanje je zorelo v njem iz narodne zavesti in revščine, v kateri je živel. Blizajoča vojna je Francija iztrgala šoli in ga vrnila v rojstne kraje in tako ga je pot zanesla prek Celja, Velenja, Kamnika, Kranja, Jesenic in Ljubljane, kjer si je iskal kruha in dela, na Trebelno. Tam je dobil, po sili razmer, delo pomožnega tajnika občine. Ob razpadu Jugoslavije je uničil arhiv občinske uprave, zaradi česar je prišel v konflikt z nemškimi okupatorjem. Prepustitev Trebelna fašistični Italiji ga je rešila najhujšega.

Franci Kolar se je že sredi 1941. leta aktivno in organizirano vključil v OF in vključeval vanje nove člane, mlade in odrasle kmečke ljudi. Postal je sekretar rajonskega odbora OF. Njegovi vnemi in pogumu gre zasluga, da je na tem območju spomladi 1942. leta nastal bataljon narodne zaščite in on njegov sekretar in kmalu zatem je postal sekretar podokrožnega odbora OF za Mokronog, Trebelno, Št. Rupert in Trzišče.

Marca 1942. je postal član komunistične partije.

Trebelno z bližnjo in daljnjo okolico je postalo partizanska trdnjava in osvobodjeno ozemlje. Prav zato so se na širšem območju Trebelnega zbirale in operirale številne enote in službe NOV in POS ter aktivisti OF. Tu na Trebelnem je Franci bila ustanovljena tudi 4. SNOUB Matija Gubca, v katero je vstopil septembra 1942. leta po nalogu komunistične partije. Postal je komisar bataljona in kasneje namestnik komisarja te brigade. Bil je pravi ljudski komisar, ki je znal navduševati borce za boj, jim vlivati poguma in zaupanja v moč partizanske vojske. Bil je pogumen borec, bombaš in organizator. S svojim zgledom je vlivljal pogum, zaupanje in moč borcem pred naskoki na sovražne postojanke. Zmage na Ajdovcu, Dobu, Primskovem, Sentvidu, Polici, Krašičih, Stoj dragi, Jelenovem žlebu, ob frontalni vojni na območju Novega mesta v Suhi krajini in mnoge druge so vtakane v pot Francijeve Gubčeve in Devete brigade. Franci je med NOB skrbel za svojo idejnopolično usposobitev. Bil je udeleženec višjega oficirskega kurza pri Glavnem štabu NOV in POS in v drugi polovici 1944. leta poklican in razporejen k oblastnemu oddelku za zaščito naroda, 7. korpusa in nato 4. JA, s katero je vkorakal v Trst. Po osvoboditvi ga najdemo na odgovornih dolžnostih v Republiškem sekretariatu za notranje zadeve in upravi Ljudske milice Slovenije, v Krškem kot sekretarja okrajnega komiteja ZK in nazadnje v Narodni banki Slovenije kot sekretarja in višjega svetnika.

Ves čas po osvoboditvi je Franci Kolar izgoreval v boju za graditev novih socialističnih odnosov in so-

cialističnega samoupravnega sistema, v katerem ima človek poglavito besedo pri ustvarjanju in samoupravnem odločanju o rezultatih svojega dela. Prav zato so ga Trebelani izvolili za poslanca Skupščine SR Slovenije. Srečali smo ga med pionirji, intelektualci in neprestano med svojimi soborci. Bogat je njegov prispevek razvoju kulturne skupnosti Ljubljane pri razvoju lutkarstva in lutkovnega gledališča za naše najmlajše in na mnogih drugih področjih.

Franci Kolar

Bil je dolgoleten član predsedstva Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Ni bilo trenutka, da Franci ne bi iznašal vitalnih, aktualnih, političnih, gospodarskih, kulturnih, borcevskih in drugih vprašanj, in sicer z zavzetostjo frontovskega aktivista. Ni samo formalno spremljal dogajanj, ampak živo, prizadeto, konstruktivno in kritično, tako kot med NOB, ko je kot komisar moral odgovarjati na takratna aktualna vprašanja.

Mi borci mu izrekamo še posebno zahvalo za njegovo tvorno delo in prispevek k ohranjanju in razvijanju tradicij NOB in socialistične revolucije, urejanju domicilnih enot in služb NOV in POS, pri izdaji monografije o domicilih, pri razvijanju knjižnice NOV in POS, pri zbiranju rekvizitov o NOB, pri organizaciji veličastne proslave 35. obletnice ustanovitve divizij in korpusov v Dobropolju, v Komnu in mnogih drugih, pri postavitvi spomenikov in spominskih obeležij narodnoosvobodilnemu boju itd. Se posebej ga bomo pogrešali v danes edini partizanski enoti Partizanskem pevskem zboru Ljubljana, katerega predsednik je bil. Franci ne bo več bogatil in plemenitil glasov tega zbora. Pogrešali ga bodo tudi pevci Tržaškega partizanskega pevskega zbora. Ne bo ga več ob tabornih ognjih in na njegovem Trebelnem, med Trebelani, med borci in osnovnošolci Osnovne šole Gubčeve brigade, ki je bila zgrajena tudi s prizadevanji Francija Kolarja, ne bo ga med nami septembra, ob prazniku ustanovitve brigade, ob prazniku Devete brigade in drugih partizanskih enot.

Dragi Franci!

Vse svoje življenje si posvetil Zvezi komunistov, našim delovnim ljudem in občanom. Bojeval si se za interese in zgodovinske cilje delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, za mir na svetu, za najplemenitejše ideale in težnje bratske skupnosti enakopravnih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Svoje odgovorne dolžnosti si opravil dostojno, vzravnano, nesebično. Ponosno si nosil zastavo naše revolucije, vztrajno, z žarom humanizma, dosleden narodu in človeku. Tvoje delo bo zgled mladini, kako je treba uresničevati izročila velikanov naše revolucije Tita in Kardelja.

Poslovilne besede Marjana Lenarčiča na ljubljanskih Žalah v petek, 18. julija 1980

Drago Pahor

Ni dočakal 75 let, ki bi jih dopolnil 11. julija letos. Umrl je 13. junija v Trstu, nepričakovano, a mirno, kljub bolezni, ki ga je pestila.

Rodil se je v Trstu (Škedenj) 11. julij 1905 v družini zidarskega mojstra. Na učiteljske je hodil v Tolminu in maturiral v Vidmu leta 1924. Po kratkem učiteljevanju v Trstu, med katerim se je tudi aktivno udeleževal v mladinskih in športnih društvih, se je leta 1928 pod pritiskom fašistične raznarodovalne politike umaknil v Jugoslavijo. Kot učitelj je služboval na Sv. Planini pri Trbovljah, nato pa v Trbovljah samih. Deloval je v organizaciji emigrantov iz Julijske krajine, pisal v emigrantske in druge liste, nastopal na sokolskih dramskih odrih in učil na večerni rudarski šoli. Kot pošten narodnjak je vse bolj osvajal napredna stališča, zavedajoč se nujnosti socialnih sprememb v takratni družbi.

Ob nacistični okupaciji leta 1941 je bil izgnan v Srbijo. Po skoraj dveh letih izgnanstva se je prebil do Bele krajine in se tam novembra 1943 pridružil partizanom. Bil je borec Belokranjskega in Kočevskega odreda do julija 1944, ko se je po nalogu slovenskega narodnoosvobodilnega sveta vrnil na Primorsko. Imenovan je bil za nadzornika Srednjeprimorskega okrožja.

Ob osvoboditvi se je vrnil v svoj rodni Trst. Postal je šolski nadzornik za Trst in referent za šolstvo pri mestnem osvobodilnem svetu. Nekaj let je bil tajnik Slovensko-hrvaške prosvetne zveze. Dvanajst let je vodil slovenski dijaški dom v Trstu. Leta 1954 je ustanovil taborniško organizacijo Rod modrega vala in jo vodil

kot starosta brat Perun do leta 1961. Bil je načelnik odseka za zgodovino pri NSK vse do leta 1978.

Aktiven je bil v škedenjskem prosvetnem društvu I. Grbec, v odboru za postavitev spomenika padlim v NOB iz Škedenja, Sv. Ane in Kolonkova, v združenju bivših aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem, njegove so pobude memoriala Mire Bandi, za razstave na temo boja Slovencev proti fašizmu itd.

Izredno bogato je njegovo publicistično delo; Edinost, Novice, Naš glas, Istra, Svoboda, Strelec, Jadran, Ljudski tednik, Prosvetni delavec, Primorski dnevnik ter drugi časniki in revije so objavljali njegove prispevke. Posebno dragocene so njegove knjižne publikacije o zgodovini slovenskega šolstva na Primorskem od začetka njegovega razvoja do osvoboditve. Nedokončana je žal ostala njegova knjiga o zgodovini slovenskega šolstva na Tržaškem v letih pod zavezniško vojaško upravo.

Za svoje življenjsko delo je Drago Pahor dobil številna priznanja in odličja.

Rad je tovariš Drago Pahor ponavljal geslo Delu čast in oblast. In prav s svojim delom je dokazal, kako se je treba žrtvovati in tudi trpeti za ideale v katere človek veruje.

France Dragan

Kruta smrt je sredi ustvarjalnega življenja iz naše srede iztrgala človeka, ki je bil med prvimi organizatorji narodnoosvobodilnega boja, graditelj organizacije Osvobodilne fronte slovenskega naroda in vse do zadnjih dni ustvarjalno prisoten v družbenopolitičnem življenju naše občine, tako kot jo je vse od osvoboditve naprej pomagal graditi. Ustvarjalno in plodno je bilo življenje Franca Dragana, saj se je vedno in povsod trudil, da bi storil več, kot so mu to nalagale različne zadolžitve. Tak bo ostal v spominu številnim sodelavcem in vsem občanom, posebej še prebivalcem Podgorjanskega območja in nekdanjim borcem, ki jim je bil z različnim zadolžitvami v občinski borčevski organizaciji vedno več kot samo soborec in tovariš!

Pokojni France Dragan se je rodil 11. junija 1909. leta v Mladju, v majhni, napredni kmečki družini. Krivice, ki jih je občutil v svoji mladosti, in ki niso težile samo njega, marveč številne kmete in druge v stari Jugoslaviji, je znal pravilno razložiti in najti rešitve znanje, zato se mu je zdelo samoumevno, da se takoj na začetku vključi med tiste, ki so v narodnoosvobodilnem boju našli pot, ki naj nas popelje tudi v socialno revolucijo. Njegova hiša je prav zato postala pravi partizanski dom in pribežališče številnih borcev, aktivistov in drugih, ki so v teh slovenskih predelih kovali lepšo prihodnost našega naroda. Neizmerne izkušnje si je nabral v teh težkih časih, izkušnje, ki jih je spreminjal v dejanja vse do svoje prerane smrti. To njegovo delo pa mu je dalo še veliko več! Prineslo mu je zaupanje ljudi, ki so vedno prisluhnili njegovi kleni besedi, ji sledili, jo razumeli, saj je bila preprosta in modra hkrati, taka, ki je znala ljudi navdušiti za dejanja, v njihovo in naše skupno dobro. Tako je bilo Draganovo življenje in delo tudi ves čas po osvoboditvi. Nikoli ni zgubilo stika z ljudmi, pa četudi je opravljal še tako odgovorne zadolžitve, ki so ga vodile za krajši ali daljši čas iz domače občine.

Takega ga bo ohranila v trajnem spominu tudi naša občinska borčevska organizacija. Vanjo se je vključil že ob ustanovitvi in je v njej, s kratkimi premori, opravljal različne dolžnosti, od njenega predsednika in tajnika, do člana predsedstva in komisij. Tudi v tem delu je ostal zvest svojim življenjskim idealom, ki jih je dosledno zagovarjal in se tako predano trudil, da jih uresničuje v prid vsem. Pri tem ga je krasila posebna vrlina: skromnost, ki je privlačevala in mobilizirala, s katero se ni nikoli silil v ospredje, vendar s svojimi bogatimi izkušnjami pomagal reševati velike in majhne probleme, postavljajoč vedno v ospredje človeka, ki mu je služil z vso svojo življenjsko energijo. Prav s temi značajskimi in delovnimi potezami si je Franc Dragan-st. zagotovil spoštovanje vseh, ki so ga poznali. Tak bo ostal trajno zapisan v našem spominu!

Občinski odbor ZZB NOV Krško

Pozneje smo izvedeli, da so kolone sestavljali najbolj okoreli morilci slovenskih otrok, žena in starcev, krvavi in od strahu ponoreli kladci naših aktivistov in simpatizerjev OF ter naših ranjencev in kurirjev. Bili so bataljoni slovenskega domobranstva oziroma nemške pomožne policije, katere uniforme so tudi nosili. Ti bataljoni so se umikali pred narodnim maščevanjem skupaj s svojimi SS gospodarji. Dejansko je šlo za mešano kolono, za katero se večina piscev, ki so pisali o boroveljski tragediji, strinja, da je bila sestavljena iz nepolnih dveh SS divizij oziroma okoli 4 do 5 polkov SS enot, med katerimi je bil tudi najmanj en polk razvpite 7. SS divizije prostovoljcev Prinz Evgen, razni samostojni SS bataljoni, SS podoficirska šola iz Ljubljane (v njej so se v zadnjih mesecih pred porazom šolali najbolj krvavi morilci iz vrst slovenskih domobrancev).

Nemška kolona je razpolagala tudi z dvema četama tankov (večina avtorjev govori o 20 tankih) in topništvom, in sicer pet baterij (glede na to, da je imela baterija vsaj štiri topove, je to skupaj najmanj 20 topov), pa tudi s protiletalskim topništvom oziroma »Flakom«, kot smo med vojno imenovali te topove.

Za našo Bračičevo brigado pa je bilo zlasti pomembno, da je bila skoraj polovica kolone sestavljena iz tako imenovane Ljubljanske divizije »slovenske narodne vojske«¹⁴, v katero se je slovensko domobranstvo preimenovalo 5. maja v Ljubljani, torej tik pred koncem, ki je bil tako nesladen, kot je bilo izdajalsko in hudodelsko vse obdobje njenega delovanja. Število domobrancev v koloni so kasneje ocenili na 10 do 12.000. Tej esesovski in domobranski koloni so se pridružili še četniki in tudi deli fašističnega srbskega prostovoljnega korpusa.¹⁵

Silvo Grgič-Šimen

3

Najbolj krvavi boj Bračičeve

Velika sovražna kolona je bila po moči druga najmočnejša kolona, ki se je v teh dneh poskušala prebiti v Avstrijo. Samo ustaškonemška kolona, ki so jo enote 14. divizije (Tomšičeva in del Šlandrove brigade) v sodelovanju z divizijami 3. armade (zlasti 51. vojvodinska divizija) uspele razbiti in v veliki meri tudi razorožiti 15. maja 1945 na Poljanah pri Dravogradu, je bila številčno močnejša.

Vsej fašistični golazni je poveljeval znani krvnik slovenskega naroda SS general Ervin Rösener, slovenskim domobrancem njihov poveljnik Franc Krener, znan vojni zločinec. Kdo se je postavil po robu tej veliki in okrutni sovražnikovi sili pri Borovljah?

To so bili štirje bataljoni 13. SNOUB Mirka Bračiča in bataljoni Koroškega odreda.

Bračičeva brigada pred svojo zadnjo bitko

Bračičeva brigada naj bi po nekaterih podatkih¹⁶ štela s štirimi bataljoni in prištbnimi enotami nekaj manj kot tisoč mož, torej vsak bataljon od 200 do 250 mož. Vendar mislim, da so te številke le nekoliko prevelike. Spominjam se, da na primer 3. četa 2. bataljona ni štela več kot 60 mož. Glede sestave bataljonov je tudi število dvesto borcev za bataljon nekoliko pretirano, zlasti če gre za borce, ki so bili navzoči. Približno pa bi to številčno stanje ustrezalo spisku brigade.

Podobno, kot je bilo v 2. bataljonu brigade, je bilo v vseh njenih enotah. Bataljoni pa tudi brigada niso razpolagali s težko oborožitvijo. Oboroženi so bili z lahko strelsko oborožitvijo, s puškami, brzostrelkami, pištolami in puškomitraljezi tipa šarec. Razen tega so bili borci oboroženi še z ročnimi bombami in z nekaj protitankovskimi »pestmi«¹⁷ za boj s tanki na kratkih razdaljah. To je bila vsa oborožitev brigade.

Res je bila priložnost, da bi se brigada oborožila tudi s težjim orožjem, zlasti s topovi in minometalci dotlej razoroženih sovražnih enot. Vendar bi morala imeti na voljo vsaj nekaj dni, da bi se posadke za silo naučile ravnanja z novim orožjem in ga znale uspešno uporabljati. Tega časa pa brigadi ni bilo mogoče zagotoviti, kot tudi ne vsem ostalim enotam 14. udarne divizije, ker sicer danih povelj ne bi mogle izpolniti.

Borci 13. brigade Mirka Bračiča so bili 11. maja 1945 precej pisano oblečeni. Razen angleških uniform so nosili tudi nemške in druge uniforme, ki so jih zaplenili zlasti v bojih na Koroškem in jih nekaj dni poprej odvzeli razoroženim sovražnim enotam.

Izkušeno jedro brigade so sestavljali, zlasti poveljniški kader, partizanski borci, ki so preživeli znano februarško ofenzivo 1944 po prihodu 14. udarne divizije na Štajersko. Številnejši so bili borci, ki so se brigadi pridružili na Štajerskem. V brigado so prišli na podlagi mobilizacij, ki pa so bile največkrat le navidezne zaradi možnih nemških ukrepov proti njihovim svojcem. Dejansko je šlo za prostovoljce ali pa dezertarje iz nemške vojske, v katero so bili prisilno mobilizirani. S prihodom na Koroško se je brigadi v enem tednu pridružilo precej borcev iz teh krajev, pa tudi borcev, ki so ušli iz nemških ujetniških oziroma koncentracijskih taborišč.

Trinajsta SNOUB Mirka Bračiča si je v dvajsetmesečnih bojih pridobila velike borbene izkušnje. Čeprav je bila brigada ustanovljena šele septembra 1943, torej leto dni za 2. udarno brigado Ljube Šercerja in 14 mesecev za 1. udarno brigado Toneta Tomšiča, si je v nepolnih dveh letih z uspešnim bojevitim delovanjem pridobila velik ugled, tako da ni v ničemer zaostajala za bojno sposobnostjo in udarnostjo obeh omenjenih brigad 14. udarne divizije.

Bojna morala borcev Bračičeve brigade je bila odlična prav na pohodu proti Koroški. Temeljila je na izrednih bojnih uspehih, ki jih je v vseh prej opravljenih akcijah dosegla, saj že dolgo njeni borci niso vedeli, kaj sta poraz ali umik s položajev. Visoka bojna morala pa je bila tudi odraz izredno dobrih medsebojnih odnosov in tovarštva tako med borci kot tudi med starešinami in borci. Bratstvo in enotnost v bojnih vrstah brigade sta se izražala v primernih tovarških odnosih velike večine, ki so jo predstavljali borci slovenske narodnosti do manjšine drugih soborcev pripadnikov vseh naših narodov. V drugi polovici leta 1944 in zlasti v letu 1945 je namreč uspelo pobegniti s prisilnega dela in taborišč v Nemčiji in posebej v Avstriji določenemu številu borcev iz Srbije in Hrvaške ter tudi tovarišem drugih naših narodov in narodnosti, ki so bili nato razdeljeni po četah.

13. Tudi o datumu glavne bitke za boroveljsko mostišče so različni podatki:

a) Tako Karel Prusnik v svoji knjigi Gamsi na plazu (Lj. 1958), str. 252, govori o »Krvavem 12. maju«.

b) S. Brajevič o delu, navedenem v opombi 23 (str. 128) navaja Staneta Bizjaka, iz katere je razvidno, da naj bi boj trajal 12., 13. in 14. maja; na naslednji strani pa tudi podatke iz članka Ivana Križnarja (Slovensko domobranstvo in njihov polom), iz katerih pa izhaja, da je bila bitka 11. maja, saj naj bi šele 12. maja poveljnik domobrancev zapovedal, da gredo na drugo stran Drave in se predajo zaveznikom;

c) M. Basta pa v svoji knjigi Rat je završen 7 dana kasnije (1976 Zgb.) trdi, da se je KPO sam boril v Borovljah od 9. do 12. in šele tedaj naj bi prišla na pomoč Bračičeva brigada, torej bi se lahko bitka odvijala šele potem, to je 13. ali 14. maja;

d) Ivan Jan-Janžeković (Borec, št. 5/1960) v zapisu Do konca smo vztrajali, pa o datumu boja pri Borovljah pravi: »Bilo je menda dvanaajstega, trinajstega in štirinajstega maja...«;

e) Najbolj kategoričen, da je bila bitka 11. maja, pa je F. Strle (v že omenjenem delu opomba 3), ki to dokumentira s poročili štaba Bračičeve brigade;

f) Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945 str. 979/Lj. 1978 naveden 11. maj 1945 kot datum boja za boroveljska mostova;

g) O 11. maju 1945 tudi poročilo Bračičeve brigade, dok. 140 Zbornik NOB VI/19. Ta datum je upošteval tudi avtor v tem zapisu o boroveljskem boju.

14. »Osvoboditev Slovenije«, str. 216, referat Ivana Križnarja »Slovensko domobranstvo v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju«¹⁸ na znanstvenem posvetovanju decembra 1975 v Ljubljani;

15. Franci Strle: »Veliki finale na Koroškem«¹⁹ op. na strani 163 (Lj. 1976/I izd.).

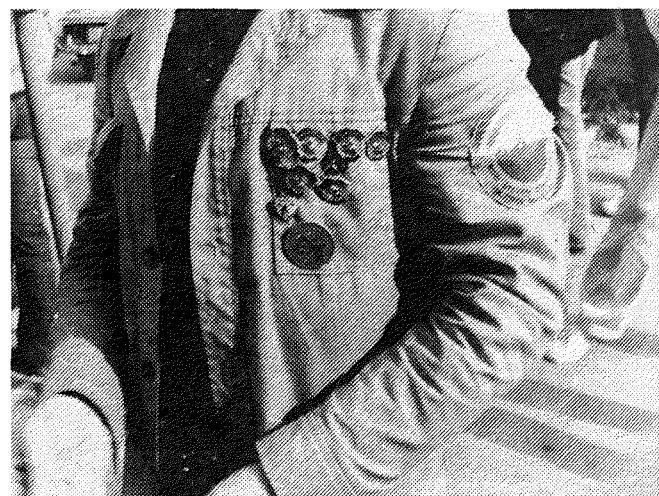
16) Poročilo štaba 13. brigade M. Bračiča za 10. in 11. V. 1945 - Zbornik dok. NOB VI/19, dokument št. 40

Se nadaljuje

Brigadirji veterani

Dan po letošnjem dnevu borca, ko so se brigadirji MDA »Goričko 80«²⁰ udeležili proslave pri Bukovniškem jezeru, je bil v naselju brigad v Gornjih Petrovcih na Goriškem obrambni dan. V sodelovanju so ga pripravili štab MDA Goričko 80, štab TO Murska Sobota, občinska konferenca ZRVS in občinska strelska zveza Murska Sobota.

Že navsezgodaj se je nad naselje brigadirjev spustilo letalo in uprizorilo napad, kar je bil znak za preplah. Brigadirji so disciplinirano zapustili poslopje gornjepetrovske osemletke in poiskali kritje v bližnjem gozdičku. Po končanem napadu so se brigadirji po skupinah zbrali na igriščih in začel se je pouk po skupinah: spoznavanje karte in kompasa, topografije in kartografije, orientacije, različnih vrst orožja in premikanja po zemljišču. Kmalu za tem je odšla prva skupina na orientacijski pohod. Vsaka je morala poiskati nekaj kontrolnih in delovnih

Udarniške značke, pripete na prsi brigadirja veterana

točk. Na strelišču so brigadirji streljali z vojaško puško. Sledilo je organizirano predavanje z diapozitivi o življenju in delu tovariša Tita.

Sto štirinšestdeset brigadirjev štirih brigad, ki sodelujejo v letošnji prvi izmeni MDA Goričko 80, je uspešno zaključilo obrambni dan. Največ uspeha so imeli bri-

gadirji MDB Kozjanski odred iz Sevnice, ki so osvojili prva tri mesta, njim so sledili brigadirji MDB Srečko Rojs - Niko iz Lenarta in brigadirji MDB Matija Gubec iz Trebnjega. Med posamezniki pri streljanju z vojaško puško pa so bili najboljši: Vesna Kos, Veronika Kotar, Vesna Levačič in Zinka Zupan. **Filip Matko**

Mladinci - prostovoljci TO

Nasmejan obraz mladinke, prostovoljke v teritorialni obrambi

V Vidoncih na Goriškem v murskosoboški občini, je dan pred letošnjim dnevom borca zapisrglo več kot petdeset mladih svoj prostovoljni vstop v teritorialne enote občine Murska Sobota. S tem so slovesno zaključili nekajdnevno vzgojo, ki sta jo v sodelovanju organizirala občinska konferenca ZSMS in občinski štab TO v Murski Soboti.

Ze tretje leto zapored je taboriški dom v Vidoncih sprejel pod svojo streho za nekaj dni mladinke in mladince, ki so se odločili, da v začetku letošnjih šolskih počitnic nekaj svojih prostih dni žrtvujejo za svoje dodatno usposabljanje na področju obrambne vzgoje. Vendar ni šlo samo za to, da bi postali v nekaj dneh vojaki, čeprav so že prvega dne oblekli sivozelene uniforme. Poleg vojaškostrokovnih predavanj in spoznavanja orožja je bil precejšen poudarek na

spremljanja dela vsakega posameznika. Tako je na podlagi nekajdnevne aktivnosti bilo lažje oceniti delo vsakega posameznika in skupine ter predlagati najboljše posameznike za priznanja, nagrade ter za sprejem v ZK. Je pa aktiv ZSMS pripravil s kulturno skupino tudi poseben bilten in program za zaključno slovesnost.

Na dan zaključka nekajdnevnega usposabljanja mladincev in mladink - prostovoljcev TO murskosoboške občine, v katerega je bilo vključeno tudi streljanje z vojaško puško, so pred taboriškim domom v Vidoncih postavili tribuno. Zaključne slovesnosti so se poleg predstavnikov občinske konference ZSMS in občinskega štaba TO Murska Sobota udeležili predstavniki družbenopolitičnega življenja murskosoboške občine ter domačini in mladina. Po zapirski so mladinci-prostovoljci podpisali listino ter prejeli izkaznice, priznanja in nagrade. Naslednjega dne pa so se udeležili proslave dneva borca 4. julija na Bukovniškem jezeru.

Filip Matko

Moja mladost

Moja zgodnja mladost
je kakor razburkano morje.
na koncu katerega sveti
vzhajajoče sonce;
to sonce je moja svetlejša prihodnost, za katero
imam
tako lepe in trdne načrte.

MOJCA LOKAR. OŠ Sentrupert

AVNOJ'80

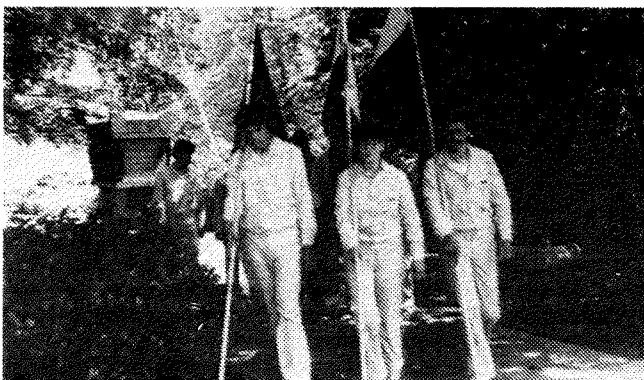
Po poti slovenske delegacije v Jajce

Razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij NOB je brez dvoma eno izmed pomembnih področij delovanja mladih. Številni pohodi s tovrstno vsebino, ki jih organizirajo večkrat v letu osnovne organizacije ZSMS, občinske konference ZSMS in druge organizacije, ki vključujejo mladino, to izpričujejo. Prav gotovo pa je vsakoletni pohod mladih »Po poti delegatov na 2. zasedanje AVNOJ« na vrhu vseh oblik razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij, še zlasti, ker spominja na dogodek, ki je postavil temelje naše državnosti, temelje naše samoupravne socialistične Jugoslavije. Letošnji pohod AVNOJ 80 praznuje že deseti jubilej. Temu primerno je prilagojen celoten program.

Tako kot vsako leto pa so tudi letos v sestavu pohodne brigade pripadniki JLA, ki dajejo pohodni enoti slovesnejši videz. Nenazadnje je z njihovo prisotnostjo ustvarjena vez bratstva in enotnosti, ki je bila med NOB najmočnejše orožje proti okupatorju.

S ponosom na pot

Ljubljano, mesto – heroj smo zapuščali z nekim prijetnim in veličastnim občutkom, da bi s pohodom nadaljevali pred desetletji leti začeto tradicijo. Nekateri med nami so se na pot podajali že drugi ali celo tretjič, vendar navdušenja pri njih ni bilo mogoče skriti. Sicer pa, zakaj bi ga, saj vsak pohod prinaša nove, prijetne in vsestransko zanimive trenutke. Pot nas je najprej vodila do Dolenjskih Toplic. Še preden pa smo se utaborili v tem prijaznem kotičku Dolenjske, smo se ustavili v Žužemberku, kjer nam je pred spomenikom s 1250 imeni žrtev fašizma spregovorila Vera Vehovec. V svojem govoru nam je osvetlila razmere, ki so vladale med NOB na tem območju. Posebno skrbno in z velikim spoštovanjem je govorila o ljudeh, ki so trpeli strahotne muke v kleščah okupatorja. Govorila je o petinosemdesetletni Ljudmili Pirc, materi padle skojevke, borce in vojni vdovi, ki se je udeležila spominske slovesnosti ob spomeniku. Kljub svoji veliki starosti Ljudmila še danes rada opravlja tajni-

ške posle v krajevni organizaciji ZZB NOV Žužemberk... Zaupala mi je, da je izredno vesela, ker mladi nadaljujemo in obujamo revolucionarno pot, na kateri se izgrajujemo v odločne borce in zaščitnike socializma...!

Osnovna šola v Dolenjskih Toplicah, ki nosi ime po Bazi 20, nam je dva dni nudila gostoljubje. Iz Dolenjskih Toplic smo odšli v Kočevje in si tam ogledali dvorano, v kateri so zasedali odposlanici slovenskega naroda. Ob besedah Vesne Berce, vodje kočevskega muzeja, smo podoživljali ta pomembni dogodek, na katerem je bila izbrana 40 članska delegacija za 2. zasedanje AVNOJ. Iz Kočevja nas je pot vodila v Bazo 20, kjer smo pripravili slovesnost v počastitev dneva borca. Hkrati pa je to pomembno uradni začetek naše poti po poti delegacije v Jajce. Resnično slovesna manifestacija mladine, borcev, krajanov in drugih! Tu so se namreč zbrale poleg naše avnojske brigade tudi dve mladinski delovni brigadi iz Suhe in Bele krajine, dve mladinski pohodni brigadi iz Kočevja in Novega mesta, ki nadaljujeta tradicije brigad Vojske državne varnosti in pa pohodna brigada mladincov prostovoljcev, pripadnikov teritorialne obrambe iz Maribora. Osrednji govor na proslavi je imel Tone Rakovič, predsednik komisije za SLO in DS pri RK ZSMS. V svojem govoru je med drugim dejal: »... Kočevski Rog in Baza 20 sta bila vseskozi središče bojujoče slovenske, zato je še toliko bolj razumljivo, da je prav od tu odšla na pot slovenska delegacija na 2. zasedanje AVNOJ. Danes, ko stojimo na tem mestu, smo ponosni na našo polpreteklo zgodovino, ponosni na naše ljudi, ki so

kljub nadčloveškim naporom izbojevali zlato svobodo, katere sadove uživamo mi danes. Pohod, ki ga danes začena letošnja pohodna brigada AVNOJ, pa je samo kamenček v mozaiku ohranjanja in razvijanja tradicij NOB, ki vodi mlade po poti izgrajevanja socialističnih osebnosti...«

Po bogatem kulturnem programu, ki so ga pripravili mladi iz Novega mesta in brigadirji mladinskih delovnih akcij Bela in Suha krajina, je dr. Marijan Brečelj, član predsedstva SRS, pripel na naš pohodni prapor letošnji spominski trak in nam zaželel v imenu predsedstva SRS, pokrovitelja letošnje akcije, srečno pot. Po proslavi smo se vrnili v Dolenjske Toplice. Dan so popestrila še razna športna srečanja, v večernih urah pa srečanje borcev, mladine in krajanov ob tabornem ognju, ki so ga pripravile družbenopolitične organizacije Dolenjske Toplice in zdravilišče.

V spomin Francu Rozmanu-Stanetu

Po odhodu iz Dolenjskih Toplic smo se naslednji dan naprej ustavili pri spominskem obeležju Francu Rozmanu-Stanetu in še trem tovarišem, ki so izgubili življenje pri nesreči v Lokvah. O življenjski poti Franca Rozmana-Staneta nam je spregovoril Martin Tomc, član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Črnomelj. Kulturni program so izvajali pohodniki naše brigade in pohodniki pohodne enote Ljubljana mesto – heroj, ki hodijo po poti vojnopolitičnega vodstva NOV in POS.

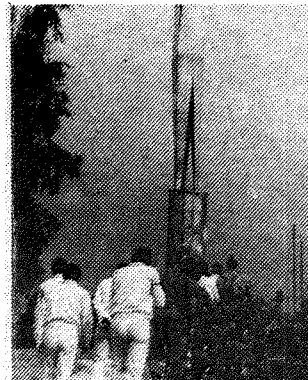
V Črnomlju nam je v dvorani, kjer je bilo leta 1944 zasedanje SNOS, spregovoril

tovariš Anton Dvojmoč. Pri spomeniku padlim borcem na Gričku smo se poklonili žrtvam fašizma iz Bele krajine. Ob tej priložnosti nam je spregovoril predsednik občinskega odbora ZZB NOV Črnomelj, tovariš Košir, spomeničar in prvoborec. Slovesno proslavo z bogatim kulturnim programom je pripravila občinska konferenca ZSMS Črnomelj, program pa so izvajali učenci OS, člani osnovnih organizacij ZSMS in pripadniki JLA. Svoj delež k proslavi so prispevali še vojaki, pohodniki avnojske brigade, s častnimi salvami.

Iz Črnomlja smo prišli do Nove Lipe, od tam pa proti Sinjemu vrhu, kjer so nam domačini pripravili popotnico; obdarili so nas z belokranjskim prtiči, z vezanim simbolom našega pohoda. Gostoljubje ki ga je ta vasica nudila leta 1943 našim delegatom, je bilo videti tudi tokrat. Še posebno se je to pokazalo v Damlju, kjer smo ob Kolpi postavili svoj drugi tabbor. Zvečer so namreč člani osnovne organizacije Sinji vrh pripravili ob Kolpi pristrčno srečanje, na katerega so ga poleg domačinov in nas prišli tudi udeleženci mladinskega raziskovalnega tabora Vinica 80. Ob Kolpi se je razlegla pesem, pod nebo pa so igrivo švigale iskrice tabornega ognja, ki je veselo plapolal v noč.

Delegati, ki so šli leta 1943 na zasedanje v Jajce, so prekoračili Kolpo v Damlju. Čez globoko in mrzlo reko so jih prepeljali trije čolnarji iz Damlja. Da bi se ta pot resnično ohranila v prav takšni obliki, smo se tudi pohodniki letošnje pohodne brigade prepeljali čez Kolpo s čolni. Med čolnarji je bil tovariš Žagar iz Damlja, ki je vozil takratne delegate. Tako rekoč čez noč smo se znašli na hrvaški strani. Pot smo nadaljevali v četah. Po programu bi se morali zbrati v Bosiljevem in od tam nadaljevati pot do zdravilišča Lešče. Zaradi nepoznavanja terena pa je ena od čet prehodila precej več kilometrov, kot bi bilo treba. Po 22 kilometrih hoje se nam je počel kar prilegel. Naslednjega dne nas je čakal precej dolg marš...

Skoraj vso pot od Lešč pa do Perjasice nas je neusmi-

ljeno močil dež. Kljub temu pa nas ni zajelo malodušje, saj je vso pot odmevala pesem in nam krajšala kilometre. Pri spomeniku 154 padlim borcem in več kot sto žrtvam okupatorjevega nasilja smo za trenutek postali. V imenu organizacije ZZB NOV nas je pozdravil prvoborec in spomeničar tovariš Nikola Cimeša, ki je v nadaljevanju svojega govora opisal razvoj NOB v tem delu Hrvaške. Poudaril je, da v njihovem kraju ni bilo izdajalcev, a je kljub vsemu krvni davek izredno velik, saj so se poleg ustašev, ki so bili najkrvoločnejši, znašli nad nedolžnim prebivalstvom tudi vsi drugi zavojevalci naše države.

Domačini v Premišlju so nas izredno gostoljubno sprejeli. Ponudili so nam prostore osnovne šole Nikola Kučič (narodni heroj). Pozno popoldne smo se pomerili v malem nogometu in zmagali z rezultatom 4:1. Zvečer smo se odpravili k spominski plošči, na kateri je napisano 325 imen padlih borcev in 1128 imen žrtev okupatorja, ki je neusmiljeno moril po kordunskih vaseh. Iskreno dobrodošlico nam je izrekel direktor osnovne šole, potem pa nam je spregovoril prvoborec Ilija Milkovič, delegat v skupščini občine Slunj za Premišlje. V svojem govoru je med drugim dejal: »Narod vsega tega območja ni nikoli pokleknil pred okupatorja. Na tem terenu je bilo med vojno veliko najrazličnejših bojov z Italijani, četniki, ustaši in Nemci. Tu je sovražnik požgal hiše in vasi tudi večkrat, vendar naroda to ni omajalo. Naša mladina je bila med NOB aktivna in je imela pomemben delež pri številnih sabotažnih akcijah: minirala

je mostove, rušila proge, preklopavala ceste, žela žito na polsvobodnih območjih itd. Veliko mladih pa se je bojevalo v kordunskih četah, bataljonih in drugih enotah... Tovarišice in tovariši, udeleženci 10. pohoda AVNOJ 80, narod krajevnih skupnosti Premišlje, kakor tudi vse družbenopolitične organizacije vam želijo srečno pot! Še naprej negujte to svetlo tradicijo našega boja!«

Tovariško srečanje s krajinami je prineslo veliko navdušenja; za trenutek smo jih zmotili v njihovi vsakdanjosti.

Prišli smo v Liko

Pred nami je bila več kot dvesto kilometrov dolga pot, tokrat z avtobusom. Tudi delegati, ki so šli v Jajce, so se precejšen del poti vozili. Pri Plitvičkih jezerih smo imeli krajši postanek, nato pa smo krenili proti Otočcu. Ogledali smo si muzej ZAVNOH in se nato pred spomenikom poklonili žrtvam fašizma. Prav tu v Otočcu sta se sestali naša in hrvaška delegacija, preden sta skupaj nadaljevali pot proti Jajcu. Naš naslednji postanek pa je bil še tega dne v Titovi Korenici, kjer smo obiskali centralni spomenik NOB Like ter položili venec na grobnico narodnih herojev Marku Oreškoviču, Vladu Četkoviču in Staniši Opsenici. V popoldanskih urah smo se utaborili v Udbini. V dveh dneh smo izvedli najrazličnejše aktivnosti na kulturnem, športnem, informativnem, idejnopolitičnem in še drugih področjih, zbirali smo se na sestankih aktiva ZK in ZSMS. Po četah so organizirali tekmovanje z naslovom Tito – revolucija – mir.

Pohod poteka po predvidenem programu, za kar ima zasluže celoten štab brigade s komandantom Julijem Novakom na čelu in našimi stariimi znanci Avnoja, kot so Janko Gregorič, Albinca Hočevar-Mali, Tončka Vodnik in Vene Cvetković, ki prihajajo na pohode AVNOJ vse skozi in s svojimi izkušnjami doprinašajo k uspehom pohoda.

Pohod smo nadaljevali z upanjem, da bomo tudi preostali del poti do Jajca uspešno pomagali.

Darko Naraglav

Pogovor z borcem Ilijo Milkovičem

Kordun

...Na Kordunu grob do groba išče majka sina svojega... to je del pesmi, ki je še kako resnična in živa. Človek ne more doumeti, da se je po teh lepih zelenih planjavah dogajalo kaj takšnega. Številni grobovi, spominska obeležja, spomeniki s tisoči in tisoči vpisanimi imeni bodo tudi takrat, ko bodo pretekla številna desetletja še pričali o vojnih grozodejstvih. Narod, ki se je sam osvobodil, in ki je žrtvoval za to svobodo skoraj dva milijona ljudi, takšen narod tega ne more in ne sme pozabiti.

Tako misli tudi Ilija Milkovič, s katerim sem se pogovarjal v osnovni šoli v Primišlju. Pripovedoval mi je o svojem partizanskem življenju:

»Še kot mladinec sem februarja 1942 vstopil v 4. kordunsko brigado 8. divizije. Udeleževal sem se raznih akcij. Bil sem v Žumberku, Krašcu in v Kordunu, torej v domačih hribih. Kjerkoli smo mogli, smo napadali sovražnika in ga onemogočali. V svoji jezi se je strahotno znašal nad prebivalstvom in ni mu bilo mar, ali so njego-

ve žrtve otroci ali starci, žene ali dekleta. Najhuje je, ko človek pomisli, da so bili med najhujšimi krvniki prav naši ljudje; četniki, ustaši itd. Ko mladi to spoznavajo, znajo ceniti svojo domovino, domovino svobodnih srečnih ljudi.«

Ilija se je nenadoma zastrmel skozi okno, tja v daljavo, v kordunske hribe, kjer se je z ramo ob rami bojeval s tovariši proti četnikom, ustašam, Italijanom in Nemcem. Zdrnil sem ga z vprašanjem, kako je bilo takrat, ko so zavzeli Otočec.

»Bilo je leta 1943. V napadu na dobro utrjeno mesto so sodelovale precej močne partizanske enote, med drugimi tudi 8. divizija, v katere sestavo sem bil. Napadale pa so tudi divizije iz Like, tako da se je moral sovražnik umakniti. Ob osvoboditvi Otočca je zavladoval v naših enotah neizmerno veselje. Najbolj so se veselili domačini, saj so se lahko spet svobodno sprehajali po ulicah.

Potem smo odšli osvobajati Gospić. Dvanajst dni in noči smo poskušali, vendar ni smo uspeli zavzeti mesta. Po

vrnitvi smo se spopadli z Italijani, četniki in ustaši, ki so pobegnili iz Otočca. Bil sem ranjen in odpeljali so me v Drežnico v partizansko bolnišnico, kjer sem se zdrvil mesec dni, potem pa sem spet odšel v brigado. V enem izmed napadov me je zadela sovražna krogla in odpeljali so me v bolnišnico v Šumarić, kjer sem dočkal osvoboditev. Zaradi hudih poškodb namreč nisem bil več sposoben za bora v brigadi, ampak so me zadolžili za zaščito bolnišnice. Tudi tam so me potrebovali.«

Ob koncu je tovariš Ilija spregovoril nekaj besed o današnjem življenju; kot delegat v skupščini občine Slunj za Primišlje se trudi, da bi se življenje v njegovem kraju izboljšalo. Še posebno ga tare misel, da družba pozablja nanje. Veliko je stvari, ki bi jih še radi napravili. Hudo mu je za otroke, ki pešajo v šolo tudi do 28 kilometrov, pa nimajo v šoli nobene toplega obroka. Sicer pa upa, da bo prišel tudi za te ljudi v kordunskih vaseh lepši čas.

D. N.

V vsakem človeku je iskal dobro

Spominjam se partizanskega srečanja borcev in starešin Devete brigade v Zafari na Kočevskem. Zdi se mi, da so praznovali dvaintridesetletnico ustanovitve enote. Pozdravljanju in tovariškemu objemanju nekdanjih bojnih tovarišev ni in ni bilo konca, vzdusje tisto pravo, pristno partizansko in prav zares je bilo prijetno videti manifestacije bratstva in prijateljstva danes že nekoliko osivelih mož in žena, ki so pred tremi desetletji skupaj delili veselje ob zmagah in trpkost po neuspehih svoje enote. Ob opazovanju vrveža mi ni ušlo, da je bil v ospredju dogajanja ves čas mož petdesetih let, visoke in razmeroma sloke postave z rahlo osivelimi in skoraj v živo pristrženimi lasmi in kratki mi brčicami. Borci so si njegove roke kratkomalo podajali, ga pozdravljali, pripovedovali in spraševali, on pa je s pozornostjo poslušal, odgovarjal, spraševal to in ono, vmes pa neopazno bedel nad prizoriščem, da bi vskočil, če bi se morebiti organizatorju srečanja kjerkoli zataknilo. Da, govorim o Franciju Kolarju, o tovarišu Franciju, kot ga opeva znana partizanska pesem »Himna Devete brigade«, o organizatorju vstaje, o znanem partizanskem komisarju in oficirju, povojnem družbenopolitičnem delavcu, gospodarstveniku in kulturniku.

Franci Kolar se je rodil pred sedemindesetimi leti v zaselku Okič v Drenevskem rebru, ki je tedaj sodilo pod občino Piljštajn, danes pa pod krajevno skupnost Lisična in občino Šmarje pri Jelšah, se pravi sredi Kozjanske. Oče, vojak v Maistrovi armadi, sicer pa rudar, je umrl, ko je bilo Franciju sedem mesecev. Mati je ostala sama s tremi otroki in v težkem stanju se je odločila, da odda najmlajšega v rejo dobrih ljudem. Imela je srečno roko. Vodičarjevi v Zabukovju nad Sevnico, ki so Francija vzeli in mu določili mesto med svojimi devetimi otroki, so bili resnično dobri ljudje. Sprejeli so ga za svojega in šele, ko je začel hoditi v šolo, je spoznal, da Vodičarjevi otroci niso njegovi bratje in sestre. Spoznanje je bilo grenko in boleče.

Prve štiri razrede osnovne šole je končal v Zabukovju, potem pa so ga poslali v gi-

mnazijo, v Zagreb, kjer je živel in ga pričakala rodna mati, pri kateri je potem tudi živel, Vodičarjevi pa so še naprej prav tako skrbno kot prej skrbeli, da je imel vsaj tisto nujno, kar je potreboval za šolanje. Sive zagrebške ulice ga niso navdušile; hrepenel je po zabukovskih pašnikih, rožah, po potoku in mlinu, po veselju in petju v krušnem domu pri Vodičarjevih. V novem okolju se je počutil utesnjenega in ni se mogel znebiti bridkosti celo ob veselju, da živi pri lastni materi. V Zagrebu so se tedaj dogajale nenavadne stvari, dobre in slabe, in le stežka se je privadil na nov način življenja. Pri štirinajstih letih se je zanj začelo novo obdobje, ko se je srečal s politiko, ne da bi pravzaprav to zavestno vedel, saj je bil velik premlad. Takrat se je v Zagrebu začel porajati fašizem, Hrvatski junak in Seljačka sloga pa sta napovedovala vzpon ustaštva. Ob stavkah in drugih akcijah dijakov in študentov ni mogel ostati ravnodušen in po zaključni šesti gimnaziji so zaradi spopadov z ustaši tla pod njegovimi nogami postala prevročna. Vrnil se je v Zabukovico, bilo je leta 1940, zatočišče je kajpak dobil pri krušnih starših, ki so ga sprejeli z odprtimi rokami. Razmere pa so bile tistikrat hude, zato se je hotel čimprej zaposliti. Da bi našel delo, je prepešal vso Slovenijo, pritisnil na kljuke vsakega podjetja v takratni dravski banovini, vendar zaman. Ob koncu leta 1940 se je zaposlil v domači vasi kot drvar, toliko, da si je prislužil za obleko, spomladi naslednje leto pa se mu je končno posrečilo dobiti službo na občinskem uradu Trebelno nad Mokronogom, dober mesec po tem pa se je začela vojna.

»Kmalu smo uvideli, da je stara jugoslovanska vojska v razsulu«, je pripovedal Franci Kolar, »in tudi na našem terenu smo začeli z raznimi oblikami priprav na vstajo, in ko se je organizacija Osvobodilne fronte razširila tudi k nam, smo bili že zelo močni. Pokojni Tone Marinček je bil eden prvih, ki je prišel na vas povezovat v odbore frontne organizacije. Mislim, da je bilo to avgusta 1941. Jeseni smo ustanovili terenski in rajanski odbor, ustanovili pa smo tudi partijsko

Franci Kolar

celico, marca 1941 sem postal njen sekretar, celica se je potem razrasla v rajon, še kasneje pa v podokrožje. Tako smo imeli ob koncu pomladi 1942 na našem terenu že povsem izoblikovano organizacijo Osvobodilne fronte, narodno zaščito in partijo. Povsem novo obdobje pa se je zame začelo jeseni, ko smo v Trebelnem ustanovili Gubčevo brigado. Da je bila brigada ustanovljena v Trebelnem, ni nobeno naključje, saj smo pred tem dobro pripravili teren, domačini pa so se potem pokazali kot zelo dobri gostitelji tako Gubčeve brigade kot kasneje tudi drugih partizanskih enot. Ob ustanovitvi brigade sem bil sekretar mokronoškega partijskega komiteja in podokrožnega odbora OF, v partiji sem bil sprejet že ob koncu leta 1941, k partizanom sem šel potem skupaj s tovarišem Viktorjem Avbljem, tedanjim okrožnim sekretarjem KP, šla sva kajpak v Gubčevo brigado. On je postal komisar brigade, jaz pa komisar 3. bataljona, kjer je bil komandant Stane Potočar-Lazar, ki je kasneje postal komandant brigade, jaz pa namestnik politkomisarija. Takrat sem imel 19 let,

zaupali so mi odgovorno in težko nalogo, in čeprav mi je bilo bivanje v tej brigadi pomeni eno najlepših obdobji mojega življenja.

Poleti 1943 so Kolarja poklicali v Glavni štab NOV in POS, kjer je bil sprva v agitpropu, potem pa načelnik odseka za zveze, hkrati pa tudi sekretar partijske celice v glavnem štabu. Kot sam pravi, se je tedaj veliko naučil, tako vojaških, tehničnih kot političnih stvari, ki so mu koristile vse življenje. Po Kočevskem zboru odposlanec je odšel iz glavnega štaba v Deveto brigado, tam je bil komisar. Ob koncu pomladi 1944 je šel v Osmo brigado, nato pa v višji oficirski tečaj, avgusta pa v oddelek Ozne za zaščito ljudstva, kjer je ostal do aprila 1945, ko je šel naproti štabu 4. armade, ki je prodirala proti Sloveniji. Pri štabu armade je postal pomočnik načelnika protibveševalne službe, nakar je med prvimi prispel v Trst, kjer je dočkal tudi konec druge svetovne vojne.

Po vojni so mu kot majorju zaupali odgovorna mesta na civilnem področju v Upravi državne varnosti za Slovenijo, kjer je bil načelnik različnih oddelkov. Potem nova odgovornost – načelnik Uprave narodne milice Slovenije, ki se je takrat preimenovala v Ljudsko milico. Leta 1954 je bil izbran za sekretarja okrajnega partijskega komiteja v Krškem, po dveh letih naporega in plodnega dela pa se je zaposlil v republiškem sekretariatu za notranje zadeve, kjer je bil načelnik civilne zaščite.

»Ustvarjali smo sodoben koncept civilne obrambe in zaščite, ki je, izpopolnjen z novimi dosežki, v veljavi še danes,« je povedal Franci Kolar. »Potem sem se posvetil gospodarstvu, uvidel sem namreč, da so poglavitne odločitve za nadaljnji razvoj socializma prav v gospodarstvu, čeprav nikoli nisem zanikal politične vloge in vodstva, toda materialna baza vseeno ostaja poglavitna in odločujoč faktor razvoja. Zaupustil sem državno administracijo, kljub temu, da sem

rad delal tam, in se 1958 zaposlil v Narodni banki Slovenije, kjer sem delal vse do upokojitve. Vmes sem izredno končal študij na prvi stopnji pravne fakultete, še predno pa sem bil upokojen, sem sprejel mesto predsednika Kulturne skupnosti Ljubljane. Žal se moram tu ubadati z upravnimi, administrativnimi, tehničnimi in protokolarnimi nalogami, namesto da bi se posvetil vsebini in bistvu stvari.

Ni skrival zlovoljnosti, ko je govoril o teh problemih. Tudi ne, ko je govoril o Partizanskem pevskem zboru, katerega član je bil.

Poleg Partizanskega pevskega zbora je imel Franci Kolar še druge obveznosti, ki jim je moral posvečati veliko svojega časa. Rad bi pisal, vendar ni utegnil. Razmišljal je o pisanju kronike Devete brigade, vsak teden, kot je rekel, upa, da bo naslednji teden končno le našel prost dan, da se loti pisanja.

In pri vsem tem delu nikdar ni zanemaril človeka, ljudi, prijateljev. Ne poznam ga, ki bi imel toliko prijateljev kot Franci Kolar. Toliko in tako različnih prijateljev, od preprostega delavca, šoferja, profesorja, politika, oficirja in akademika. »Nisem še nikoli razmišljal, koliko prijateljev imam«, je rekel, »tudi ne, kako raznovrstni so, tu mislim po inteligenci, srcu, značaju, starosti. Mislim, da je vselej odločilna ljubezen do človeka, zaupanje vanj, da v vsakomur poskušam najti tiste dobre, pozitivne strani in lastnosti. Jasnó je namreč, da idealnih in popolnih ljudi ni, v vsakem pa je zanesljivo nekaj dobrega, iščem vselej tisto dobro. Spominjam se, ko sem delal v Upravi državne varnosti, ko sem vodil številne preiskave in ko sem moral včasih podpisati tudi zaporni nalog. Skoraj vsak, proti kateremu sem vodil preiskavo in ga poslal v zapor, je potem tudi prosil, naj bom pred sodiščem njegov zagovornik jaz. To seveda formalnopravno ni bilo mogoče, lahko pa povem, da so danes med mojimi dobrimi prijatelji tudi ljudje, ki so bili kaznovani po mojem nalogu. Kot sem kasneje skrbel, da niso mogli več sovražno delovati, sem poskrbel tudi za njihovo rehabilitacijo, ko so spoznali in priznali svoje zmotne.

Potem je razmišljal tudi o drugih rečeh. Tudi o sreči.

Razmišljal je o osebni sreči. Zase je trdil, da je srečen. Veliko je dosegel, celo preveč. Postati iz rejenčka in pastirčka človeka, ki ne najde kraja v svoji domovini, ne da bi ga vsaj kdo ne poznal, mar to ni del sreče? In se veseliti, ko so srečni drugi, gledati mravlje na mravljišču, opazovati cvetje ter pospravljati pridelkov kmetov na polju, doživljati napredek družbe, znanosti in tehnike, mar to ni sreča? In videti hvaležen pogled človeka, ki si mu pomagal v težavi, mar to ni sreča? – Kajpak, to je sreča, si potihem sam zase odgovorim. In sreča je poznati take ljudi, kot je bil Franci Kolar. In spomin se partizanskega srečanja v Zafari, hipoma mi je jasno, zakaj so tistikrat s takim zanosom prepevali Himno Devete brigade.

Ladislav Ambrožič ml.

Glasilu Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:

ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA ŠTRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelki:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije stev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Štab Devete brigade, februarja 1944